

Ukraińskie Pismo Podlasia

6 (184) 2022

Cena 6,00 PLN VAT 5%

NAD BUHOM

I NARWOJU

www.nadbuhom.pl

НАД БУТОМ І НАРВОЮ

- *Parafie prawosławne w Bielsku około 1900 r.*
- *Historyk rodem spod Milejczyc*
- *„Tajemnice” Kamienieckiej wieży*
- *VI Ukraińska Podlaska Konferencja Naukowa*

Храмовий празник у церкві Св. Архистратига Михаїла у Більську

ПЕРЕДПЛАТА – 2023 – PRENUMERATA

Річна передплата на території Польщі коштує 60,00 злотих (PLN). (6 номерів). При замовленні передплати за короткий період число номерів треба помножити через 12,00 злотих. Архівні номери – 3 зл. (один номер) + витрати на доставку. **Річна передплата** в Україну та Білорусь – 10-0,00 PLN. **Річна передплата** у інші держави – 40 EUR або \$50,00, або їхня рівновартість (авіапошта).

Банківський рахунок видавця: Związek Ukraińców Podlasia, ul. Krynicz-na 14, 17-100 Bielsk Podlaski, 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402 (у назві платежу просимо вказати ім'я, прізвище і точну адресу для висилки та пе-ріод, якого стосується платіж).

Формат номера для перерахунків з-за кордону:
PKOPPLPW PL 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Вплати з-за кордону просимо виконувати лише безпосередньо на бан-ківський рахунок. Про інші варіанти, будь ласка, заздалегідь домовляй-теся з Видавцем.

Організації, парафії та інші колективи можуть робити замовлення потрібної кількості примірників за окремою домовленістю про умови пересилки і опла-ти. З усіма запитаннями звертайтеся на е-адресу nadbuhom@nadbuhom.pl, номери телефонів (+48) 502 565 547 або 609 048 496, або пишіть листи на адресу Видавця.

Roczna prenumerata krajowa kosztuje 60,00 zł (PLN). W przypadku prenumeraty na okres krótszy liczbę numerów nale-ży pomnożyć przez 12,00 zł. Numery archiwalne – 3 zł (sztuka) + koszt wysyłki.

Roczna prenumerata Ukraina i Białoruś – 100,00 PLN.

Roczna prenumerata do pozostałych krajów – 40 EUR lub 50 USD (poczta lotnicza).

Rachunek bankowy wydawcy: Związek Ukraińców Podlasia, ul. Krynicz-na 14, 17-100 Bielsk Podlaski, 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402 (w tytule wpłaty prosimy podać imię, nazwisko i adres, na któ-ry ma być wysłana prenumerata oraz okres, którego dotyczy wpła-ta).

Format rachunku bankowego dla wpłat z zagranicy: PKOPPLPW PL 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402. Wpłat z zagranicy prosi-my dokonywać wyłącznie na rachunek bankowy. Inne formy należy-uzgadniać z Wydawcą.

Z pytaniami w sprawie prenumeraty indywidualnej, zamówień grupowych oraz pomocy w rozpowszechnianiu prosimy zwra-cać się na adres e-mail nadbuhom@nadbuhom.pl, numery telefonów (+48) 502 565 547 lub 609 048 496, a także listownie.

Бо кожного року нове у старое замінюється!

Один пудляський «троху філософ, троху поет» каже, що душа не знає щорічних обрахунків, все ж своїм тілом живемо в світі, який упорядкований у дні, місяці й роки. А кожний новий рік то сподіване, що дождемося й чогось нового. На жаль, тоє нове – не завжди ліпше чи просто добре, то й ми дождалися у минаючому вже рокові (1 січня він був ще Новим), не оно повнокольорового нашого часопису, але й нового етапу російської напасти на Україну – повномасштабного і зусім явного (вже без «нас там нет» і «ета гражданская війна»). Тое, що тая війна йде таким, а не іншим ходом, правду кажучи, не дивує, бо ж кожна соціально-політична конструкція, побудована за принципом «я начальник, ти – дурак», то саме такий, як Росія, кольос на ногах ілюзії. А ще й страху, бо там не оно всі всюди – що оно можуть тоє й крадут, але й всі всіх бояться, тому всі лгут. Лгут не оно телівізіонні пропагандисти, оплачувани за тоє, що будують фікцію російської *могутности* та *ничтожности* України, П'юльци і «колективного Заходу»; найбільш же лгут *подчинённые начальникам*, тому чим вищий начальник, то й тим менше має поняття про реальний стан справ – як у себе, так і в сусіда, которого «за три дня» захотілося захопити. Війна, оказується – як вітьор, що очищає світ з пилюки пропагандивних видумок (чи просто маячні і фантазії люди не маючих поняття про реальний світ), показуючи, хто що вартий і хто українцям ворог, а хто друг, котори у біді руку подасть...

На нашому регіональному культурному полі, послі двох літ «ковідових інновацій», всьо властиво вернулося до старого – імпрези організовані Союзом українців Пудляша й конференція Пудляського наукового інституту одбулися у типових для себе термінах і в нормальний спосіб. Хоч ковід не пропав як камфора, бо ще пув року тому, як завітав до хати наших читачів у Локниць, то почув, што не так давно обоє вернулися зо шпітала, одне в Більськові, друге в Гайнувці, куди попали саме через той вірус. Але, як при кожній новій заразі, одні перехворіли (на жаль, не всі пережили), інши защепись, ще інши оказались саміє з себе одпурни або просто «безоб'явови», то ми в кунцові дождали успокоїня ситуації. Тим більш, що в медіях на першому місцьові тоє, що в реальній Україні вичиняє умовна Росія – руками зовсім реальних росіян. То дигресія на адресу тих, хто за добру монету бере оправдуванє, що російській народ нічому не винуватий, бо війни починають політики. Факт – в організованові сїї, як і каждої іншої війни, без політиків не обуйтись, але всі тиї звірства на окупованих українських теренах, про котори чуємо що дня, вичиняють не політики, бо сидят собі в Москві, але звичайни росіяни – оно що одягнани у військову форму й певни своєї безкарності.

Закінчине на 23 стор.

НАД БУГОМ І НАРВОЮ NAD BUHOM I NARWOJU

2022 № 6 (184) ОСІНЬ/ЗИМА ❄ JESIEŃ/ZIMA

ЗМІСТ НОМЕРА ❖ SPIS TREŚCI

ŁCh., <i>Filosofo pod obstrzłom</i>	2
С. Савчук, <i>Підляські українські «Нобелі»</i> – вручені гідним нагороду	3
<i>Про найстаріші й найновіші підляські міграції</i>	5
K. Kościwicz, <i>Migracje, migranci i ich badacze</i> . <i>Kadry z ukraińskiej konferencji naukowej w Bielsku</i>	8
L. Łabowicz, <i>Więści nie tylko z podlaskich miast i wsi</i>	10
K. Kościwicz, <i>„Podkowa na szczęście”</i> – <i>teatralny akcent „Pudłałskoj Oseni”</i>	12
H. Grigoruk, <i>Як колись люди проводили Піліпуку</i>	13
Л. Лабович, <i>От і зима готова!</i>	14
С. Лашенко, <i>Символічний «магіт» Підляшшя</i>	19
O. Fotinicz, <i>Charłampowicze – rodzinna historia</i> , <i>zaczęta koło cerkwi w Rohaczach</i>	21
Ю. Гаврилюк, <i>Сучасний стан Каменецької вежі</i> <i>на історичному Підляшші</i>	24
Ju. Hawryluk, <i>Obraz prawosławnej sieci parafialnej</i> <i>nad Bugiem i Narwią u schyłku XIX w.</i>	26

Л. Лабович, <i>Про нашу мову просту – непросту:</i> <i>Дурень думкою богатиє</i>	30
I. Гирич, <i>Десакралізація російської культури,</i> <i>або чи стане Росія лімітрофом України</i> <i>(Деякі спостереження історика)</i>	31
Ju. Hawryluk, <i>Gród kamieniecki – rekonstrukcja</i> <i>według najnowszych badań</i>	34
R. Dydyz, <i>„Рідне Слово” – początki</i> <i>prasy ukraińskiej na terenie Podlasia</i>	36
T. Karabowicz, <i>3 історичної перспективи</i> <i>про видання Оскара Кольберга «Chelmskie»</i>	39
(ред.), <i>3 організованого життя над Бугом і Нарвою</i>	42

НАША ОБКЛАДКА

Вежа у Каменці, збудована у XIII ст. з наказу волинського князя Володимира Васильковича – найцінніша пам'ятка історичного Підляшшя, яке включало волості руських городів Берестя, Дорогичина, Мельника, Більська, Каменця і Кобриня.

Стор. II: Храмівий празник у церкві Св. Архистратига Михаїла у Більську. **Стор. III:** Церква Св. Антонія Печерського у Курашеві. **Стор. IV:** Кам'яний пам'ятник на давно вже закритих могилах у с. Чижики – як палець, що вказує на небесні висоти, куди відійшли всі покоління наших предків.

Фотографії Ю. Гаврилюка.

Filosof pud obstri^ełom

Jak wże my anonowali u perszomu sioholitiomu nomerowi – 3 hrudnia sioho roku minaje 300 li^t od dnia narodzenia Hryhorija Skoworody, jakij mi^e w znaczny wpływ na suczasnikuw i na dalszy pokoli^enia swojimi bajkami, pisniami, filozofskimi tworam, a tak^oż sposobom żytia, czerez szto joho nazywali «Sokratom». Toj wydatnyj ukrajński filozof-mystyk, bohosłow, poet, pedahoh, a možliwio szto j kompozytor cerkownoji muzyki, pryjszow na swi^t Boży w kozačkuj simji^e u seli^e Czornuchi w Łubenskomu połkowi Het^{ma}nszczyny, a ostatni swoji^e li^ta prowjuow u majetkowi Kowalinśkoho u Pan-Iwaniwci na Char-kuwszczyni, de 9 listopada 1794 roku pomer i byw pochoroniany (pered smertioju napisaw sobi^e epitafiju: „Swi^t łowiw mene, no ne spujmaw”). U 1922 rokowi, z naho- dy 200-li^ttia, Pan-Iwaniwku pereimeno- wali na Skoworodynivku, a w 1972 rokowi u budynkowi, w jakomu Skoworoda proży- waw u 1790-1794 rokach, i koło jakoho mo- hiła filozofa, stworany byw muzej. Razom z nablizuwanom sioholitioho juwileju Heneralna konferencija UNESCO 300-li^e tie od dnia narodzenia Skoworody wpisała do swoho Kalendara pametnych dat (razom z 150-li^ttiom od dnia narodzenia ukrajńs- koi opernoji spiwaczki Sołomiji Kruszel- ničkoi).

Wnoczi^e z 6 na 7 maja z Zołocziwsko- ji seliszcznoji hromady, do jakoi należyt Skoworodynivka, przszło dramatyczne powidomlinie, napisane Switłanoju Danył- ko-Kurczenko: «W rezultati nicznoho ra- ketnoho obstri^ełu znyszczeno Nacionalnyj Literaturno-Memorialnyj Muzej Hryho- rija Skoworody. Naperedodni wijny tam tilky zakincyłysia restawracijni roboty, my ho- tuwały zakład do triochsotlittia wydatnoho filozofa zi switowym injam. Nemaje sliw, szczo peredaty nasz hniw, nemaje wy- prawdannia dijam rosijskich warwariw!». Od razu zjawiliś komentari^e:

«Teper Skoworodu znajut^o ne tilky w Ukraini, a j u switi. Szcze bilśe ludej zacikawyt^o siia filozofijeju myslytela ta wi- dwidajut^o muzej pisma widnowlennia. Mo- żna znyszczyty doszky ta cehlu, ale ne ideju. Nichto ne zrobyw bilśe dla popularyzaciji ukrajńskoi kultury, niź kremliwśi „stra- tehy”» (*Mychajło Podolak, radnyk Ofisu Prezydenta*).

«U mene nemaje sumniw, szczo rosi- jany były specjalno po muzeju Skoworo- dy. Win sam kołyś kazaw: „Ne bratajtesia z tymi, chto zło chowaje”. Ce swidczennia

toho, szczo ce, jmowirno, swidoma, ideolo- hiczna akcija. Wony z Skoworodu nazywa- ły led^o ne perszym rosijskim filozofom. Ce praktyczno swidome włuczannia w te, pro- ty czoho wojuje Putin – proty ukrajńskoi identyczności» (*Oleksandr Tkaczenko, mi- nistr kultury ta informacijoju polityky*).

«Rujnuwannia siohodni wnoczi muze- ju Skoworody stawyt^o Rosiju na odyn ri- weń z Islamśkoju Derżawoju. Ti teź ne zważały na kulturnu ta duchownu spadsz- czynu. Obydwa prosto warwary z mynu- łoho. Rosijska armija – ce orda, jaka woju- je suczasnoju zbrojeju. Czas wykynuty jich z UNESCO... z orhanizaciji, jaka zajmaje^o siia kulturoju ta kulturnoju spadszczynoju. Kultury w nych nemaje, a spadszczynu ru- jnujut^o wszczent» (*Pawło Klimkin, ministr zakordonnych spraw u 2014-2019 rokach*).

Jak posli okazał^o, choc wyklikany ro- sijskoju rakietoju pożar obniaw wsioj bu- dynok, zowniszni sti^eny weili^eli, a z popelu dostali statuju Skoworody (*na foto*), jaka- ja stojała w odnuoj iz kumnat (najcinni^e- szy eksponaty były wże rani^ej perenesiany u bezpeczne mi^esce). Ne postrażdała toż mohilna płyta i pohrudie awtorstwa Kawa- leridze, jakije znachodiat^o siia na pewnuj od- stani od budowli. Otże – muzej rujnowany, ale ne zniszczany j bude odremontowany, miż inszym z fonduw UNESCO.

ŁCh

Z aforyzmuw Hryhorija Skoworody:

- Ne rozum od knih, a knihi od rozumu stworyliś.
- Chto dumaje pro nauku, toj lubit jiji^e, a chto lubit jiji^e, toj nikoli ne perestaje wczytisia...
- Ni pro szto ne turbowatisia, ni za czym ne tur- bowatisia – znaczyt, ne żyti...
- Szto może byti sołodsze nad toje, koli lubit i prahne do tebe dobra dusza?
- Chiba rozumno czynit toj, chto poczynajuczj dowhi szlach, w chodi ne dotrymujet^o siia mi^ery?
- Ne wsio toje otruta, szto nepryjemne na smak.
- Dobry rozum robit lohkim bud^o jakij sposub żytia.
- Zo wsi^ech utrat – wtrata czasu najtiaższa.
- Bezumciowi włastiwe szkodowati za wtracza- nym i ne ti^eszytiś z toho, szto ostał^o.
- Kuolki zła tajit^o siia wseredini za chorośzoju po- doboju: hadiuka chowajet^o siia w trawi^e.
- Chto dobre do sprawy zapaliwsia, toj dobre poc- zaw, a dobre poczati – to napołowinu zawerszyti.
- U tych, szto duszeju niźki, najli^epsze z napisano- ho i skazanoho staje najhuorszym.
- Wyznaczaj smak ne po skorołuszczyni, a po jadrowi.
- O, koli b my w hanebnych sprawach byli takiji z soromliwy i bojazki, jak se czasto bywajemo bo- jazki i chibno soromliwy u poradnych wczynkach!
- Rozum wse lubit do czohoś bratisia, i koli ne bude mi^eti dobroho, tohdy zwertatiś stane do pohanoho.
- Szczasliwy toj, chto mi^e w zmoju znajti szczasli- we żytie. Ale szczasliwi^ejszy toj, chto wmi^eje jim korystowatiś.
- Pochibki pryjateluw my powinny wmi^eti wy- prawlati abo jich terpi^eti, koli wony nesorjozny.
- Dla szlachetnoji ludiny niszo ne je tak^oje wa- żkie, jak pyszny benkiet, osobliwo koli perszy mi- scia na jomu zajmajut^o pustohołowy.
- Zbery wseredini sebe swoji^e dumki i w sobi^e sa- momu szukaj sprawżnich bła^h. Kopaj wseredini sebe krynicu dla toji wody, jakaja zrosit i twoju oselu, i susi^edśku.
- Chiba ne lubow use jednaje, buduje, tworyt, po- duobno do toho, jak worożost^o rujnuje?
- Pryroda prekrasnoho takaja, szto czym buolsz na szlachowi do joho traplajet^o siia pereszkod, tym buolsz wono wabit, na zrazok toho najszlachet- ni^eszoho metalu, jakij czym buolsz tret^o siia, tym prekrasni^esz wybliskuje.
- Neprawda hnobit i sprotywajet^o siia, ale tym du- że bażanie borotisia z jeju.
- Jak li^eki ne wse pryjemny, tak istina bywaje suwora.
- Wsio minaje, ale lubow posli wsioho ostajet^o siia.
- Komu dusza bolit, tomu wsioj swi^t płacze.
- Jak nerozumno wyproszuwati toje, czoho mo- żesz sam dosiahti!
- Koli ty twerdo jdziesz szlachom, jakim poczaw iti, to, na moju dumku, ty szczasliwy.

Підляські українські «Нобелі» — вручені гідним нагородами

Українці Підляшшя, як і інші громади, мають у своєму колі людей, які зробили внесок у культуру, збереження пам'яті про минуле, будівництва тотожності та розвиток – людей гідних відзначення. Зароджене у 1950-х – 1980-х роках українське національне пробудження на північ від річки Буг є справою громадських діячів, дослідни-

ків спадщини та творців культури. Після кількох десятиліть наполегливої праці наша українська громада вже має свій етос – історію руху, людей, досягнення. З 2022 року їх мають вшановувати і цьому служить Підляська науково-літературна нагорода. Церемонія вручення перших премій відбулася 6 листопада 2022 року в Більську.

Підляську науково-літературну нагороду покликано до життя весною 2022 року, з ініціативи Товариства «Підляський науковий інститут» та Союзу українців Підляшшя. Ці організації делегували своїх представників до участі в Капітулі нагороди. Є це д-р Андрій Артем'юк, Юрій Гаврилюк, д-р Григорій Купріянович та Людмила Лабович – особи відомі з діяльності на громадській, науковій, культурній та журналістській українській ниві Підляшшя.

На засіданні Капітули, яке відбулось 30 вересня, її члени прийняли рішення про присудження Підляської науково-літературної нагороди за 2022 рік. Лауреатами стали: у категорії «Літературна творчість» – бл. пам. Іван Киризиук; у категорії «Наукова діяльність» – д-р Микола Рощенко, у категорії «Популярно-на-

укова діяльність» – Юрій Плева та у категорії «Публіцистична творчість» – Євген Рижик.

Урочисте вручення нагороди відбулось у Міській публічній бібліотеці в Більську. Вітаючи присутніх, голова Товариства «Підляський науковий інститут» нагадав історію та мету нагороди.

– Протягом десятиліть з'явилися постаті, які відігравали важливу роль і, зосереджуючись на поточній активності, наше середовище не знайшло форм вшанування тих людей. Дорогою, щоб це змінити, щоб знайти формулу, як вшанувати тих людей, які заслужені для збереження, розвитку, функціонування і вивчення нашої культури і мови на Підляшші, є встановлення Підляської науково-літературної нагороди – сказав Григорій Купріянович.

Черговою частиною вчорашності були лауреатів, виголошені членами Капітули, в яких обґрунтовано вибір лауреатів. Можна було тут почути зокрема про піонерську поетичну творчість бл. пам. Івана Киризиука, який одним з перших став писати вірші рідною українською говіркою села Крив'ятичі, а пізніше творив українське літературне середовище і був одним з лідерів українського національного руху в регіоні.

Згадано також наукову і громадську діяльність Миколи Роценка, філолога та історика, дослідника говірок, фольклору, а перш за все – минулого його Малої Батьківщини. Серед численних наукових та популяризаторських публікацій Миколи Роценка є монографія його рідних Кліщель.

Серед нагороджених є також представник молодшого покоління дослідників минулого Малої Батьківщини – Юрій Плева. Він історик-аматор, але плідний автор вже трьох популярно-наукових книжок, з численними історичними фотографіями про рідне село Курашево, про Ляди, Ленєво і Пудрічани та про Койли, Осувку і Шостаково.

Євгена Рижика – журналіста Польського Радіо Білосток – доцінено першовсім за його передачі «Думка українська», але також за репортажі польською мовою, підкреслюючи також його заслуги як одного з ініціаторів українського руху на Підляшші.

Після вручення нагород: статуеток, почесних грамот та подарункових воучерів, до зібраних в залі звернулись: від імені бл. пам. Івана Киризока його дружина Ірина Киризюк, а також інші лауреати. Нагороджений корифей українського підляського дослідницького середовища Микола Рощенко, який відзначає в цьому році 80-річчя, скромно жартував,

що присвоєння йому нагороди це мабуть змова, а причиною є його вік. Додав, що нагорода є важлива для середовища – слід відзначувати людей за їх працю, а подія додає також престиж організації.

Звертаючись до присутніх, Юрій Плева сказав, що це також нагорода для тих всіх людей з гміни Чижі, які допомагали йому при збиранні матеріалів та виданні книжок.

– *Так само ти́шит мене тоє, што ініши люде зачалі збіраті всякі старіє документи, всякі старіє фотографії, і так як я одві́дував люди, то вони не раз кажут, што добре било б записаті, што то у нас в сім'ї́ било* – сказав лауреат, закликаючи до зберігання і описування старих фотографій та документів. Бо дуже часто трапляється вже так, що чергові покоління не знають, хто є на родинних знімках.

– *Наші передачі є вже в ефірі понад тридцять років* – сказав нагороджений у категорії «Публіцистична творчість» Євген Рижик. – *І ці передачі то*

був великий вклад в розвиток нашої української справи. Мені і моїм колегам вдалося, зокрема ще в цьому першому періоді, перших роках наших передач, записати дуже багато носіїв справжнього фольклору, бо по селах були ще люди. І дуже багато було на селах осіб, які пам'ятали ще час війни, а навіть «біженства» і мені вдавалось ще такі особи записувати.

Церемонія вручення Підляської науково-літературної нагороди стала справжнім святом української громади Підляшшя. Крім лауреатів, їх близьких і знайомих, взяли в ній участь представники влади міста Більськ та Клішчелі, духовенство, представники Союзу українців Підляшшя, української громадськості Підляшшя. Українську державу представляв в.о. Генерального консула України в Люблині Артем Валах, який зачитав gratуляційного листа від Надзвичайного і Повноважного Посла України в Республіці Польща Василя Зварича.

На завершення прозвучало лауреатам «Многая літа» у виконанні вокальної групи Українського ансамблю пісні і танцю «Ранок» з Більська.

Слід згадати, що присвоєння Підляської науково-літературної нагороди є складовою публічного завдання «Промоція української мови та культури Підляшшя», яке Підляський науковий інститут реалізує з коштів Національного інституту свободи – Центру розвитку громадянського суспільства, в рамках Урядової програми Фонд громадських ініціатив NOWEFIO на 2021-2030 роки.

Славомир САВЧУК
Польське Радіо Білосток
Фото автора статті та з Архіву ПНІ

18-19 листопада 2022 р. в Більську і Білій на Підляшші проходила VI Підляська українська наукова конференція «Міграції, депортації, переселення в історії Підляшшя», організована до 75-х роковин акції «Вісла». Як і в минулому році, конференція відбувалася у гібридному форматі: частина доповідачів виступала онлайн, проводилася також трансмісія на профілі Інституту в мережі Фейсбук.

Про найстаріші й найновіші підляські міграції

Перший день головного наукового заходу українського середовища Підляшшя відбувся в Міській публічній бібліотеці в Більську. Почав його голова Товариства «Підляський науковий інститут» і, водночас, голова Організаційного комітету д-р Григорій Купріянович. Хвилиною мовчання вшановано пам'ять невинних жертв агресії Росії проти України.

Під час урочистого відкриття зі словом до присутніх звернулися: Ярослав Боровський, бургомістр Більська, Войцех Пшигонський, уповноважений Підляського воєводи у справах національних і етнічних меншин та Катажина Корицька, директор Відділення національних меншин у Департаменті культури та національної спадщини Маршалківського управління Підляського воєводства. Присутніх привітали також представники співорганізаторів: проф. Фелікс Чижевський, заступник голови Комісії польсько-українських культурних зв'язків Польської академії наук Відділення у Люблині, Лука Бадовець, заступник голови Союзу українців Підляшшя та Івона Белецька-Влодзіміров, директорка Міської публічної бібліотеки в Більську на Підляшші. Згодом онлайн привітав присутніх з відкриттям конференції представник української держави радник Віталій Білий з Посольства України в Республіці Польщі. Потім зачитано також вітання учасникам конференції від православного єпископа Лодзінського і Познанського Афанасія, віцемаршалка Вармінсько-Мазурського воєводства Мирона Сича та від проф. Юрія Макара з Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. На конференції в Більську присутні були також секретар міста Більськ Тамара Корицька та секретар міста Кліщелі Валентина Сидорук.

Під час першої сесії «Міграційні процеси на Підляшші: від середньовіччя по XXI століття», яку вів проф. Ф. Чижевський, виступили з доповідями: Юрій Гаврилюк (Більськ) «Ранньосередньовічні міграції у середньому Побужжі у світлі досліджень 50-80-х років XX століття»; Марія Рижик (Кнорида) «Активність Союзу українців Підляшшя для допомоги воєнним біженцям з України в 2022 році»; Даріуш Краснодембський (Варшава) «Найстаріші підляські міграції – від бастарнів і готів по мазовшан і русинів»; Анета Примака (Хмялеущина) «Значення і місце біженства 1915 року в історії Підляшшя та Східної Європи»; Юрій Плева (Курашево) «Підляські міграції з кінця XIX до середини XX століття на прикладі сіл гміни Чижі»; Мірослав Речко (Більськ) «Підляські долі євреїв з Острів-Мазовецької під час Другої світової війни»; д-р Андрій Скатеринчук (Люблин-Кнорида) «Українські іммігранти в Польщі та українська національна меншина як суб'єкти діяльності з надання допомоги біженцям з України». Після доповідей відбулася дискусія, у якій взяли участь Д. Краснодембський, Ю. Плева, д-р Микола Рощенко, проф. Ф. Чижевський, Зоя Сачко.

Після першої сесії відбулося відкриття виставки «Сумні дні настали. Акція “Вісла” (1947) та її наслідки для Православної Церкви». Зі словом про виставку звернувся до присутніх її автор д-р Г. Купріянович.

Черговим пунктом програми конференції, після перерви, була презентація лавреатів Підляської науково-літературної нагороди за 2022 рік: бл. пам. Івана Киризука, д-ра Миколи Роценка, Юрія Плеви, Євгена Рижика, яку провели члени Капітули Нагороди: д-р Андрій Артем'юк, Ю. Гаврилюк, д-р Г. Купріянович та Л. Лабович. Згодом відбулося урочисте вручення диплому Почесного члена Товариства «Підляський науковий інститут» доктору Миколі Роценку та відзначення ювілею його 80-річчя.

Під час другої сесії «Історія та культура Підляшшя», яку очолив проф. Гжегож Мотика, виступили з доповідями: Іван Данелюк (Білосток) «Зміни власності як аспект національної політики у світлі історії лісового урочища "Митичко" в Більському повіті в 1865-1939 роках»; д-р Микола Роценко (Люблин-Кліщелі) «Українське населення Південного Підляшшя та Холмщини у світлі німецького перепису населення в 1943 році»; Людмила Лабович (Білосток) «Рідкісні чоловічі імена в парафіях Кленики, Чижі і Курашево на основі польового матеріалу»; Лариса Лукашенко (Львів) «Український музичний фольклор південного Підляшшя: три чверті віку після депортації українців»; проф. Дорота Місіюк (Білосток) «Процес успадкування української культури у світлі соціальних умов Підляшшя».

Під час третьої сесії «Підляшшя у світлі мовознавчих досліджень», яку повела проф. Д. Місіюк, можна було почути доповіді: Міхала Саєвича (Люблин) «Про походження прізвища "Вігуські", фіксованого в основному в східній частині Підляського воєводства» (представила Л. Лабович); Фелікса Чижевського (Люблин) «Зауваження щодо лексики Південного Підляшшя XIX ст. (на основі творчості Леона Куніцького, 1828-1873)»; Марка Мартиновича (Даші) «Міграції з території православної парафії у Косній кінця XIX – першої половини XX століття» (перенесену сюди з першої сесії); Віктора Місіюка (Бересть), «Обряд *Розулька*. Фольклористичний та мовознавчий аспекти»; Любові Фроляк (Люблин) «Роль індивідуального діалектного мовлення у збереженні українських говірок Підляшшя». У дискусії взяли участь д-р Г. Купріянович та проф. Д. Місіюк.

Під час урочистого закінчення першого дня голова Оргкомітету висловив подяку всіх причетним для організації конференції. Зі словами подяки звернулися також від імені співорганізаторів проф. Ф. Чижевський та голова Союзу українців Підляшшя Марія Рижик. Згодом прекрасний концерт українських пісень дала вокальна група Українського ансамблю пісні і танцю «Ранок» з Більська під керівництвом Єлизавети Томчук. Учасники конференції мали ще нагоду поспілкуватися під час урочистої вечери.

Другий день VI Підляської української наукової конференції «Міграції, депортації, переселення в історії Підляшшя» відбувся в Підляському центрі православної культури в Білій на Підляшші. Почався він у місцевій православній церкві свв. Кирила і Мефодія панахидою за жертви акції «Вісла», яку совершили Більський благочинний о. митр. прот. Андрій Пугачевич та о. прот. Мартин Госік.

Під час урочистого відкриття конференції в Білій зі словом до присутніх звернувся голова Оргкомітету і директор ПНІ д-р Г. Купріянович, о. митр. прот. А. Пугачевич, настоятель православної церкви свв. Кирила і Мефодія в Білій, водночас директор Підляського центру православної культури в Білій, проф. Ф. Чижевський, заступник голови Комісії польсько-українських культурних зв'язків Польської академії наук Відділення у Люблині, та Л. Бадовець, заступник

голови Союзу українців Підляшшя. На конференції в Білій присутні були також: Анна Кутнік, керівник відділення громадянських справ та іноземців Делегатури Люблинського воєводського управління в Білій на Підляшші, о. прот. Іван Ялоза, настоятель православної парафії св. Михайла в Носові, о. прот. В'ячеслав Скепко з православної парафії св. Марка і св. Серафима Остроумова в Білій та о. прот. М. Госцік з православної парафії свв. Кирила і Мефодія в Білій.

Під час четвертої сесії «Акція “Вісла” та її проведення на Південному Підляшші», яку очолював голова Наукової ради ПНІ проф. Роман Висоцький, виступили з доповідями: проф. Роман Дрозд (Слупськ) «Загальні принципи реалізації акції “Вісла” 1947 року», д-р Г. Купріянович (Люблин-Більськ) «Акція “Вісла” та Православна Церква», д-р Рафал Дидич (Сарнаки) «Хронологія і статистика акції “Вісла” в Більському повіті», проф. Ян Пісулінський (Ряшів) «Принципи та реалізація переселень українського населення під час акції “Вісла” в Більському і Володавському повітах – подібності та відмінності», проф. Іжегож Мотика (Варшава) «Виселення українського населення у Володавському і Холмському повітах 49-м полком піхоти під час акції “Вісла”», о. прот. д-р Андрій Конахович (Люблин) «Православні священники переселені під час акції “Вісла”».

Після перерви відбулося відкриття виставки «Сумні дні настали. Акція “Вісла” (1947) та її наслідки для Православної Церкви», яке повели д-р Г. Купріянович та о. прот. д-р А. Конахович, директор Люблинського інституту православної культури, який був одним із творців виставки.

Під час останньої, п'ятої, сесії «Наслідки акції “Вісла” на Південному Підляшші та її місце в історичній пам'яті», очолюваної о. д-ром А. Конаховичем, виступили з доповідями: проф. Роман Висоцький (Люблин) «Акція “Вісла” у світлі преси української діаспори», о. Мартин Госцік (Біла на Підляшші) «Дії Братства православної молоді Люблинсько-Холмської єпархії задля збереження історичної пам'яті про

акцію “Вісла”» та Ольга Купріянович (Люблин) «Проект Братства православної молоді Люблинсько-Холмської єпархії “Вчимося толерантності на помилках історії” як приклад формування у молодого покоління пам'яті про досвід акції “Вісла”». Згодом відбулася дискусія, у якій взяли участь: Юрій Місюк, проф. Г. Мотика, д-р Г. Купріянович, д-р Р. Дидич, Магдалина Стасюк, проф. Ф. Чижевський.

Останньою точкою програми конференції була презентація книжки «Дві години. Спогади мешканців Холмщини та Південного Підляшшя про акцію “Вісла”», виданої за редакцією о. Мартина Госціка, Катерини Савчук, Ольги Купріянович, Катерини Рябчук, Йоанни Іванюк (Люблин – Біла на Підляшші 2013). Про книжку говорили: д-р Г. Купріянович та редактори видання – о. прот. М. Госцік і О. Купріянович.

Урочисте завершення конференції провів голова Оргкомітету і директор ПНІ д-р Г. Купріянович. Нагадав він про мету конференції та висловив подяку особам та установам заангажованим в організації наукового заходу.

Організатором конференції був Підляський науковий інститут, співорганізаторами: Комісія польсько-українських культурних зв'язків Польської академії наук Відділення у Люблині, Союз українців Підляшшя, Підляський центр православної культури в Білій на Підляшші, Братство Православної Молоді Люблинсько-Холмської єпархії, Міська публічна бібліотека в Більську на Підляшші, Українське Товариство. У проведенні конференції допомогло також Православне Братство свв. Кирила і Мефодія – тереновий гурток у Білій. Почесний патронат над конференцією прийняли: Бургомістр Міста Більськ на Підляшші, Бургомістр Кліщель, Війт гміни Більськ на Підляшші, медіа-патронат: Український часопис Підляшшя «Над Бугом і Нарвою», Польське радіо Білосток, Польське телебачення Білосток, інтернет-портал bielsk.eu, “Kurier Podlaski – Głos Siemiatycz”. Конференція відбувається завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації Республіки Польща, завдяки підтримці приватних осіб та за підтримки Посольства України в Республіці Польща, Бургомістра міста Більськ на Підляшші, Бургомістра Кліщель, Війта гміни Більськ на Підляшші. Спонсори: Polska Sieć Sklepów “Arhelan”, Agencja Wydawnicza „Ekopress”, J.W. Zakład Transportowy.

Матеріал Підляського наукового інституту
Фото Ю. Гаврилюка, Архів ПНІ

Migracje, migranci i ich badacze

Kadry z ukraińskiej konferencji naukowej w Bielsku

Tematem VI Podlaskiej Ukraińskiej Konferencji Naukowej, która odbywała się w Bielsku Podlaskim i Białej Podlaskiej, były „Migracje, deportacje, przesiedlenia w historii Podlasia” w 75. rocznicę akcji „Wisła”. W Bielsku wykłady i prezentacje miały miejsce w Miejskiej Bibliotece Publicznej. Wśród prelegentów byli m.in. Jurij Hawryluk, Dariusz Krasnodębski, Aneta Prymaka, Maria Ryżyk, Mikołaj Roszczenko, Jerzy Plewa.

Ludzie migrowali od zawsze. O najdawniejszych wędrownościach na terenie dzisiejszego Podlasia opowiadał historyk Jurij Hawryluk i archeolog Dariusz Krasnodębski. Migracje współczesne to nie tylko „bieżność” z czasów I wojny światowej na wschód, w głąb Rosji. I nie tylko przesiedlenia w roku 1947 w ramach akcji „Wisła” ze wschodu na zachód i północ Polski. 24 lutego 2022 r. Rosja zbrojnie wtargnęła na terytorium Ukrainy, tym samym zmuszając część Ukraińców do uchodźstwa. Polska jako kraj sąsiedni znowu stała się terenem dużych migracji. Związek Ukraińców Podlasia natychmiast podjął działania związane z pomocą Ukraińcom uciekającym przed wojną.

– Działania pomocowe rozpoczęliśmy już w drugim dniu wojny – mówiła podczas konferencji Maria Ryżyk, przewodnicząca Związku Ukraińców Podlasia (na zdjęciu). – 26 lutego 2022 roku podjęliśmy decyzję, że w ramach pomocy dla uchodźców nasze biuro będzie funkcjonowało do godziny dwudziestej. Było to możliwe dzięki temu, że do pomocy zaangażowali się nie tylko członkowie Związku Ukraińców Podlasia, ale także mieszkańcy Bielska Podlaskiego i okolic. Z czasem z pomocą zaczęły się do nas zgłaszać instytucje i przedsiębiorstwa.

– Na czym polegała pomoc?

– Przede wszystkim ogłosiliśmy zbiórkę artykułów spożywczych i rzeczy potrzebnych dla uchodźców, w tym łóżeczek, wózków, ubrań. Okazało się, że w Bielsku już trzeciego dnia wojny byli uchodźcy z Ukrainy, więc od razu

były potrzeby. Poczynając od pierwszych dyżurów, tworzyliśmy bazę, kto chce przyjąć uchodźców, który psycholog chce pomóc, który lekarz. Potem to zostało sformalizowane dzięki zaangażowaniu burmistrza i Urzędu Miasta, w którym powołano pełnomocnika do spraw uchodźców. Razem stworzyliśmy bazę osób, które do nas przybywają, potrzebują pomocy i osób, które tej pomocy mogą udzielić. Mielśmy także bazę mieszkań. Podczas tych pierwszych dni zastanawialiśmy się, co zrobić, żeby dzieci, które przyjechały do nas z Ukrainy, nie były samotne. Dlatego w Bielskim Domu Kultury powstała grupa nieformalna dla dzieci szkolno-przedszkolnych, gdzie panie z Ukrainy z wykształceniem pedagogicznym przez trzy miesiące prowadziły różne zajęcia. Podczas wakacji, dzięki fundacji Nasz Wybór, Urzędowi Miasta i domowi kultury prowadziliśmy trzy turnusy półkolonii dla dzieci z Ukrainy. Zajęcia odbywały się w Szkole Podstawowej nr 4 i Osiedlowym Domu Kultury.

Działania pomocowe Związku Ukraińców Podlasia polegały na organizowaniu lokali noclegowych uchodźcom z Ukrainy, szukaniu dla nich pracy, zbieraniu żywności i ubrań, organizowaniu zajęć dla ukraińskich dzieci, pomocy w wypełnianiu dokumentów, a nawet wyjazdów za granicę.

– W pomoc uchodźcom były zaangażowane szkoły, przedszkola, różne instytucje i przedsiębiorstwa nie tylko z powiatu bielskiego, ale również hajnowskiego, siemiatyckiego. Zebrane rzeczy przywożono do biura Związku Ukraińców Podlasia, a my sortowaliśmy i wydawaliśmy uchodźcom. Oprócz współpracy w naszym regionie, podjęliśmy też współpracę z innymi krajami, m.in. z Finlandią. Oprócz tego, że z zagranicy były dostarczane towary, które wydawaliśmy dla uchodźców, to część osób mogła wyjechać do Finlandii, gdzie uchodźcy otrzymali pomoc i pracę, a my koordynowaliśmy te wyjazdy.

Według danych zawartych na stronie 300gospodarka.pl od 24 lutego 2022 roku do Polski przyjechało ponad 7,8 mln Ukraińców, z czego już wyjechało ponad 6 mln. Napaść Rosji na Ukrainę spowodowała ogromną współczesną migrację uciekających przed wojną. Migracji z epoki żelaza nie da się policzyć, ale wiadomo, że była, bo człowiek jest gatunkiem wędrującym, wybiera miejsca, gdzie żyje się lepiej, gdzie ma pożywienie i pokój.

Ludzie migrowali od zawsze, a Podlasie wcale nie było białą plamą. Było zasiedlone i przed naszą erą, ale trudno znaleźć opracowania na ten temat. Najlepiej przebadany archeologicznie jest teren koło wsi Haćki, w powiecie

bielskim. Znaleźiska dowodzą obecności tutaj człowieka już w epoce żelaza i epoce brązu.

– Podlasie było tak samo zasiedlone, jak pozostałe tereny. Oczywiście możemy mówić, że są takie obszary na terenie Polski, Ukrainy czy Białorusi, gdzie były jakieś centra osadnicze, ale Podlasie pozostaje w „średniej krajowej” – opowiadał Dariusz Krasnodębski, archeolog z Polskiej Akademii Nauk (na zdjęciu u góry).

Stanowisk archeologicznych na Podlasiu jest bardzo dużo.

– W zasadzie, gdzie wbije się w ziemię przysłowiową łopatę, tam się coś znajdzie, niezależnie od tego, czy to będzie sprzed tysięcy, czy sprzed pięciuset lat. Opracowywanie wyników to sprawa bardziej złożona. Mówię przede wszystkim o Haćkach, które są

stanowiskiem kluczowym dla zrozumienia pewnych procesów migracyjnych. Oczywiście staramy się opracowywać stopniowo. Trzeba pamiętać, że same wykopaliska to moment prowadzenia badań archeologicznych najkrócej trwający i w pewnym sensie najprzyjemniejszy. Wykopaliska trwają miesiąc lub dwa. Natomiast opracowanie to proces o wiele dłuższy i wymagający dużych nakładów, środków, czego niestety osoby dzielące fundusze często nie rozumieją. W związku z tym bardzo duża ilość materiałów zalega w magazynach. Oczywiście cała dokumentacja jest dobrze zachowana i po prostu czeka na opracowanie. Czy opracujemy to my, czy kolejni badacze, tego nie wiemy. Są dobrze zabezpieczone materiały archeologiczne, które stopniowo będą udostępniane do obiegu naukowego.

VI Podlaska Ukraińska Konferencja to nie tylko trudny temat migracji, ale także okazja do świętowania. Takim świątecznym akcentem było wyróżnienie dra Mikołaja Roszczenki.

– Podlaski Instytut Naukowy powstał w 2017 roku. Z okazji pięciolecia postanowiliśmy nagrodzić doktora Mikołaja Roszczenkę tytułem honorowego członka naszego instytutu – zwrócił się do zebranych dr Grzegorz Kuprianowicz, dyrektor Podlaskiego Instytutu Naukowego. – Mikołaj Roszczenko jest autorytetem dla naukowego środowiska ukraińskiego Podlasia. Okazją do wręczenia nagrody jest nasza konferencja. Doktor Roszczenko to historyk, autor wspa-

niałej monografii Kleszczel. Przyczynił się do popularyzacji ukraińskiego Podlasia, naszego regionu.

– Ludzie uważają się za mądrych, bo przeczytali dużo książek. Jednak najważniejsze to mądrze przeżyć swoje życie i dobrze wychować swoje dzieci – powiedział dr Roszczenko podczas wręczenia dyplomu honorowego członka Podlaskiego Instytutu Naukowego.

Mikołaj Roszczenko urodził się w Kleszczelach. Dziesiątki lat był nauczycielem akademickim w Lublinie, gdzie mieszka, ale swoje życie dzielił między Lublin a Kleszczele. We wstępie do wydanej w 2002 roku monografii „Kleszczele” napisał m.in.: Zamysł opisanie historii Kleszczel powstał u mnie bardzo dawno temu i był efektem patriotyzmu lokalnego. Mieszkając od prawie czterdziestu lat w Lublinie, nadal corocznie wakacje spędzam w rodzinnym mieście i chętnie słucham opowiadań jego kolejnych mieszkańców. Już w czasach studenckich, korzystając z zasobów lubelskich bibliotek naukowych, pisałem o Kleszczelach. Później zainteresowałem się kulturą ludową, gwarami okolic Kleszczel i stworzyłem o nich monografię. Następnie, przez lata, przeczytałem setki książek i artykułów, zachowanych w archiwach i bibliotekach. Efektem moich wieloletnich badań i poszukiwań jest opracowanie książki.

Krystyna KOŚCIEWICZ
Zdjęcia Ju. Hawryluk, K. Kościewicz,
Archwim PIN

Wieści nie tylko z podlaskich miast i wsi

NOWOBEREZOWO (NOWE BEREZOWO). 2 października w cerkwi pw. św. Apostoła Jana Teologa w Nowoberezowie (na foto cerkiew i proboszcz ks. prot. mgr Jan Kazimiruk) odbył się V Wieczór Wiejskich Chórów Parafialnych. Jest to wydarzenie cykliczne, którego celem jest ochrona od zapomnienia utworów parali-turgicznych. W tym roku przed publicz-

nością zaprezentowało się 11 chórów parafialnych z Podlasia: Nowoberezowa, Dubin, Szczyt-Dzięciółowa, Orzeszkowa, Starego Kornina, Werstoku, Narewki, Kuraszewa, Czyż, Kleszczel oraz Dubicz Cerkiewnych.

Wydarzenie odbyło się z błogosławieństwa Jego Eminencji Wielce Błogosławionego Sawy, Metropolity Warszawskiego i Całej Polski. Jego organizatorami byli: wójt Gminy Hajnówka Lucyna Smoktu-

nowicz, wiceprzewodnicząca Rady Gminy Hajnówka Walentyna Birylo oraz Prawosławna Parafia Wniebowstąpienia Pańskiego w Nowoberezowie.

Kto nie mógł wziąć udziału w spotkaniu z chórami parafialnymi, wciąż może obejrzeć film z transmisji, która była prowadzona na stronie Facebook parafii prawosławnej Wniebowstąpienia Pańskiego w Nowoberezowie.

BIAŁYSTOK. 5-15 października odbyła się szósta edycja festiwalu „Kierunek Wschód”, przeglądu teatralnego prezentującego kulturę pogranicza. Podczas tegorocznego wydarzenia na scenach Białegostoku wystąpiły teatry z Armenii, Białorusi, Macedonii Północnej, Gruzji, Litwy i Ukrainy. To jedno z najważniejszych wydarzeń artystycznych, organizowanych przez Teatr Dramatyczny im. Aleksandra Węgierki w Białymstoku.

7 października w auli Wydziału Nauk o Edukacji w Białymstoku Kijowski Akademicki Teatr Dramatu i Komедии na Lewym Brzegu Dniepru zaprezentował spektakl pt. „Klasa” («Клас»). Przedstawienie poruszyło problem prześladowania i zastraszania uczniów w środowisku szkolnym oraz relacji między młodzieżą. Z kolei zespół z Kijowskiego Akademickiego Teatru „Złota Brama” z Ukrainy wystąpił ze sztuką „IN-NI” («ІН-НІ»), autorstwa litewskiej reżyserki Andry Kavaliauskaitė. Spektakl dotyczy tematu traumy związanej z przemocą i agresją. Można go było obejrzeć 15 października w Uniwersyteckim Centrum Kultury w Białymstoku.

BIAŁYSTOK. 8 października w Niepublicznej Szkole Podstawowej Mozaika w Białymstoku odbyły się drugie warsztaty rękodzieła z cyklu „W poszukiwaniu wspólnych tradycji”, poświęcone sło-

wiańskim, w głównej mierze ukraińskim zwyczajom. Zajęcia prowadziły Ukrainki zrzeszone w nieformalnej twórczej grupie „Malwa”. W pierwszej części uczyły one samodzielnego wykonania ludowej lalki-motanki (лялька-мотанка), a w drugiej – amuletów domu (о́бепир) w kształcie łyżki ozdobionej naturalnymi materiałami oraz produktami takimi, jak mak, czosnek, orzechy, fasola itp., z których każdy ma swoje znaczenie magiczne związane z zapewnieniem dobrobytu, bogactwa i zdrowia gospodarzom domu. W trakcie spotkania były też opowieści o symbolach i znaczeniu dekoracji w tradycji polskiej i ukraińskiej (u góry – zdjęcia udostępnione przez członkinie „Malwy”).

Warsztaty były skierowane do mieszkańców miasta i uchodźców w ramach programu „Działamy razem” finansowanego ze środków z budżetu Miasta Białegostoku. Ich organizatorem była Fundacja „Masz Moc”.

BIAŁYSTOK. 21 października odbyło się symboliczne odsłonięcie tablicy z nazwą ronda Wolnej Ukrainy w Białymstoku. Uczestniczyli w nim m.in. prezydent Białegostoku Tadeusz Truskolaski, przewodniczący Rady Miasta Łukasz Prokorym i gość specjalny, Nadzwyczajny i Pełnomocny Ambasador Ukrainy w Rzeczypospolitej Polskiej Wasyl Zwarycz. W tle powiewały polskie, ukraińskie i białostockie flagi. Jak powiedział na uroczystości Tadeusz Truskolaski: „Nazywając jedno z rond imieniem Wolnej Ukrainy, okazujemy swoje uznanie wobec wielkiej siły i niezłomności narodu ukraińskiego, który z ogromną determinacją walczy o przetrwanie swojego niepodległego państwa”. Podkreślił również, że Białystok od pierwszych dni rosyjskiej agresji poma-

ga Ukrainie oraz uchodźcom z ogarniętego wojną kraju. Na pamiątkę wydarzenia wręczył ambasadorowi Ukrainy tablicę z nazwą ronda.

Uchwałę w sprawie nadania nazwy Wolnej Ukrainy rondy przy Alei Jana Pawła II na granicy osiedli Bacieczki i Starsielce podjęła we **wrześniu** br. Rada Miasta Białegostoku na wniosek prezydenta Tadeusza Truskolaskiego. Radni byli jednomyślni. To gest solidarności białostoczian z narodem ukraińskim. Jednocześnie części ul. Elektrycznej nadano nazwę Wolnej Białorusi.

Oprócz udziału w uroczystym odsłonięciu ronda, ambasador Ukrainy w Polsce Wasyl Zwarycz oraz prezydent Tadeusz Truskolaski odwiedzili wspólnie Szkołę Podstawową nr 26 w Białymstoku. Spotkali się z uczącymi się tam dziećmi ukraińskich uchodźców, a także Ukrainkami zatrudnionymi w szkole jako asystentki. Obecnie w białostockich placówkach uczy się 966 uczniów z Ukrainy.

Ponadto tego dnia w Podlaskim Urzędzie Wojewódzkim w Białymstoku Wasyla Zwarycza gościł wojewoda podlaski Bohdan Paszkowski. Ambasadorowi towarzyszyła Pierwsza Sekretarz Ambasady Ukrainy w Rzeczypospolitej Polskiej Tamila Szutak. Głównym tematem rozmów były zagadnienia dotyczące pomocy obywatelom Ukrainy zmuszonym schronić się przed agresją rosyjską na terenie województwa podlaskiego oraz perspektyw współpracy w odbudowie Ukrainy.

ORLA (WUORLA). 22 października w Gminnym Centrum Kultury w Orli odbył się uroczysty jubileusz 75-lecia działalności artystycznej zespołu „Orlanie” z Orli.

Grupa powstała w 1946 roku pod nazwą „Mandolinistów – Śpiewaków z Orli”. Jej założycielem oraz pierwszym kierownikiem i dyrygentem był Rodion Ogijewicz.

W ciągu swojej bogatej historii przez zespół przewinęło się ponad sto osób, zdolnych śpiewaków i muzyków. Oprócz Rodiona Ogijewicza jego instruktorami byli Jan Saniewski, Mirosław Kadziewicz, Grzegorz Kaczyński, Piotr Niewiński, Józef Januszko, Aleksander Wołkowycki, a także Mirosław Burzyński, obecnie członek Zarządu Głównego Związku Ukraińców Podlasia. Od lat 90. XX w. grupa jest prowadzona przez instruktorów z Białorusi.

W swoim repertuarze „Orlanie” mają pieśni w języku białoruskim, ojczystym ukraińskim, rosyjskim i polskim. Nagrali dotychczas dwie płyty. Niejednokrotnie występowali na imprezach ukraińskich, takich jak Konkurs Piosenki Ukraińskiej „Z Pidłaśkoji Krynyci” (na foto).

Na jubileuszu 75-lecia działalności z programem artystycznym wystąpili „Orlanie”, ale także inne zespoły działające w gminie – „Werwoczki” z Orli i „Malinki” z Malinnik. Były liczne podziękowania i upominki dla jubilatów.

BIELSK PODLASKI. 25-27 października w sali teatralnej Bielskiego Domu Kultury odbywały się przesłuchania XXIII Konkursu Recytatorskiego „Trójgłos Poetycki”. Wydarzenie skierowane jest do dzieci i młodzieży przedszkoli, szkół podstawowych, ponadpodstawowych i osób dorosłych. Jego specyfiką jest to, że recytator prezentuje dwa utwory – w języku polskim i języku mniejszości narodowej.

W tym roku w BDK-u prezentowali się deklamatorzy z Bielska Podlaskiego, Białegostoku i Hajnówki. Z poezją ukraińską wystąpili przedszkolacy z Przedszkola Nr 9 Leśna Polana w Bielsku Podlaskim oraz uczniowie Szkoły Podstawowej nr 4 im. A. Mickiewicza w Bielsku Podlaskim. Przedszkole reprezentowało pięcioro dzieci. Najmłodsi recytowali wiersze znanych poetów polskich i ukraińskich. III miejsce zajęły Lena Strelczuk oraz Anna Białokozowicz, natomiast Nadia Waszkiewicz, Aleksandra Laszewicz i Ignacy Zdano-wicz otrzymali wyróżnienia.

Nie zabrakło również nagrodzonych wśród dzieci z klas ukraińskich bielskiej „czwórki”. W kategorii klas IV-VI drugą nagrodę zdobyła Nikola Hołodok z klasy IVA oraz Anna Reszetnikow z klasy Va, a trzecie miejsce zajęły Julia Monachowicz i Sara Karczewska z klasy VA. W kategorii klas VII-VIII wyróżnienia otrzymały Daria Solka z klasy VIIIA oraz Maja Jermalowska i Magdalena Żychoń z klasy VIIA.

BIAŁYSTOK. 25-30 października w kinie „Forum” Białostocki Ośrodek Kultury zorganizował prawdziwą ucztę dla miłośników kina ukraińskiego. Podczas „Przeglądu Filmowego Ukraina” można było oglądać najlepsze ukraińskie produkcje – filmy fabularne, które powstały w Ukrainie w ciągu ostatnich kilku lat. Zaprezentowano sześć filmów: „Klondike” (ukr. Клондайк), reż. Maryna Er Horbacz (Марина Ер Горбач), Ukraina, Turcja

2022 (ukraiński kandydat do Oscara 2022); „Szczedryk” (ukr. Щедрик), reż. Olesia Morhuneć-Isajenko (Олеся Моргунець-Ісаєнко), Ukraina, Polska 2021; „107 matek” (ukr. Цензорка), reż. Péter Kerekes, Słowacja, Czechy, Ukraina 2021; „Pamfir” (Памфір), reż. Dmytro Suchołytkyj-Sobczuk (Дмитро Сухолиткий-Собчук), Ukraina 2022; „Matka Apostołów” (ukr. Мати Апостолів), reż. Zaza Buadze (Заза Буадзе), Ukraina 2020; „Odbicie” (ukr. Відблиск), reż. Wałentyn Wasjanowycz (Валентин Васянович), Ukraina 2021.

SIEMIATYCZE. 18-20 listopada w cerkwi prawosławnej pw. Zmartwychwstania Pańskiego w Siemiatyczach wystąpiły chóry parafialne i zespoły świeckie z Polski i zagranicy wykonujące prawosławną muzykę religijną i paraliturgiczną. Wszystko za sprawą XIX Międzynarodowego Przeglądu Pieśni Religijnej i Paraliturgicznej. Można było na nim posłuchać utworów ludowych, ale i melodii znanych kompozytorów.

W przeglądzie wystąpiły chóry i zespoły z Siemiatycz, Nurca Stacji, Bielska Podlaskiego, Szczyt, Moszczony Królewskiej, Mielnika, Boratyńca Ruskiego, Słoch Annapolskich, Drohiczyzna, Hajnówki. W niedzielny wieczór **20 listopada** w siemiatyckiej cerkwi wystąpił chór „Cantabile” z Kijowa.

Przeгляд zorganizował Dekanalny Instytut Kultury Prawosławnej w Siemiatyczach przy współorganizacji Miasta Siemiatycze, Powiatu Siemiatyckiego, Gminy Siemiatycze, Miasta Drohiczyzna, Gminy Mielnik, Gminy Grodzisk, Gminy Nurzec-Stacja, Siemiatyckiego Ośrodka Kultury. Wydarzenie odbywało się z błogosławieństwa Jego Eminencji, Wielce Błogosławionego Sawy, Metropolity Warszawskiego i Całej Polski.

BIELSK PODLASKI. 19 listopada w sali widowiskowej Bielskiego Domu Kultury odbył się jubileusz 25-lecia Studia Piosenki Fart, w tym 35 lat zespołu „Fart”, 35 lat pracy artystycznej Justyny Porzezińskiej, 10 lat grupy „kFARTet” i 15 lat projektu „Grupa Zoloto” (wykonuje piosenki ukraińskie, białoruskie).

W trakcie jubileuszowego koncertu wystąpili obecni i byli członkowie Studia, a także działające w nim zespoły: „Farcik”, „Fart”, „Karuzela”, „KFARTet”, „Sekcja DO” i „Zołoto”. Wśród prezentowanego repertuaru były też ukraińskie piosenki ludowe w estradowej aranżacji. Z podziękowaniami za wieloletnią pracę artystyczną, a także za szacunek wobec innych kultur, w tym kultury ukraińskiej, zwróciła się do Justyny Porzezińskiej Maria Ryżyk, przewodnicząca Związku Ukraińców Podlasia. Warto podkreślić, że Studio Piosenki Fart jest wieloletnim uczestnikiem imprez ukraińskich na Podlasiu, w tym też wielokrotnym laureatem Konkursu Piosenki Ukraińskiej „Z Pidłaśkoji Krynci”.

W trakcie uroczystego jubileuszu założyciele i wieloletni członkowie „Fartu” odebrali nagrody i odznaczenia. Burmistrz Miasta Bielsk Podlaski przyznał Justynie Porzezińskiej nagrodę za osiągnięcia o istotnym znaczeniu w dziedzinie twórczości artystycznej i upowszechnia-

nia kultury. Dyplomy z podziękowaniami otrzymały też członkinie Studia: Sylwia Krupkowska i Magdalena Tworkowska. Obecny na uroczystości Wojewoda Podlaski Bohdan Paszkowski udekorował Justynę Porzezińską złotym Medalem za Długoletnią Służbę, nadanym przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, a także – wspólnie z burmistrzem – brązowym Medalem „Zasłużony Kulturze Gloria Artis”, przyznany na wniosek burmistrza przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Także na wniosek burmistrza Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego przyznał honorową odznakę „Zasłużony dla Kultury Polskiej” całemu Studiu Piosenki „Fart” oraz Karolinie Porzezińskiej. Dyplomy honorowe od ministra otrzymały Emilia Szulc i Magdalena Tworkowska. Z kolei Marszałek Województwa Podlaskiego na wniosek burmistrza odznaczył Honorową Odznakę Województwa Podlaskiego Studio Piosenki „Fart” oraz Justynę Porzezińską, Karolinę Porzezińską i Emilię Szulc.

BIELSK PODLASKI. 28 listopada w Przedszkolu Nr 9 Leśna Polana w Bielsku Podlaskim w ramach programu „Ku tradycji” przedszkolaki uczęszczający na zajęcia języka ukraińskiego wypiekały korowajczyki – ozdobne pieczywo weselne. Zaproszone babcie z zespołu folklorystycznego „Rodyna” z Dubiażyna opowiedziały o tradycji weselnej wypiekania korowaja, przygotowały ciasto drożdżowe, a także pomogły dzieciom upiec korowajczyki. Zajęcia odbyły się w miłej atmosferze, przy śpiewie obrzędowych pieśni weselnych z Podlasia (*zdjęcia na następnej stronie*).

Ciekawe zajęcia, mające na celu popromowanie i upowszechnianie wśród dzieci tradycji ukraińskich podlaskiej wsi, odbywają się dzięki dofinansowaniu Urzędu Miasta Bielsk Podlaski.

Ludmiła ŁABOWICZ

Zdjęcia Ju. Hawryluk, L. Łabowicz,

E. Tomczuk i udostępnione przez

członkinie grupy „Malwa” z Białegostoku.

„Podkowa na szczęście” — teatralny akcent „Pudłaśkoji Oseni”

Organizowany przez Związek Ukraińców Podlasia Festiwal Kultury Ukraińskiej na Podlasiu „Pudłaśka Oseń” jest znany od lat. W gronie wykonawców z Ukrainy przed publicznością prezentują się soliści, zespoły muzyczne i taneczne, ale ważnym elementem jest także teatr. Co prawda adresowany do dzieci, ale zawsze jest to przedstawienie tak dobrze przygotowane, że z przyjemnością oglądają je też dorośli. W tym roku Wołyński Teatr Lalek z Łucka pokazał sztukę „Підкова на щасття” („Podkowa na szczęście”). Aktorzy z Łucka wystąpili w Orli, Białymstoku, Czeremśie i Bielsku Podlaskim. O teatrze i aktorach opowiedział Petro Sawosz, który jest menadżerem grupy teatralnej.

— **Przyjeżdżacie od lat. Zawsze oglądałam wasze spektakle w Czeremśie, tym razem przyjechałam do Orli.**

— Długo by wymienić wszystkie tytuły sztuk, które zagraliśmy w ramach Festiwalu Kultury Ukraińskiej na Podlasiu, ale w ubiegłym roku byliśmy tu ze sztuką „Золотоволоска” („Złotowłosa”), a teraz „Podkowa na szczęście”. Jest nam bardzo miło przyjeżdżać na wasz festiwal, bo wyczuwa się tu dobrą aurę, a nasze przedstawienia podobają się dzieciom. Dzieci rozumieją, co mówią aktorzy, być może nie każde słowo, ale z pewnością z tekstu wyławiają sens.

— **Co roku podziwiam scenografię waszych spektakli. Tym razem to wóz drabiniasty, piękne pacynki i ta podkowa, która jest i podkową, i słońcem, i księżycem, i tęczą.**

— Scenografię zrobiła młoda artystka z naszego teatru.

— **Kto jest autorem bajki „Podkowa na szczęście”?**

— Pisarz i poeta Iwan Franko, obok Tarasa Szewczenki uważany za jednego z najlepszych literatów ziemi ukraińskiej.

— **Na scenie wystąpiło tylko troje aktorów. Zagrali znakomicie.**

— Babcią była Switłana Stasiuk, osła zagrał Ołeksij Kryworuczko, a dziadka Walerij Semeniuk. To aktorzy zawodowi Wołyńskiego Akademickiego Teatru Lalek w Łucku.

— **Ile lat istnieje wasz teatr?**

— Już 47. Ja też byłem aktorem w naszym teatrze, a teraz jestem menadżerem.

— **Teraz, gdy trwa wojna, jeździecie z przedstawieniami po Ukrainie?**

— Nie, nie jeździmy, ale gramy w naszym teatrze. Dzieci przychodzą na spektakle, jednak liczba widzów musi być ograniczona do liczby miejsc z schronie przeciwlotniczym, żeby dzieci mogły się schować, gdy Rosjanie bombardują. Dlatego do teatru możemy wpuścić tylko 80 osób.

— **Wasz teatr ma schron? Dobrze zrozumiałam?**

— Tak, mamy schron. Wojna to takie cierpienie, taka zła siła. Żyliśmy normalnie, a teraz... co zrobić.

— **Wam, dorosłym tak bardzo smutno, straszno, a dzieci trzeba rozweselać.**

— Trzeba, chociaż w duszy bardzo ciężko.

— **Dziękuję bardzo za rozmowę i życzę dużo sił.**

Krystyna KOŚCIEWICZ

Zdjęcia autorki artykułu

Як колісь люде проводілі Піліпівку

Піліпівка – пуост перед Руздвом – зачиналася 27 лістопада, колі припадав день святого Піліпа. Тогди старі́йши молоді́ці мі́лі вже льон приготовляни, найлі́пши то бив на кужель, на тонке полотно. А т.зв. колупні́на то била на калісоні і прости́ні. Муой ді́дко розказував мні́, што як теща дала дві́ такіх прости́ні в посагові, то як кохався з бабкою, то на колі́нах обшаровав скуору до крові – то остало у паметі до кунця молодих лі́т.

З тонкого полотна шилі сорочкі жункі і для мужчин, оно од пояса вніз доточувалі грубшим полотном. Колісь в жару ніхто голи не ходів, а треба було, коб люде бачилі, яка жуонка господиня, як гледі́ла і дбала про мужика і себе. Ще треба було, коб билі сіненькі гузі у тих сорочках, бо то кольор неба – так жиди казалі, бо колісь круом жидуов не купіш. То за літрови горчик збуожа купіш десет сініх гузів і ще жид дасть кварточку ляку з следзя. Ой, як поліе баба картохлі жежкі тим ляком, то пахло на ці́лу хату, бо било сі́м штук ді́ток.

Ще вернуся до тих сорочок – вони, тия доточки, називаліся подточки, а як хто не виговорував, то казав пото...

І уже в Піліпівку ходілі з куделямі на вечуркі. Старі́йши мі́лі своє колегенство з ковротками – тепер називають коловротек, а колісь ковроток. Вуон складався з мнугох частюов. І так три нуожкі, колесо, дві́ ручкі, коб триматі шпулю, сі́ри з набігми гоздзіками, шпуолька прикруня на пстричкою, ціганка, котора крутіла колесо і ще розрушнік, значит досочка пуд ногою, котора ворошила ці́лого ковротка, до того шнур, котори ворошив шпулю. Ну і потюс, на которум била примощована досочка на зачеп'яне куделі.

Не всі́ молодія умі́лі прасті на тонкі кужель. Котори дівчата умі́лі, то їх маті вихвалювала і казала – «Ой, у мене то мо́ тонкопрадухі!». А як не билі вродліви – то хоті́ла, коб хучі́й хлопці розобралі.

Молодіє дівченята вишивалі ручнікі і то одна перед другою, котора хоруощ вишіє. Треба било мі́ті ручні́ка на ікону пуд вінець, а в церкві тож билі пльоткаркі, навіть обговорувалі, як бив вишити ручнік, бо вуон лежав з іконою на пристолі. Як хтось дотримав до кунця житя, то конечно в'язалі того ручні́ка на криж, з которим проводілі в остатню дорогу. Муой ді́дко бив у вуойську штири рокі і з ім бив ручнік. Як вернувся з вуойська, то той ручнік ві́сів на іконі у куткові.

Колісь било весьоло для молодьожі, бо самі видумувалі якіясь забави – на вечурках вишивалі-вишивалі, але хлопці згасят газа і кажут – Шемелюовка! То як хтось мі́в ді́вчину, то її́ притуліт і поцілує файно. А котора не мі́ла хлопця, то її́ поподерут, аж плакаті зачне і втече з вечурок. Але ніхто не зловав ні на кого.

Билі вечуркі до Руздва, бо там два тижні називаліся Святія вечорі́. Ой ждалося на тия вечорі́, бо тогди нічого не робілося.

Ніна ГРИГОРУК

Wieści nie tylko z podlaskich...

Зима – для багатьох найгарніша пора року, яка зразу приводить на думку Різдвяні свята, колядування, а також прощання зі старим та вітання Нового року. Для наших предків, коли зими були багато суворішими, це був важкий період, однак все таки веселий, бо й після нелегких сільськогосподарських робіт приходив час відпочинку, та після Пилипового посту починався час веселощів і весіль.

От і зима готова!

Останні дві зими нагадали нам усім, якою повинна бути ця пора року – довгою, сніжною і морозяною. Хоча не раділи їй водії, проте діти, зокрема ці молодшого віку, мабуть вперше побачили два роки тому справжній зимовий сніг! Старіші віком читачі певно досконало пам'ятають цей груднево-січнево-лютневий період, коли снігу навалювало стільки, що вийти з хати було складно. Та може навіть мають у пам'яті зими, коли робили у снігу тунелі та спускались на санчатах з дахів сільських будинків. Від років справжніх зим мало – що ж, кліматичні переміни...

Колись зими були дуже суворими та й приносили нашим предкам багато турбот. Спробуйте собі уявити (якщо ви молодші) або нагадати (якщо трохи старіші) колишні сільські хати – без системи центрального опалення, з хлібною піччю і пічками-стінівками, в яких треба було напалити, щоб стало тепло. Та й бувало, що все таки того тепла не хватало, зокрема зранку, коли страшно було висунути носа з-під перини. Ніхто в таких хатах не провітрював приміщень у зимову пору. Та навіть боялися впускати колядників до хати, щоб дух не утлюк.

Звичайно, люди намагалися впоратися з низькими температурами та всіма іншими недоліками зимового періоду. Вони утеплювали свої хати загатами (попідляськи *призьбами*) та додатково ущільнювали вікна (пам'ятаєте ці пречудові малюнки, які мороз на них малював?). Окрім того витягали теплі пухнасті перини, вальнянки (звані в нас також *чосанками*) і кожухи, часто майстерно вишиті – були ж у нас навіть жінки, які професійно тим займалися.

Коли на думку наших предків починалася зима?

Зима у народному понятті починається зі святом Введення у храм Пресвятої Діви Марії (21 листопада за старим та 4 грудня за новим стилем – по-нашому *Веденіє, Воведеніє/Оведеніє*). Це перший більший празник зимового циклу, коли вже можна почути колядки. Проте наші прапредки, тобто язичницькі слов'яни, вже набагато раніше спостерігали за зимою. Вони, взагалі, ділили рік на дві пори року: зиму і літо, тобто на зимове і літнє сонцестояння – Коляду і Купала.

У деяких фольклорних публікаціях можна знайти інформацію, що початком цієї пори року праукраїнці вважали 25 листопада – день Марени, богині потойбіччя, ночі, сезонності, смерті та води у слов'янському язичництві, які відповідає за настання зими. Однак запитайте когось з наших старіших підляшан, коли вже готова ця пора року, та багатьох із них відповість, що *«Покрова – зима готова»*. Це означає, що перші ознаки зими на Підляшші були помітні вже під час одного з найбільших осінніх свят – Покрови Пресвятої Богородиці – яке відзначають 14 жовтня (1 жовтня за старим стилем).

Початок зимового періоду в церковному календарі то час чисельних свят пов'язаних найчастіше з постатями святих. Багато із них, це так звані присвятки, яких відмічають у поодиноких підляських парафіях. Це, між іншими, празники святої Катерини (7 грудня за новим стилем, 24 листопада за старим), Андрія Первозванного (13 грудня), Наума (14 грудня), Варвари (17 грудня), Сави (18 грудня), Миколая (19 грудня), а також Ганни (22 грудня).

Два найбільш відомі зимові святки – це день святої Варвари та день святого Миколая. Люди стежили тоді за погодою, щоб вгадати, якою буде зима: *«Як Варвара розварит, то Мікола пригвоздїт»* – як на Варвару буде одліга, то на Міколу буде мороз.

О. Лука Бартошук, збирач підляського фольклору, записав у Кліщелях ще цікавішу зимову приказку: *«Варвара розварит, Сава засичит, Микола пригвоздит, а Ганна присипле і зїма настане»*.

Зимою ночі довгі та дні короткі. Вже в день святої Варвари люди спостерігали, що помаленьку починає видовжуватися день: *«Варвара кусок ночи урвала, а дня доточила – як курка ступїла»* – так маленько – казали старіші жителі сіл у гміні Чижі. *«Святая Варвара нуоч урвала, а Микола доскочив і дня доточив»* – додавали дуб'яжинці.

Початок зими – час Пилипового посту. Після нього приходять найважливіші свята – Різдво Христове, тобто підляське *Руздво*, Новий рік, що його попереджує день св. Меланії (підляське *Гоготуха, Оготуха*) та Водохреща – *Три Круолі*. Як *Руздво*, так і *Три Круолі*, за традицією, підляшани завжди святкували три дні.

Про мальовниче Різдво Христове було вже написано багато статей. Варто нагадати, що воно з'явилося в місці Коляди, колишнього свята на честь народження Сонця, яке слов'яни святкували в день зимового сон-

Коли снігу не так багато, то й колядникам
легше ходити від хати до хати

цестояння. Проте, в юліанському календарі дата Різдва Христового збігалася із зимовим сонцестоянням 2 тисячі років тому, тепер православні святкують Різдво майже півмісяця пізніше ніж колишню Коляду.

Знаємо, що певні давні різдвяні традиції залишилися до наших днів – вчорішня вечір, тобто підляське *Коляда, Колєда*, з піснями стравами та кутею, колядування з зіркою, ялинка. Однак, як не дивитись – справжнє Різдво Христове мусить бути зі снігом, хоча й бували останніми роками на нашій підляській землі такі дива, як безсніжне Різдво та засніжений Великдень.

Різдво Христове завжди було веселим святом, зокрема для дітвори. Після нього наступав Новий рік, з дівочим ворожінням на *Гоготуху* та гулянням, яке в містах, куди перебралися наші селяни, перейшло в традицію маланкових забав, тобто вітання Нового року за юліанським календарем. І хоча в останніх роках, через пандемію коронавірусу, того спільного гуляння було дещо менше, то все таки Новий рік надихає оптимізмом, дає надію на краще та звичайно, несе з собою віру в те, що багато чого зміниться в нашому житті – дехто знайде кращу роботу, схудне, припинить курити і таке інше...

Колись на підляських селах після Різдва Христового починалися так звані *святисє вечориє*, у які забороняли різноманітних домашніх і господарських робіт. Бо ж треба було відпочивати і святкувати. Після Різдва діти і молодь пустували – ходили від хати до хати переодрягнені за *цігани*, з інших сіл приїжджали *«героди»* з різдвяними виставами польською мовою. Було гучно і весело.

У такому гождому вишитому кожусі не лише не страшно було зимових морозів, але й можна було гарно вийти на фотографії. Клавдія Алексіук з Чижів (родом із села Щити), 1928 рік – фото з домашнього архіву Миколи Ягодницького з Гайнівки (родом з Чижів)

Весільним гостям зима нестрашна. Весілля Зіни і Кості Степанюків, 15 лютого 1959 року – фото з домашнього архіву авторки

Відпочинкові сприяло триденне святкування Водохреща, тобто підляськи *Три Круолі*. Це був час найсильніших морозів – досі в деяких підляських селах говориться про *крещенські морози*, тобто дуже люті морози, які притаманні періодові святкувань, що проходять у день Богоявлення та Хрещення Господнього.

Дійсно, колись зимою бувало навіть мінус 25 градусів. Однак, люди не сиділи вдома. Нічого, що часом важко було дихати через низьку

температуру, що волосся замерзало та покривалося інієм. Діти з радістю проводили час надворі, каталися на лижах, ковзанах та санчатах. А дорослі займалися господарством, незалежно від того, чи це літо, чи зима – мусили *управлятися*, тобто годувати домашніх тварин, доїти корови, забрати з курника яйця. Хоча в давніших часах, коли свійські птахи сиділи на вишках у хлівах, бо не мали своїх окремих приміщень, кури зимою якраз не неслися.

Господарі часто зимовою порою їздили в ліс по дрова (як кажуть найстаріші – *мужчини по святі цієли час в лієсі*). Однак роботи в цей час було набагато менше, тому й вечорами люди з радістю ходили один до одного на *вечурки* або *посідіньки*.

Зимою багато часу надворі доводилося проводити... женихам. У часи, які пам'ятає уже щораз менше наших читачів, саме зимовою порою молоді хлопці їздили у свати. *«Криж у воду – молодия на пудводу»* – говорили у Куойлах, що значило, що саме після Водохреща починався сезон сватань. Старіші кажуть, що це виглядало дуже мальовничо, коли женихи зі своїми маршалками їхали сватати дівчину: *«Кажут: «Дівоснубе їдуть, бо шиткі мальовани, як зімою, і з шелестунамі куонь»*. Мабуть тому багатьох із нас любить куліги – коли можна кататися на санях, запряжених кіньми та в морозному повітрі чути дзвеніння дзвіночків – бо це нагадує атмосферу колишнього села зимою.

Саме в тому часі, у так звані *мисниці* (*м'ясніці, масніці, месніці, мисніці*) відбувалося найбільше весіль. Молодші читачі – загляньте до родинних альбомів – може знайдете там світлини з колишніх весіль ваших дідусів та прадідусів. Мабуть, відбувалися вони саме зимою. Я у своєму родинному альбомі, несподівано для себе, знайшла дуже цікаву фотографію з весілля Зіни Пліс з Шостакова і Кості Степанюка з Чижів, яка показує весільну пару з гостями, що стоять перед хатою. Більшість людей легко одягнена, та дві молоді жіночки ззаду то просто в платтях з короткими рукавами. Була дуже здивована, коли виявилось, що весілля було якраз на *Грумніці*, 15 лютого 1959 року, однак було тоді, як каже пані Зіна, доволі тепло.

Часом старіші згадують, що колись люди, навіть коли перебували цілий день на такому холоді, не хворіли зовсім. Певно були краще загартовані ніж тепер. Однак, чи наші предки дійсно не хворіли? Коли заглянемо до колишніх метрик померлих, виявиться (принаймні коли йдеться про давніше минуле), що це не так. Візьмімо як

приклад дані за 1798 рік з метрики померлих тодішньої уніатської парафії в Чижах. Виявляється, що в січні-лютому 224 роки тому в цій парафії померло аж 17 осіб (тобто кожен третій – четвертий день був якийсь похорон), з чого найбільше, бо сім осіб – з кашлю. Що ж, це не був час загального доступу до медичних послуг, та антибіотики з'явилися більш ніж століття пізніше. Тому й простудитися зимою було дуже небезпечною справою.

Як довго в давні часи тривала зима та коли був її кінець?

Виявляється, що давні слов'яни з приходом весни асоціювали вже початок Нового року. У фольклорних виданнях можна знайти також інформацію, що вже на Стрітення Господнє, тобто *Грумниці* «стара баба зима зустрічається вперше з красунею весною» (С. Килимник, «Український рік у народних звичаях в історичному освітленні»). Цей день це «перша зустріч весни». Однак на Підляшші кажуть, що якраз «Грумниці – половина зімиці», отже до весни ще не так хутко.

Звичайно, люди колись з великим нетерпінням чекали кінця зими. Це не помінялося й нині, лише ми сьогодні віримо прогнозам погоди – дивимося в телебаченні, перевіряємо в Інтернеті, на своїх мобільках – коли вже нарешті буде тепло. Наші предки мусили спиратися на народну мудрість, яка була результатом багатовікового стеження за природою.

«На Грумниці то нап'ється півень водиці, а на Юрія наїється волік травиці» – говорили, між іншими, люди в Дашах, які вірили, що якщо в день Стрітення буде відлига, то в день святого Юрія зазелениться вже трава.

В околиці Кліщель вірили, що коли в день Сорока Севастійських мучеників (22 березня за новим та 9 березня за старим стилем) буде мороз, то ще буде холодно наступних 40 днів – тобто до половини квітня продовжиться морозяна погода. В українських фольклорних публікаціях можна знайти інформацію, що день Сорока мучени-

Героди, тобто народні різдвяні вистави, в яких брали участь переодягнені персонажі – Ірод, Жид, Смерть, Ангел, Жовніри. На фото – Героди з села Щити в Чижах, повоєнні роки – фото з домашнього архіву Миколи Ягодницького з Гайнівки (родом з Чижів).

Героди з Чижів, 1947 рік

ків це «друга зустріч весни». Третя буде в день Благовіщення Пресвятої Богородиці (7 квітня за новим та 25 березня за старим стилем).

У народі початок весни часто пов'язують з днем преподобної мучениці Євдокії або Явдохи (14 березня за новим та 1 березня за старим стилем), хоча у пересічній свідомості наших українських селян справжній прихід весни є тоді,

коли прилітають перші птахи. Дійсно, коли вперше заспіває жайворонок, то і приємніше стає на душі та зразу з'являється відчуття – ось завітала вже до нас весна. Бо хоч зима – пора року гарна, однак набридає, зокрема після довготривалого морозу та снігу, який найбільше тішить око після сумних темних осінніх днів, але вже напередодні Великодня – зовсім!

Дорога Редакціє.

Нині посылаю Вам свої вірші присвячені Святому Миколаю і Різдвяним Святам. Дуже прошу, якщо можна, помістити їх на сторінках «Над Бугом і Нарвою» в Різдвяному виданні.

Василь Шляхтич

Різдвяні свята

(акровірш)

Радіють стежки і дороги.
Ісус Христос у гості йде.
З'їде родина і всі з Богом
До столу стануть. Все вже є.
Вареників смак у кімнаті.
Яличка теплим світлом б'є.
На столі обрус, сіно в хаті
І з просфоркою батько йде...

Сніжинки на вікно сідають.
Веселиться уся рідня,
Яка несла зі свого краю
Традицію, що весь час жива.
А дітям нести її далі.

Різдво Христове

(акровірш)

Роки летять, як любий спів.
Істинна наша в них німа.
Зігрита мудрістю батьків
Дарує щось, чого нема.
Вітри гріха у ворогів.
Опутала їх сатана.

Хитрі вживають гарних слів.
Розм'якшують наше життя...
Иде погане – лемко скаже
Словом, що в Карпатах росло.
Там дозрівало. А де ляже?
Освячене в думках воно
В пам'ять вросло. Святість в'яже.
Елегії не чує воно...

Святий Миколай

Повірте, дітки, Миколаю,
Святий – прихильник ріднокраю
Іде не тільки у Карпати,
А завітає в кожную хату,
У кожне місто і село,
Де снігом землю занесло,
Де білі ангели вгорі
Засвітають зорі-ліхтарі.

Іди ж, Святий наш Миколаю,
Подай же дітям все, що маєш,
Смачних цукерок повні жмені,
Ще й копійчину до кишені,
Буквар і книги пречудові,
Аж міх казок на рідній мові,
Щоб всі могли, не тільки діти,
Ще більше рідне все любити!

Підляські види позаминулої зими

Колись усе природньо в'язалося з народно-релігійним календарем. Сьогодні, зокрема коли живемо по містах, ми вже відірвані від багатьох елементів колишнього сільського життя – не лише від традиційної зимової обрядовості, але й від щоденних зимових занять наших предків. Не мусимо їхати в ліс по дрова, топити в печі (до речі, чи знаєте, що на Підляшші старіші теж казали *tonimі nіч?*), навіть чистити від снігу подвір'я, якщо живемо в міських будинках, значиться «бльоках». Однак можемо тішитися зимовими святами, між іншими Різдвом Христовим (звичайно, з українськими колядками)

та Новим роком, а також самою зимою та її красою. Тому, без огляду на те, скільки вам років – вилазьте зі смартфонів або аргентинських фільмів у телебаченні та виходьте з хати на прогулянку, бо ж невідомо, скільки років будемо ще мати щастя бачити справжні зими зі снігом і морозом – поки глобальне потепління призведе до того, що зима як пора року зникне зовсім.

Людмила ЛАБОВИЧ

Фото Ю. Гаврилюка, Л. Лабович

Символічний «магніт» Підляшшя

Сьогодні день особливий – розмовляємо з істориком, професором Степаном Гелеєм. В центрі уваги часопис «Над Бугом і Нарвою». Існує він вже понад три десятиліття; радує як читачів з Підляшшя, так і тих українців «материкової» України, які бодай щось чули про нього. Адже й для таких важливо: на Підляшші щось таке є... Щось наше, українське. І як же часопис народився? Збіг обставин, майже випадковість. Жменька ентузіастів, налаштованих на українське національне відродження, плюс толерантні закони Польщі, які дозволяють фінансування з бюджету. Чи може «НБіН» якось впливати на ситуацію в самій Україні? Приходимо до висновку, що частково може. Ми з професором уважно розглядаємо етнографічну карту, видруковану в одному з номерів часопису за 2004 рік. Знаходимо і обводимо олівцем маленький шматочок території, ледь помітний на карті. Це і є Північне Підляшшя. А часопис «Над Бугом і Нарвою» є своєрідним підляським «магнітом», який притягує до себе проукраїнські культурницькі сили. І ті, що є в Польщі, і ті, що на білоруській Берестейщині, і ті, що на українській Волині. Спільна історія, генетична близькість, зрозумілі діалекти. І все це при значно більшій потенційній можливості подорожувати, – чого не було ще 30-40 років тому! Набір факторів робить часопис цікавішим і актуальнішим. А як бути стосовно Галичини?

Спілкуючись із Степаном Дмитровичем, приходимо до висновку, що не лише на Галичину, а й на будь-який регіон України може впливати будь-який острівець корисної інформації, добра і співпраці, продуктивної роботи та бодай невеличкого культурницького успіху. Навіть якщо за успіхом цього «інформаційного магніту» стоїть жменька людей, загальний вигравш може бути відчутним. Зупинка лише за механізмами популяризації.

Хіба львів'янам не цікава стаття «Молитва над останками князя Данила» («Над Бугом і Нарвою», №4 за 2008 рік)? Дуже цікава! Не менше, ніж волинянам. А хіба лише кримчан зацікавить «Лист М. Янчука до Ф. Корша» (НБіН, №2 за 2021 рік)? Думаю, що не тільки. Давайте перенесемося на 110 років раніше. І уявімо себе на місці автора поетичного твору, коли він пише:

Читаю напись на крыжахъ,
Усіакимъ писаны выразомъ:
Тут руськи, нѣмэцъ и полякъ,
И грэкъ – усіѣ зышлися разомъ.

Це про Ялту. На тому цвинтарі і я бував свого часу. І можу підтвердити, що він будь-якого етнографа зацікавить! А вірш є своєрідною поетичною «родзинкою», яку вдало знайшов редактор. В поетичній формі автор відтворив етнічне розмаїття Криму. Читаємо далі:

Онтамъ поэтъ Стѣпан Руданьски
Пудъ простымъ камэнёмъ лежить,
А недалеко элѣганьски
Надгробокъ нѣмцевъ стоить...

Це вже інформація із соціальної сфери. Російські німці таки були багатшими, ніж українці. Навіть такому славетно-

му нашому землякові, як Степан Руданський дістався лише «простий камєнь». А ось ці рядки можуть бути цінними для сучасного філософа:

Всіѣ тутъ лягають, якъ браты,
Якъ бы одного батька дѣти
Нѣма тутъ пана, сироты,
Нѣма нѣзгоды, суеты,
Нѣ такъ, якъ звикле ѣе на свѣти.

Перебування на цвинтарі породжує філософські думки? Звичайно. Так було тоді, так є зараз. Розповідаю професору про кілька своїх цікавих поїздок з Юрієм Гаврилюком по цвинтарях Підляшшя. То був своєрідний урок мови, історії, теології, філософії... Повертаючись до вищесказаного, додаю, що маленька приписка Миколи Янчука – «Моя родина – бывшее униатско-малорусское, теперь ополяченное село Корница в 20 верстах от станции Бела» – становитиме певну цінність для діалектолога. Бо саме корницькою говіркою написано вірш «Цвинтар в Ялті».

* * *

Важливо не лише те, що надруковане в часописі. Важлива роль часопису «Над Бугом і Нарвою» як своєрідного підляського магніту, який акумулює, збирає докупи все, що стосується найближчих регіонів. А потім обдаровує зацікавлених. Поки я ділюся деталями поїздки на Підляшшя, Степан Дмитрович з цікавістю переглядає книжечку Юрія Гаврилюка «Син Холма». Адже й сам колись досліджував творчість Михайла Грушевського. Професор відзначає хороше поліграфічне оформлення брошури, її інформативність, гарні фотографії та фразу: «Так закінчилося життя великого, хоч, як бачимо, не зовсім непомилкового українця, який гарного і сонячного вересневого ранку 1866 року прийшов на світ у Холмі». Так Холмщина символічно поєднується з Під-

ляшшям. Це зайвий доказ того, як підляський острівець українства намагається компенсувати чималі втрати минулого століття, пов'язані з депортацією.

Після тривалої розмови про пісенне мистецтво, передаю для університету книжечку «Заспіваймо пісню веселеньку!» (Українські пісні з Підляшшя). Це також подарунок Юрія Гаврилюка. Степан Дмитрович тут же кудись телефонує, і незабаром до кабінету заходить симпатична співробітниця кафедри політології Марічка Попович. В руках вона тримає гарно оформлену книгу «Мрія. Сторінки історії» (Львів, 2005). Це про відому хорову капелу «Мрія» Львівського торговельно-економічного університету. «Відвезете на Підляшшя?» – запитує Степан Дмитрович. «Звичайно. При першій же нагоді!» – запевняю історика. І тут же, гортаючи обидва видання, зупиняюся на регіональному аспекті мистецтва. «Там на майовуй росі Ясьо конікі пасе. Ой пасе вуон пасучи, слічно висвістуючи...». Це текст з «Українських пісень Підляшшя». Де б ще львівський фольклорист ознайомився з піснями цього краю? А тут така нагода! Якщо ж говорити про капелу «Мрія», то пісенний діапазон колективу значно ширший. Багато духовних пісень. Всеукраїнських. Є й регіональні, скажімо: «Гей, браття-опришки» в обробці Кос-Анатольського. Це карпатське, гуцульське. А є і «Очерет мені був за коліску» – своєрідний гімн Полісся. Дуже любив отаман Поліської Січі Бульба-Боровець цю ліричну пісню... Звичайно, цю акцію обміну пісенним продуктом я оцінюю не як фольклорист чи культурний діяч. А скоріше, як журналіст. Бо цікавим є сам ланцюжок: творення – творчі контакти – нові поїздки та ознайомлення інших.

Пригадалося таке: колись я прочитав у часописі «Над Бугом і Нарвою» про цікавих людей Берестейщини. Запам'ятав їхні прізвища, і при першій же нагоді розшукав, коли з'їздив у білоруський Брест, тобто Бересть. Тоді мені дали вірш одного «тутейшого» поета, який не був присутній на зустрічі. Цікаво було читати рядки, у яких відзеркалювалося його особисте бачення мовної проблеми:

Мінялися мови державні, і колери прапорів...
Двадцять століття безславне злило на Полісся свій гнів
Тут мову російську всі знають, колись нам її приніс
С восточного дального краю Суворов-головоріз

Українська мова, як бачимо, не ідеальна, але так і розмовляли колись місцеві «полешуки». Вони усвідомлюють свою близькість до українства, а разом з тим у них цілком братерське ставлення до білорусів:

Народи республік хотіли, щоб зник Советский Союз
І волю здобути зуміли вкраїнець і білорус!

Цінною для українського читача є і зафіксована у цьому вірші емоційна оцінка тих сил, які нищили або тепер можуть нищити мову:

Політики, демократи почули тогди од нас:
Не знищили мову есесовці, і ниц не вийде у вас!

Ну, і Суворова, як бачимо, автор згадав без того пістету, з яким про нього розповідали в радянських школах. Шкода, що на вірші не стоїть прізвище автора та, все одно, він цінний з інформаційної точки зору. Саме як поетичний голос Берестейщини. Але це було давно, ще в 2010 році. Просто згадую це, як приклад того, що інформація з часопису «Над Бугом і Нарвою» допомогла мені знайти нових друзів. Отже, це не лише джерело інформації, а й дещо більше.

О, ледь не забув! Тепер я привіз до Львова збіорчку віршів Євгенії Жабінської – поетеси з Підляшшя. Там теж є філософські знахідки, маленькі поетичні родзинки. Вчитаймося у ці рядки, написані в 1989 році: «Одягнені у вишивані сорочки, сидимо на курганах слави, заслухані у пісню бандуриста, що величає минуле...». Рядки свідчать про належність до українського світу. І це трохи дивно, враховуючи ту обставину, що дівчина не вчила української в школі. Як мінімум, два покоління змінилося з того часу, як мову тут могли вивчати бодай теоретично. Не кажу вже про те, що в 1989 році таке навряд чи написав би мешканець Харкова, Одеси, Маріуполя... І ось ще дуже гарні рядки:

«Як тебе назвати, мій народе? Як назвати вас, люди з добрим поглядом сумних очей? Як назвати тебе, моя пушанська країно? Як назвати вас, найдорожчі скарби мого життя?». Свого часу я довго розмірковував над фразою: «Дорогами каліками снуються тіні підляшуків, не приписаних до батьківщини».

Ви думаєте, думки юної особистості цікаві лише мешканцям польського Підляшшя? О, ні – галичанам також досить цікаво. Євгенія Жабінська могла бдесь виступити перед студентами. Спочатку перед львівськими чи луцькими, а через декілька років, можливо, і перед харківськими, одеськими, маріупольськими... Адже так хочеться вірити у перемогу України над вселенським злом та у відродження українства на всіх його історичних теренах.

Львів, 12.05.2022 р.

Сергій ЛАЩЕНКО

Фото автора статті

Степан Гелей, доктор історичних наук, професор кафедри історії та філософії, проректор з навчально-виховної роботи Львівського торговельно-економічного університету. У 1969 р. закінчив історичний факультет Львівського державного університету ім. І. Франка, згодом – аспірантуру. Науково-педагогічну діяльність розпочав у 1972 році у Львівському торговельно-економічному університеті. 1978 року захистив кандидатську дисертацію. У вересні 1989 року очолив кафедру історії та політології. У 1999 році, захистивши докторську дисертацію, здобув науковий ступінь доктора історичних наук. Основні наукові зацікавлення – політична історія України XIX-XX ст., історія політичної думки та кооперативного руху українців.

С. Гелей – засновник (1984) і беззмінний президент (35 років) народної хорової капели «Мрія». Член Національної музичної спілки України, Заслужений працівник культури України, автор монографії «Мрія. Сторінки історії» (2005).

С. Гелей – активний діяч Наукового товариства ім. Шевченка. Дійсний член НТШ (2005), член Президії, голова Історично-філософської секції Товариства (2010), заступник голови НТШ (2014), відповідальний редактор «Вісника НТШ» (2015). Заступник голови Львівського обласного відділення Конгресу української інтелігенції, голова Координаційної Ради козацьких товариств м. Львова.

W 2022 roku Związek Ukraińców Podlasia dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji RP realizuje zadania:

1. Działalność Związku Ukraińców Podlasia. 2. Spotkania z podlaskim folklorem, tradycją i poezją ukraińską. 3. Wydawanie Ukraińskiego Pisma Podlasia „Nad Buhom i Narwoju”. 4. Warsztaty kultury ukraińskiej dla dzieci i młodzieży „U źródeł”. 5. Festiwale kultury i tradycji ukraińskich na Podlasiu. 6. Działalność amatorskich zespołów artystycznych. 7. Bieżące funkcjonowanie strony internetowej Związku Ukraińców Podlasia. 8. Internetowe audycje radiowe w języku ukraińskim „Ukraińskie Słowo”.

Charłampowicze — rodzinna historia, zaczęta koło cerkwi w Rohaczach

Konstanty — historyk Cerkwi i oświaty w Ukrainie i Rosji

Konstanty Charłampowicz urodził się w 1870 roku. Odniósł największe sukcesy spośród wszystkich dzieci o. Wasyla, ale niestety niewiele o nim wiedzieliśmy. Mój tata napisał: „Wujek Konstanty był doktorem teologii. Jego też nie pamiętam. Wiem tylko, że miał dwóch synów, znacznie starszych ode mnie. Ślady ojca i synów zaginęły przed wojną w Kazaniu”. Wygląda na to, że rodzina Feodosjewów całkowicie straciła kontakt z Konstantym, który w Kazaniu rzeczywiście mieszkał, ale znacznie wcześniej i nawet nie dożył lat przedwojennych...

Jak się okazało, był nie tylko doktorem teologii, ale także wybitnym naukowcem; obecnie zainteresowanie jego spuścizną naukową nabiera rozmachu. Nazwisko Konstantego Charłampowicza, niegdyś niezasłużenie zapomniane, powróciło z zapomnienia m.in. na Białorusi. Pierwszą informacją, którą ponownie otrzymałam od Siergieja Basowa, była kopia hasła o K. W. Charłampowiczu w wydanej niedawno w Mińsku 2-tomowej „Encyklopedii Wielkiego Księstwa Litewskiego”, a następną artykuł studenta Mińskiej Akademii Duchownej Igora Łopyko, opublikowany w „Brzeskich Wiadomościach Diecezjalnych” (nr 4/2006), który najbardziej szczegółowo opisuje drogę życiową uczonego. Igor Łopyko obronił pracę doktorską na stopień kandydata (doktora) „Konstanty Wasylowicz Charłampowicz. Życie i spuścizna naukowa”.

Jako dziewięcioletni chłopiec Konstanty został w 1879 roku wysłany do Wilna, gdzie rozpoczął kurs przygotowawczy w Litewskiej Szkole Duchownej, a rok później był już zapisany na pierwszy rok. Uczył się dobrze i w 1884 r. kontynuował naukę w Litewskim Seminarium Duchownym. W tym czasie w rodzinie wydarzyło się nieszczęście — spłonęły budynki

gospodarcze na parafii w Rohaczach, zginął żywy inwentarz, dlatego dalsza edukacja Konstantego była zagrożona, ponieważ potrzebne były na nią znaczne środki. Jednak dzięki doskonałej nauce w szkole duchownej został wzięty na pełne utrzymanie z funduszy rządowych.

W 1890 roku Konstanty ukończył z wyróżnieniem seminarium i wstąpił do Akademii Duchownej w Petersburgu, po której zakończeniu uzyskał stopień doktora teologii. Konstanty pragnął zostać nauczycielem blisko swoich rodzinnych stron, ale dekretem władz akademii został mianowany nauczycielem łaciny w Kazańskim Seminarium Duchownym. Jak dowiedziałam się całkiem niedawno, w pamiętnikach Korolenki jest wzmianka, że w 1894 r. pisarz spotkał się w Niżnym Nowogrodzie z młodym profesorem K. W. Charłampowiczem, który jechał do Kazania. W 1954 roku powiadomił o tym jego wnuka Miszę

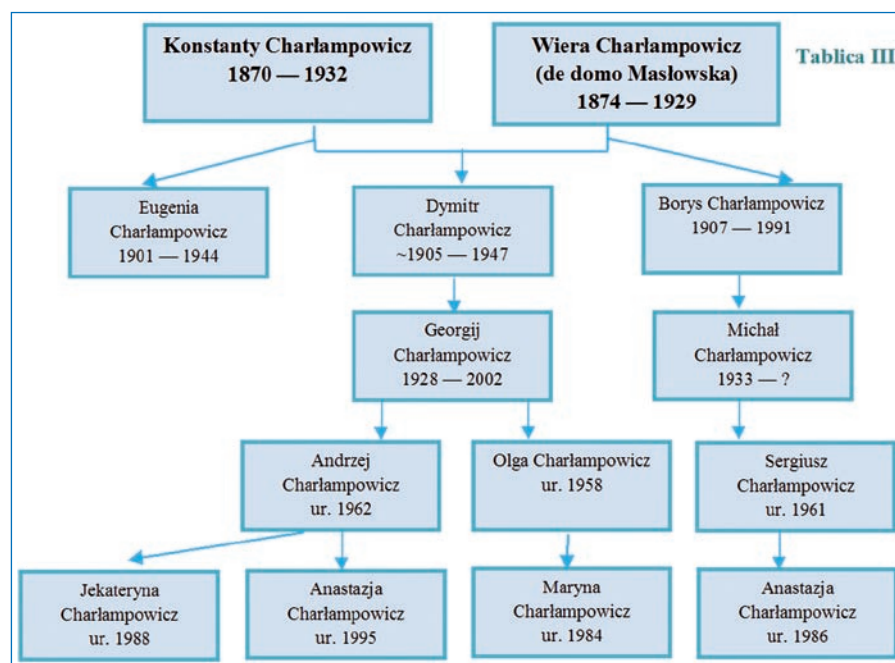
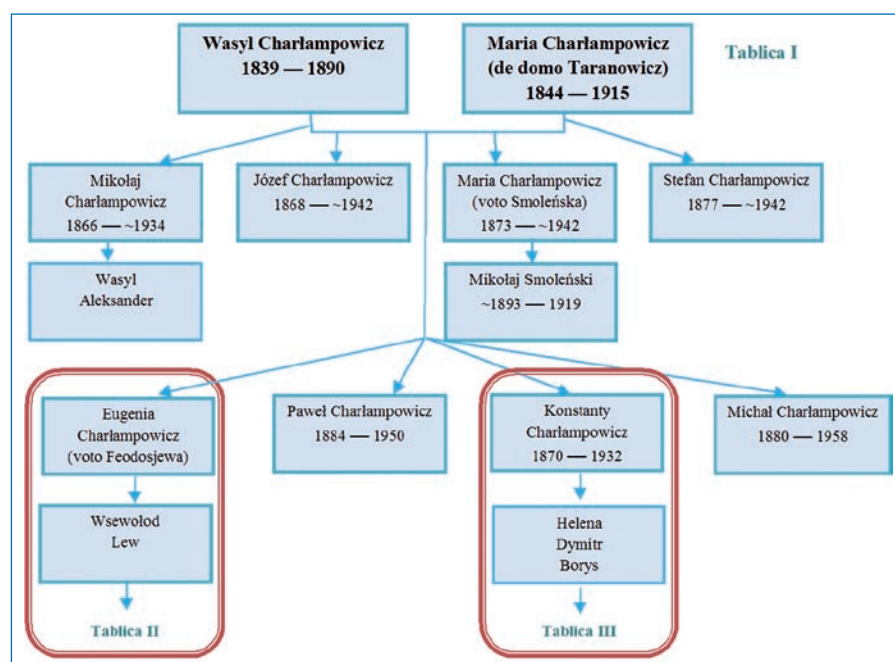
akademik I. E. Koblenc, który z okazji 250-lecia Akademii Nauk ZSRR opracowywał słownik historyków.

Rzeczywiście, głównym dziełem życia Konstantego była historia. W 1899 r. uzyskał on stopień magistra za rozprawę „Zachodnioruskie szkoły prawosławne w XVII i na początku XVIII w., ich stosunek do innowierców, nauczanie w nich religii i ich zasługi w obronie prawosławia i Cerkwi”. Uważano, że praca ta ma ogromne znaczenie naukowe, co odnotowali ówczesni czołowi teologowie. Ponadto Konstanty Charłampowicz otrzymał za tę pracę nagrody — Uwarowską i Karpowską; w tym samym roku za sumienną i doskonałą służbę został odznaczony Orderem św. Stanisława III stopnia. W 1900 r. został przyjęty do grona adiunktów na Cesarskim Uniwersytecie Kazańskim. Od 1906 r. przerzucił się na nauczanie historii Cerkwi.

W Kazaniu ożenił się z Wierą Masłowską, która pochodziła z rodziny duchownych – jej ojcem był jerej Piotr Masłowski, który zmarł na długo przed ślubem Wiery, zaś wdowa została z pięcioma córkami. Piękna i inteligentna Wiera była z nich najstarsza i pomagała matce wychowywać siostry. Ich ojciec nie był przeciętnym proboszczem, pozostała po nim biblioteka z książkami w języku rosyjskim, cerkiewnosłowiańskim, łacińskim i greckim. Książek było tak dużo, że podczas ostatniej wojny pomogły przetrwać córce Lubie, która paliła nimi w piecu.

W 1914 roku Konstanty Charłampowicz otrzymał tytuł doktora historii Cerkwi na Akademii Duchownej w Petersburgu za pracę „Małorosyjski wpływ na wielkoruskie życie cerkiewne”, w której podkreśla związek między kijowską Cerkwią ukraińską i moskiewską Cerkwią rosyjską. W sierpniu 1914 r. został profesorem zwyczajnym na Uniwersytecie Kazańskim. Wraz z tym Konstanty Charłampowicz otrzymał dwie nagrody – Uwarowską i Karpowską, jeszcze kilka orderów, a później tytuł członka korespondenta Rosyjskiej Akademii Nauk. Była to fundamentalna praca naukowa, o czym świadczy fakt, że kilka lat temu, w 2016 roku, książka została ponownie wydana w Stanach Zjednoczonych jako przykład badań o wielkim znaczeniu kulturowym dla obecnej cywilizacji.

...Czerwone koło rewolucji przetoczyło się po wielu, nie oszczędziło też Konstantego Charłampowicza. Teologowie nie tylko nie byli potrzebni nowym władzom, ale pozbywano się ich wszelkimi sposobami. W 1921 r. Konstanty został odsunięty od nauczania na Uniwersytecie Kazańskim, a na początku września 1924 r. pozbawiony wszystkich stanowisk. Pod koniec września tego samego roku został aresztowany i oskarżony o szerzenie szkodliwych idei, a także „przechowywanie i rozpowszechnianie literatury kontrrewolucyjnej”. Mimo wysiłków broniących go naukowców w styczniu 1925 r. został zesłany na trzy lata do Kazachstanu, do Orenburga. Wkrótce jednak został ponownie aresztowany i wysłany na wygnanie jeszcze dalej – do Aktiubińska i Turgaju.

Pomimo wszystkich trudności Konstanty na wygnaniu intensywnie zajmował się działalnością naukową, pracował gdy tylko miał możliwość i wysyłał swoje prace w Ukrainę w celu ewentualnej publikacji. Miał nadzieję, że z czyjąś pomocą uda mu się zamienić wyrok. Jego syn Borys wspominał, że w związku z tym w 1926 roku odwiedził w izbie interesantów NKWD żonę Gorkiego E. Peszkową. Konstanty jednocześnie próbował kontaktować się z różnymi znanymi ludźmi w kręgach naukowych. We wszystkich tych sprawach (zarówno publikacje, jak i starania o powrót Charłampowicza z wygnania) bardzo mu pomagał Mychajło Hruszewski, do którego listy znajdują się w jego archiwum w Kijowie. Hruszewski wiele wysiłku po-

święcił działaniom na rzecz praw człowieka (jeśli można to tak nazwać w tamtych latach); próbował pomóc naukowcom represjonowanym przez nowe władze. Listy te zostały odnalezione i opublikowane przez ukraińskiego historyka Dmytra Karana, który uprzejmie przekazał mi kopie swojego artykułu i kilka listów Konstantego Wasylowicza.

Hruszewski czynił intensywne starania mające na celu uwolnienie Charłampowicza, ten musiał jednak odbyć całe zesłanie i dopiero w 1928 r. powrócił w Ukrainę. Miał ograniczoną możliwość wyboru miejsca zamieszkania (jak zwykle było to również częścią kary), więc przez kolejne trzy lata mieszkał w Niżynie. Konstanty został usunięty z grona członków Wszechukraińskiej Akademii

Наук власне в 1928 року – на polecenie ludowego komisarza oświaty Ukraińskiej SRS M. O. Skrypnyka.

Прzenieść się до Kijowa Chałampowicz mógł dopiero jesienią 1931 r. O tym okresie jego życia mówią nieliczne listy do M. Bereżkova w Niżynie (M. M. Bereżkow był profesorem na Niżyńskim Instytucie Historyczno-Filologicznym). Kopie tych listów Dmytro Karan uprzejmie przekazał Oldze Chałampowicz, prawnuczce Konstantego. Jego żona Wiera nie żyła już trzeci rok; życie nie było łatwe: trzeba było szukać zarówno pracy, jak i mieszkania. Początkowo udzielił mu schronienia historyk Sztepa, a potem znalazł się pokój w domu krewnych żony Michała Chałampowicza – stąd dowiedzieliśmy się, że Michał mieszkał w tych latach w Kijowie. We wrześniu obiecano mu posadę bibliotekarza w Instytucie Wychowania Socjalistycznego. Dostawał jaką taką pracę zleconą – sporządzanie bi-

bliografii i dokonywanie korekt. Miał nadzieję, że zostanie stałym korespondentem dwóch nowych czasopism – „Ekonomista-Marksista” i „Historyk-Marksista”. W październiku miał już swój kąt, ale nie było jeszcze stałej pracy – jemu, znanemu naukowcowi, obiecano (nadał obiecano!) pracę bibliotekarza w Naukowo-Badawczym Instytucie Pedagogiki. W międzyczasie zaproponowano mu tymczasową pracę biblioteczną z historii pierwszej połowy XVII wieku. Uczestniczył też w niektórych konferencjach naukowych, gdzie – jak to było przyjęte w tamtych latach – jedni oskarżali innych o wszelkiego rodzaju odstępstwa, a ci drudzy kajali się. Ale mimo tych wszystkich trudności listy nie są smutne, a raczej radosne – z powodu powrotu do naturalnego dla niego środowiska naukowego i życia w pięknym mieście. Lecz nie trwało to wszystko długo; w marcu 1932 roku życie Konstantego skończyło się.

W Wikipedii jest artykuł o Konstantym Wasylowiczu Chałampowiczu z listą jego prac i pięknym zdjęciem z żoną Wierą. A jedna z książek Konstantego, przetłumaczona na język angielski, została opublikowana w USA w 2002 roku – o archimandrycie Makarym Głuchariwie. W 2016 roku, jak już wspominałam, ukazała się kopia oryginalnego wydania książki „Małorosyjski wpływ na wielkoruskie życie cerkiewne”.

Kilka lat temu niespodziewanie otrzymałam list od Olgi Chałampowicz, która przypadkowo znalazła mnie w sieci (jak kiedyś Basow). Okazało się, że jest prawnuczką Konstantego Chałampowicza, a jej ojciec, Georgij, był jego wnukiem. Uzupełniła naszą brakującą wiedzę o rodzinie Chałampowiczów, udzielając wyjaśnień o gałęzi prowadzącej od Konstantego.

Cdn.

Olga FOTINICZ

Бо кожного року нове у старое замінюється!

Закінчине з 1 стор.

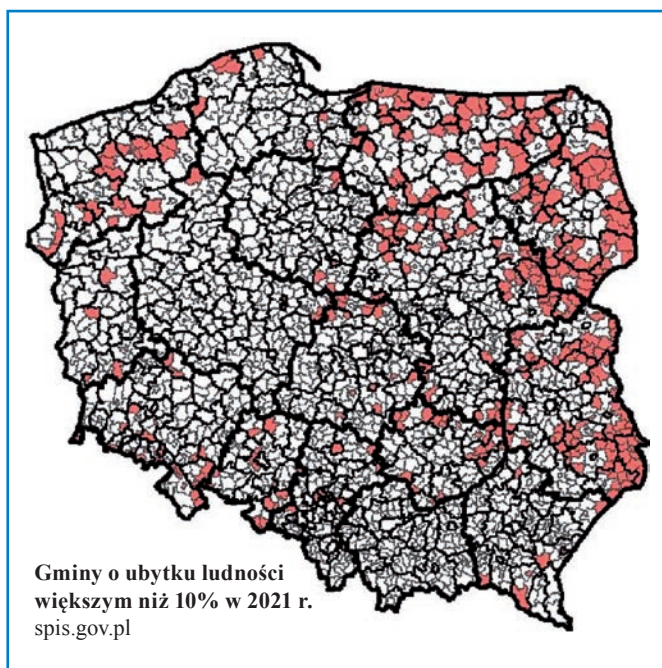
Тоє чого ми ще не дождали, то результат минуло-рұчного перепису населіня у частині, що односиться до національно-етнічної структури громадян Пўльши. Бо хоч поміщани на spis.gov.pl «Harmonogram publikacji wyników NSP 2021» подає, що вступни дани з діапазону «struktura narodowo-etniczna ludności: przynależność narodowo-etniczna, język używany w domu» мілі бути оприлюдняни протягом травня (мая) – листопада 2022 року, то й на початку грудня найактуальнішою оста-

ється все ще вересньова «Informacja o wynikach Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021 na poziomie województw, powiatów i gmin», категоризована вже як «wyniki ostateczne».

Самая «Informacja» вельми загальна, бо нема тут даних про кўлькість люди в окремих гмінах (треба їх шукати на bdl.stat.gov.pl), хоч є й цікави мапи і табелі, якіє показуют збўльшуване і зменшуване населіня в окремих гмінах (як сільських, так і містських/мійських). У зменшуваню, на жаль, перед ведут тоже сільські гміни Більського, Гайнувського і Сім'ятицького повітув, бо окрўм тих гмін, котори кругом повітових міст, всюди протягом 2011-2021 рокув убило бўльш ніж 10% жителюв. Найбўльш вилюдньона за той час «наша» гміна то Дубичи-Церковни (3 місце в табелі зменшування), де кўлькість населіня впала до 78,3% стану з-перед 10 літ (тогда нараховали 1 792 особи – тепер 1 403). Подобна ситуація у гмінах Чижі (79,8%), Клішчелі (80%), Черемха (80,1%), Милійчичі (80,5%). Немнўго лепі і в самих повітових містах – у Більську (92,3%: у 2011 р. – 26 679, у 2021 р. – 24 633), Гайнувці (88,3%: у 2011 р. – 22 274, у 2021 р. – 19 667) і Сім'ятичах (91,7%: у 2011 р. – 15 034, у 2021 р. – 13 782).

Якїї б однак «нови» статистични дани не булі – кон-курс «Пїшемо по-свойому» все ще «по-старому» триває, отже, за перо хватайте й пїшіте, а хто вже написав – хутко надсилайте. А всім сіте читаючим – пїшете чи ні – бажаємо самих добрих новин, і щораз то бўльшої охоти до їх читання, протягом цілого 2023 року

РеД_Н.

Сучасний стан Каменецької вежі на історичному Підляшші

Маючи у своєму розпорядженні лише літописні записи про спорудження міста названого Каменцем та «стовпа», історики довгий час вважали, що вежа була всередині цього міста. Все ж, на основі археологічних досліджень, проведених у 1998-2004 роках, оборонну систему Каменця реконструйовано як дві окремі одиниці – дерев'яний місто діаметром 40 м та вежу, які розташовувались на підвищеннях, що були островами облитими водами р. Лісної та з'єднувались мостом. Такий комплекс існував ще у XVIII ст., до нашого часу дійшла однак лише вежа, хоч є інформація, що 1828 р. були наміри, щоб її розібрати. Зараз є це єдиний збережений круглий цегляний «стовп» з коло споруд, для якого останнім часом прийнялося окреслення «веж волинського типу», адже були вони характерні для Волинського князівства і князівств, які перебували під його впливом – Городенського і Турово-Пинського (схожі круглі цегляні вежі були у другій пол. XIII ст. збудовані ще у Чорторийську близько Луцька, Турові – розібрана 1830 р. і Городні – ймовірно, існувала ще у XVI ст.).

Вежа, яку звів «муж хитр іменем Олекса», має трохи більше як 31 м заввишки, отже справді біля 17 сажнів (міра була умовна – один із варіантів сажня це 176 см), завдяки чому можна було спостерігати за ворогом, який перебував у відстані 15 – 20-ти км. Кам'яний, високий на 2,5 м фундамент має зовнішній діаметр 16 м і товщину 3,7 м. Зовнішній діаметр самої вежі менший – 13,6 м, а товщина викладеної з цегли стіни досягає 2,5 м. Для обстрілу ворога служили бійниці у стінах, розташовані на п'ятих поверхах та бойовий майданчик на верху вежі, де оборонців захищав кренеляж – зубчасте завершення стіни, доповнене парапетом з бойовим ходом із внутрішнього боку. Для більшої безпеки бійниці нижчих поверхів мають форму вузької щілини, при чому на першому поверсі було їх лише 2, на другому і третьому по 3. Розширюються вони всередину вежі і утворюють ніші на зріст людини, завдяки чому стоячи на них можна було вести прицільний вогонь з луків та арбалетів у сторони і вниз. На четвертому поверсі бійниць було лише 2, але саме тут, з північ-

Загальний вид вежі у Каменці як музейного об'єкту та вид бійниці на одному з нижніх поверхів (від нутра вежі).

Постійна музейна експозиція всередині вежі: Реконструкція одягу і озброєння рядового воїна з доби Галицько-Волинської Русі. На окремих стендах: меч та кольчуга, тобто захисний обладунок (панцир) сплетений з залізних кілець та озброєння пізнього середньовіччя, в тому числі найдавніша вогнепальна ручна зброя — гаківниця (калібр бл. 20 мм) з виступом під цівкою, який для амортизування відбою зачіпляли (загачали) за мур.

ного боку (від сторони річки) були двері, що зараз виглядають ззовні як велике вікно зі стрілочастим завершенням (висота 2,3 м, ширина – 1,35 м). До цього, первісно самотнього, входу до вежі, розташованого на висоті кільканадцяти метрів, можна було дістатися лише по зовнішніх дерев'яних сходах. Окремі поверхи мали дерев'яні перекриття та з'єднувалися також дерев'яними сходами, лише вихід з п'ятого поверху на верхній майданчик був проведений у товщі стіни. П'ятий поверх має вже 4 великі вікна-бійниці, при тому розширюються вони не лише всередину вежі, але й назовні, що давало кращу можливість повного огляду в кожному напрямку.

Юрій ГАВРИЛЮК
Фото автора статті

Про будівництво Каменецької вежі – у розповіді волинського літописця та перші її описи у XIX ст. читайте в цьогорічному 3-му числі.

Obraz prawosławnej sieci parafialnej nad Bugiem i Narwią u schyłku XIX w.

Cztery parafie w Bielsku

Najstarsza wzmianka o bielskiej cerkwi pochodzi z drugiej połowy XIII w., gdy ruski latopisarz działający na dworze książęcym we Włodzimierzu (Wołyńskim), któremu podlegała wówczas włość brzeska i bielska, wśród zasług Wołodymira Wasylkowicza wymienił „ozdobienie” jej ikonami i księgami. Powszechnie uważa się, że była to cerkiew pod wezwaniem *Ruz-dwa Preswjatoji Bohorodici*, pierwotnie usytuowana w samym grodzie lub w jego pobliżu – latopisarz wspomina też o istnieniu tu „domu”, a więc rezydencji księcia, który zatrzymywał się w nim w czasie objazdu swych włości. Później w różnych częściach kompleksu miejskiego ufundowane zostały cerkwie pod wezwaniem *swjatocho Mikoły*, *Archanhela Michajila* (przez pewien czas

Bohojawlenia Hospodnioho), *Swjatoji Truoji* i *Woskresenia Hospodnioho*, tak że w połowie XVI w. w Bielsku, jednym z najznamienitszych miast w państwie wielkich książąt litewskich i ruskich, funkcjonowało pięć parafii prawosławnych. Jedna z nich – monasterska św. Mikołaja (w źródłach polskojęzycznych *Świętomikulska*), pomimo różnych perypetii pozostawała przy kijowskim *blahocestiu*, zaś cztery inne w ciągu XVII w. podporządkowane zostały Cerkwi grecko-unickiej, pozostając tam do likwidacji jej struktur w 1839 r. Bielsk przez cały czas pozostawał ośrodkiem cerkiewnej protopopii (namiestnictwa, dekanatu) w eparchii włodzimierskiej, następnie zaś w brzeskiej, potem w litewskiej – od 1839 roku prawosławnej (jej nazwa wynikała z faktu, że zachod-

nią część byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego, a więc nie tylko gub. wileńską i kowieńską, ale też grodzieńską, do której w 1842 r. przyłączono obwód białoostocki z Bielskiem, aż do I wojny światowej powszechnie zwano „Litwą”).

Z pięciu historycznych *parafii ruskich* (lub *greckich*) w końcu XIX w. pozostało cztery, gdyż parafia św. Mikołaja została przez rosyjskie władze cerkiewne w 1866 r. zlikwidowana i włączona do reaktywowanej parafii Trójcy Świętej – z powodu znikomej liczby wiernych i złego stanu świątyni parafia ta została zlikwidowana w 1834 r. i odnowiona w 1866 r. już jako prawosławna. Stara cerkiew Trójcy Świętej, stojąca na rogu obecnych ulic Mickiewicza i Włodowskiej, została jeszcze w 1851 r. przeniesiona na cmentarz, zaś nową świątynią parafialną, z tytułem sobornej, stał się przebudowany z inicjatywy władz rosyjskich kościół zlikwidowanego

przez władze pruskie rzymskokatolickiego klasztoru karmelitów trzewickich, który zresztą wcześniej, w latach 1797-1833, do czasu zbudowania nowej cerkwi *Woskresieńskiej*, był wykorzystywany do celów liturgicznych przez parafię grecko-unicką Zmartwychwstania Pańskiego. Kolejna polityczno-religijna inicjatywa urzędników rosyjskich (Bielsk był wówczas miastem powiatowym) to zbudowanie na ruskim grodzisku (tzw. Górze Zamkowej lub Łysej Górze) kaplicy w *pamjat' ubitych w Bielskom ujezdzie polskimi mjatieżnikami w 1863 godu*, a więc głównie żołnierzy rosyjskich poległych w czasie polskiego powstania styczniowego – jego największym starciem zbrojnym, stoczonym 6 i 7 lutego 1863 roku właśnie na terenie ówczesnego pow. bielskiego, była bitwa pod Siemiatyczami. Polskie powstanie w latach 1863-1864 było w oficjalnej terminologii rosyjskiej określane jako *miatież* – bunt, zaś jego uczestnicy jako *miatieżniki* – buntownicy. Kaplica ta została zburzona w okresie międzywojennym, zapewne już w latach 30. XX w.

Dawna parafia monasterska św. Mikołaja (zlikwidowana w 1866 r.)

9 (21, w XX-XXI w. – 22) maja: *Swjati-tela Mikoły Czudotworcia* [Święto obchodzone] W Bielsku, w cerkwi afiliowanej do parafialnej cerkwi Trójcy Świętej. Cerkiew drewniana z takąż dzwonnica i drewnianym ogrodzeniem – wzniesiona w końcu XVIII w. przez bractwo i mieszkańców Bielska na

miejsu cerkwi zniszczonej pożarem... Do 1825 r. była cerkwią monasterską z parafianami, w latach 1825-1843 – parafialną, w latach 1842-1866 – soborną miejską, od 1866 r. afiliowana do soboru. Posiada kapitał w wysokości 1500 rubli, od którego procenty idą na potrzeby świątyni i 114 dziesięcin 2292 sążni gruntu, z którego korzysta kler cerkwi sobornej. Z dawnego monasteru pozostał przy tej cerkwi drewniany dom, w którym mieszka psalmista soborny i stróż cerkiewny.

Na mapie — I

Parafia Narodzenia Przenajświętszej Bogurodzicy (obejmowała też Grabowiec, Orzechowicz, Stryki i Studziwody)

12 (24, w XX-XXI w. – 25) czerwca: *Prepodobno Onufryja Welikoho* [Święto obchodzone] Koło Stryk w cerkwi cmentarnej, afiliowanej przy bielskiej parafialnej cerkwi *Preczysteńskiej*. Cerkiew drewniana, z takąż dzwonnica – zbudowana w 1819 r. dzięki staraniom duchownego Antona Giżewskiego i parafian z wsi Stryki i Augustowo, zaś w 1895 roku przebudowana. Od cerkwi parafialnej jest oddalona o 8 wiorst.

25 lipca (6 sierpnia, w XX-XXI w. – 7 sierpnia): *Prawednoji Anny, Matery Preswjatoji Bohorodici* [Święto obchodzone] W Bielsku, w cerkwi bocznej po lewej stronie głównego ołtarza świętego cerkwi Narodzenia Bogurodzicy. Cerkiew drewniana – urządzona w 1790 roku przez parafian.

8 (20, w XX-XXI w. – 21) września: *Ruzdwo Preswjatoji Bohorodici (Preczysty)*

[Święto obchodzone] W Bielsku, w parafialnej cerkwi *Preczysteńskiej*. Cerkiew drewniana, z takąż dzwonnica, z drewnianym ogrodzeniem, wzniesiona w 1507 roku przez ruskich książąt Michała i Waszę Semenowiczów – włodarzy grodzieńskich, bielskich i kobryńskich. Znajdują się w niej: dwa krzyże na ołtarz z częstkami życiodajnego drzewa z Krzyża Pańskiego; części świętych relikwii św. męczennika Justyna i św. męczennika Andrzeja Krytskiego (Kreteńskiego); szczególnie czczona lokalnie św. ikona Bogurodzicy z 1507 roku, pisana na desce lipowej. Parafian 896 osób płci męskiej i 879 żeńskiej, razem zaś 1775 osób, w czterech miejscowościach oprócz Bielska: w Grabowcu (*Hrabo-weć*), Orzechowiczach (*Orechwicz*), Strykach i Studziwodach (*Studiwody*, wymowa nawet *Scidowody*, zo *Scidowuod*). Najbardziej oddalony od cerkwi jest Grabowiec – na 10 wiorst, z 422 parafianami. W parafii – cerkiew przybudowana (*predi'lna*) – *Hannin'ska*, filialna *Onufryjuwska* w Strykach. Cztery szkoły cerkiewne – w Grabowcu, Koszewie, Orzechowiczach i Strykach, z 97 uczącymi się chłopcami i 27 dziewczętami. Kler składa się z dwóch osób: duchownego i psalmisty, z płacą 650 rubli i procentem od 150-rublowego kwitu, zapisanego na wspomnienie za dusze (*pominowi'e nje*). Ziemia cerkiewna użytkowana przez kler: siedzibna 1982 sążnie, orna 30 dziesięcin i 291 sążni, łąki kośne 10 dziesięcin i 1530 sążni, las 11 dziesięcin i 1453 sążni, pastwiska 1400 sążni, zaś wszystkiego razem 53 dziesięciny i 1856 sążni.

Na mapie — II

[*Proboszcz w latach 1894-1914*] Aleksander Spasski, wyświęcony 26 września 1873 r.

Aleksander Spasski – Rosjanin urodzony w 1846 r. w Twerze. Spasski to jedno z typowych dla duchowieństwa rosyjskiego sztucznie tworzonego, a więc w specyficzny sposób wyszukanych 'nazwisk seminarskich', nadawanych od końca XVII w. absolwentom uczelni duchownych zamiast nazwisk rodowych lub z powodu ich braku, a później przekazywanych potomkom, stąd też Rozdżestwieńscy, Uspieńscy, Woskresieńscy, a nawet Abrykosowy, Amfitiatrowy, Ekzeplarskije etc.

Parafia św. Archanioła Michała (obejmowała też Piliki, Proniewicze, Spiczki i Szastały)

8 (20, w XX-XXI w. – 21) listopada: *Swjatocho Archistratiha Bożoho Michajila*

[Święto obchodzone] W Bielsku, w cerkwi parafialnej [na zdjęciu u dołu]. Cerkiew drewniana, z murowaną dzwonnica i drewnianym ogrodzeniem z murowanymi słupami, wzniesiona w 1789 roku przez parafian. Parafian ma 854 osoby płci męskiej i 774 żeńskiej, zaś razem 1628 osób, oprócz miasta w czterech miejscowościach: Piliki, Proniewicze (*Pronewicz*), Spiczki i Szastały, z których najbardziej oddalone od cerkwi parafialnej są Spiczki, na 7 wiorst. Znajdują się też: cerkiew boczna w tejże cerkwi pod tytułem św. Archidiacona Stefana, cerkiew cmentarna Trójcy Świętej, filialna dla tej cerkwi parafialnej; 4 szkoły cerkiewne: w Pilikach, Proniewiczach, Spiczkach i Szastałach, z 79 uczącymi się chłopcami i 27 dziewczętami. Kler składa się z dwóch osób: duchownego i psalmisty, z płacą 637 rubli i procentem od sumy 810 rubli i 94 kopiejek, powstałej z ofiar i za ziemię przejętą pod budowę drogi żelaznej i pod zarząd czynszowy. Ziemia cerkiewna w użytkowaniu kleru parafialnego: siedzibna 1,53 dziesięciny, orna 52,15 dziesięciny, łąki kośne 12,90 dziesięciny, pastwiska 6,12 dziesięciny, lasy 20,44 dziesięciny, byle jaka 8,55 dziesięciny, wszystkiej zaś 101,69 dziesięciny. *Na mapie — III*

[*Proboszcz w latach 1869-1902*] Augustyn Taranowicz, wyświęcony 1 maja 1858 r.

27 grudnia (8, w XX-XXI w. – 9 stycznia): *Swjatocho perwomuczenika, archidijakona Stefana*

[Święto obchodzone] W Bielsku, w prawej cerkwi bocznej cerkwi parafialnej św. Archistratega Michała. Cerkiew boczna urządzona w 1864 roku dla porannych Liturgii z dwoma duchownymi i dla dodania lepszego wyglądu wewnętrznemu urządzeniu świątyni, ze środków cerkwi, parafian i w ogóle mieszkańców Bielska.

Praznik Wseswjatoji Truojci

[Święto obchodzone] W cerkwi cmentarnej, afiliowanej do cerkwi św. Archistratega Michała. Cerkiew drewniana, wzniesiona w 1851 roku ze środków parafian wszystkich cerkwi bielskich, przebudowana z cerkwi wcześniej istniejącej.

Na mapie — V-1 (róg ul. Mickiewicza i Widowskiej), V-2 (cmentarz)

Parafia Zmartwychwstania Pańskiego (obejmowała też Lewki i Parcewo)

Woskresenije Chrystowe

[Święto obchodzone] W Bielsku, w cerkwi parafialnej. Cerkiew drewniana z murowaną dzwonnica i drewnianym ogrodzeniem, wzniesiona w 1839 roku przez parafian. Parafianie: 537 osób płci męskiej i 538 żeńskiej, razem 1075 – w Bielsku i w miejscowościach Lewki i Parcewo (*Parciowo*), z których każda znajduje się w odległości 5 wiorst od cerkwi parafialnej. Znajdują się też: filialna cerkiew św. Dymitrija w Parcewie, rada parafialno-opiekuńcza i szkoła cerkiewna w Parcewie z 9 uczącymi się chłopcami i 2 dziewczętami. Kler parafialny składa się z dwóch osób: duchownego i psalmisty, z płacą 637 rubli. Ziemia cerkiewna w użytkowaniu kleru: siedzibna 1116 sążni, orna 32 dziesięciny, sianokośna 7 dziesięcin i 1930 sążni, byle jaka 14 dziesięcin, a oprócz tego 13 dziesięcin i 93 sążnie oddzielnie przekazanych przez skarb państwa dla użytkowania przez kler, razem 67 dziesięcin i 739 sążni.

Cerkiew Zmartwychwstania Pańskiego pierwotnie stała przy obecnej ul. Dubicze, przy rynku osady garbarzy, którzy wyprawiali skóry z użyciem kory dębu, a więc je dubili, stąd też nazwa Dubiczy.

Na mapie — IV-1 (rynek na Dubiczach), IV-2 (ob. ul. Traugutta)

[*Proboszcz w latach 1881-1912*] Hipolit Koncewicz, wyświęcony 26 lutego 1856 r.

26 października (7, w XX-XXI w. – 8 listopada): *Swjatocho Welikomuczenika Dymitrija Solunskoho mirotoczywoho*

[*Święto obchodzone*] We wsi Parcewo (Parciowo), w cerkwi afiliowanej przy bielskiej cerkwi parafialnej Zmartwychwstania Pańskiego. Cerkiew drewniana, z takąż dzwonnica nad kruchtą (*prytworom*), zbudowana w 1873 roku przez miejscowych mieszkańców. Oddalona od cerkwi parafialnej na 5 wiorst.

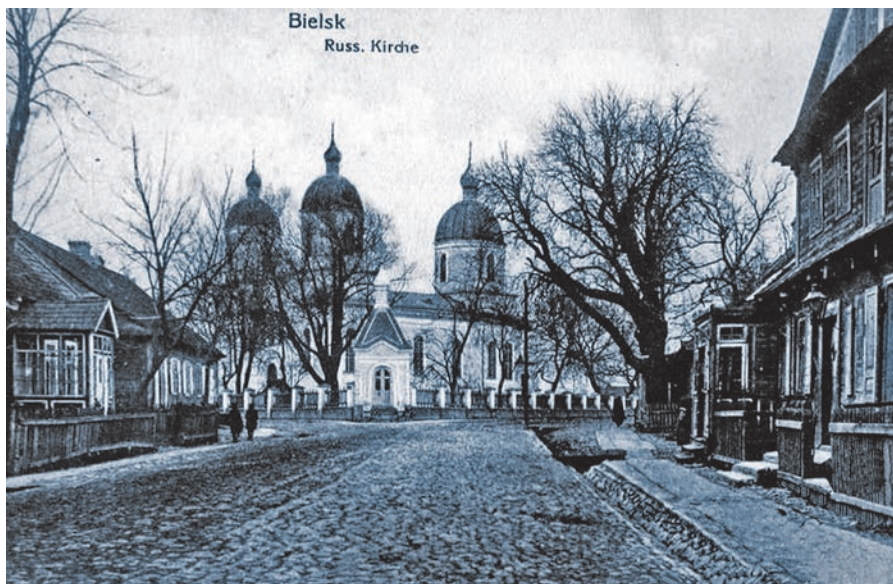
Parafia Trójcy Świętej (obejmowała też Augustowo, Wido- wodo i przysiółek Szewele)

8 (20, w XX-XXI w. – 21) maja: *Swjatocho apostoła i jewanhelista Ijoana Bohosłowa*

[*Święto obchodzone*] We wsi Augustowo (*Jagusztowo*) w cerkwi afiliowanej przy parafialnej bielskiej cerkwi sobornej Trójcy Świętej. Cerkiew drewniana z drewnianym ogrodzeniem, zbudowana w 1879 roku przez mieszkańca Augustowa Justyna Oniś-

Pamiątkowy znak na miejscu, gdzie do 1851 r. stała cerkiew Trójcy Świętej. Fot. Ju. Hawryluka

kiewicza przy wsparciu pozostałych mieszkańców tej wsi – z niegdyśszej cerkwi trapeznej (refektarza) przy dawnym monasterze św. Mikołaja w Bielsku. Od cerkwi parafialnej oddalona o 4 wiorsty.

Praznik Wseswjatoji Truojci

[*Święto obchodzone*] W Bielsku, w parafialnej cerkwi sobornej (*na zdjęciu u góry*). Cerkiew murowana z drewnianym ogrodzeniem, urządzona w 1866 roku ze środków rządu w byłej, opuszczonej od 1837 roku, świątyni klasztornej. Parafianie: 963 mężczyźni i 933 kobiety, razem 1896 osób, w trzech miejscowościach oprócz Bielska: Augustowie (*Jagusztowo*), Wido-
wie i Szewelach (*Szeweli*), z których najbardziej oddalone od cerkwi parafialnej Augustowo i Szewele znajdują się w odległości 4 wiorst każde. Znajdują się także: cerkiew filialna św. Jana Teologa w Augustowie, kaplica św. Archaniola Michała w południowo-wschodnim narożniku ogrodzenia cerkwi sobornej, która została zbudowana podczas urzędowania soboru w 1866 roku (z ikoną św. Archistratega Michała w pozłacanej ryzie); zaś druga murowana kaplica z św. Obrazem Ścięcia Głowy św. Jana Chrzciciela w pozłacanej ryzie zbudowana na górze zamkowej w Bielsku w 1866 roku z ofiar mieszkańców Bielska dla uczczenia pamięci zabitych w powiecie bielskim przez polskich buntowników w 1863 roku, z żelaznym ogrodzeniem; rada cerkiewno-parafialna, 4 szkoły cerkiewne: w Bielsku (dwie), Augustowie i Wido-
wie, ze 112 uczącymi się chłopcami i 33 dziewczętami. Kler parafialny składa się z 3 osób: du-

chownego, diakona i psalmisty, z płacą 1100 rubli i procentem od 525 rubli powstałych z zapłaty za ziemię przejętą pod budowę drogi żelaznej. Grunty cerkiewne w użytkowaniu kleru: siedzibne 3 dziesięciny i 1000 sążni, orne 76 dziesięcin i 1320 sążni, sianokośne 12 dziesięcin i 960 sążni, leśne 11 dziesięcin, byle jakie 13 dziesięcin, zaś razem 116 dziesięcin i 880 sążni.

Na mapie — VI (kościół pokarmelicki), VII (kaplica na grodzisku) [*Proboszcz od 1869 r.*] Hryhorij Pieńkiewicz, wyśw. 18 września 1860 r.

Hipolit Orłowski, diakon, wyświęcony 10 listopada 1877 r.

Była świątynia klasztorna – kościół wzniesiony w latach 1779-1794 (wraz z budynkami dla mnichów) na miejscu drewnianego zespołu budowli klasztoru karmelitów z 1641 r. (fundacja marszałka nadwornego Adam Kazanowskiego). Władze pruskie w 1802 r. przeniosły zakonników do Wąsosz, a klasztor zamieniły w więzienie. Kościół klasztorny przez kilkadziesiąt lat był wykorzystywany przez parafię grecko-unicką Zmartwychwstania Pańskiego, zaś w latach 1866-1915 przez reaktywowaną parafię prawosławną Trójcy Świętej. W 1920 r. świątynia została rewindykowana przez Kościół rzymskokatolicki, zaś elementy wyposażenia trafiły do cerkwi św. Mikołaja w Bielsku i cerkwi w Augustowie (naczynia i szaty liturgiczne) oraz do cerkwi w Drohiczyźnie (ikonostas).

Cdn.

Jurij HAWRYLUK

Pierwszy odcinek cyklu został opublikowany w poprzednim numerze.

Дурень думкою багатіє

У попередньому номері «Над Бугом і Нарвою» писали ми про розумних. Тим разом буде про тих, котрим розуму не хватає, значиться про дурнюов.

У нашуй мові є мнужи^{нь} форм, якії називають таких люди. Як у когось розуму нема, то вуон *дурний*, *дурень* або *дурак*, хоч сі^{те} остатне слово то може биті якраз з московської мови. Народ усе любів сміятись з нерозумних, ті^м і вельмі часто згадується їх у наших приказах.

Чом дурний – бо бі^єдни, а чом бі^єдни – бо дурний – так наши люде пробували розтлумачиті, чом у некоторых нема ні розуму, ні багатства.

Дурень думкою багатіє.

Смі^х дурньові, што син ба^{ть}ка б^є.

Не робі з та^{та} ва^{рі}ята, а з ма^{ми} дур^{ня}.

Кубаса для урвіса, а кішка для дур^{ня}.

Сміється би дурень до си^{ра}.

Дурного робота – можна ще до сіх пуор учуті на селі^є.

Робота дур^{ня} любі^т, а дурень роботу – насміхаються, коли хтось знадто роботящи.

Часто нерозумних румняют з усякімі зві^{ра}мі:

Кричит як воро^{на} дур^{ня}.

Дурний як те^{ля}.

Дурний як коз^ьол.

Дурний як ос^ьол.

Дурний як овечка.

Дурний як ба^{ра}н.

Зрештою, тиї ні в чому невіновати *те^{ля}* чи *ба^{ра}н* є синонімами нерозумного чолові^{ка}. *Ба^{ра}ні розум* – скажут про такого, в якого розуму нема. Говориться теже про *пта^{щи}ні розум*.

Про дурного скажут теже: *дур^{не}нькі, дурнік* – не раз малое дітя на селі^є могло учуті *дурніку ти мал^{ий}!* Популярне теже *приду^{ро}к, дурно^{ва}ти*, а вже ри^єдш уживане – *дурні^{ло}, дурніско*. Є й *дур^{ня} голова*.

За дурною головою і нога^м нема спокою.

На дурну^ю голові^є і во^{лос} не рос^{те}.

З словом *дурний* звезани ще й такії слова: *дурніця* або *дурно^є*: *Ви^чворив ш^{то}сь дурно^є; Ш^{то} ху^тко ро^{бі}ться, дурно^є ро^{ді}ться; ду^{ри}єті, зду^{ри}єті, оду^{ри}єті, попо^{ду}риєті* – перестаті думаті і робіті ш^{то}сь дурно^є; *ви^дурнітіся, ви^дурнятіся* – значиться робіті з себе дур^{ня}. Теже популярне в нас, хоч то певно з московської мови, слово *дурнота*: *тобі^є все но дурнота в го^лові^є; прощай ро^зум, здоров дурно^{та}* – говорили п'яніці, коли зачиналі випівку.

То ще не всьо про дурнюов. У сьолах гміни Чижи^є вдалося вчу^{ті} слова, котори значат ш^{то} інноє, але використовують їх теже, коб назваті нерозумних люди. Бо й нашто видумуваті нови слова, як сі^{ти}х, ш^{то} є в нашуй мові, хватіт і для дурнюов?

п^уто – не одно дурень, але теже уплетяни шнурок, якім путалі ногі натурлівого коня або корови, ш^{то} білася ногами чи витягала припона; од слова *п^уто* є й *п^утовати*;

товкач – пуольською «*poruszać*», але теже дерев'яни кулок, котрим убівалі сі^чану капусту, *товклі* зерно в ступі або м'ялі *товкані*цю;

чо^бут – (одін) *чо^бут* (два) *чо^боти* то гумова обувка з високімі хо^лявами, але теже нерозумни чоло^{ві}к. *Чо^бут чо^бута все знайде і па^{ра} мусі^т би^{ти}* – значиться, дурень дур^{ня} знайде. Ще й скажут у нас *дурний як чо^бут*, а часом уже з пуольської – *дурний як бу^т*;

ту^ман – дурень, але теже мгла, хоч акцент інакши (*ту^ман над во^{до}ю*), од слова *ту^ман* є й *ту^мано^{ва}ти*;

ту^пий – нерозумни, але й него^{стри}, примі^єром нуож (*пли^{ва}є як ту^пая со^{кі}єра*, говориться теже *дур^{ний} як ту^пая со^{кі}єра*).

Про дур^{ня} скажут теже *толо^кно, товма^к, тре^пло* (як мнуого дурного говорит), *йо^лоп* (*ти йо^лопе!*), *бал^ван, приві^{нь}они, нерозвітний, нетол^кови, безтол^кови, нерозум^{ни}, недоу^чани*. Як хтось не витри^{ма}є і матюка загне, то можна вчу^{ті} вельмі бридке *ду^{рой}об*. Но так як чи не всі^є матюкі, слово певно пришло до нас з московської мови.

Колі хтось дурний, то й гово^{рат}, ш^{то} вуон *без ро^зуму; без тол^ку; тол^ку в юом не^{ма}; ш^{то}сь йому на мозгі сі^єло*. Є й хоруоци, можна сказаті, метафорични форми: *не шушу не ворошу; не всі^є до^{ма}; пус^{ти}м мі^єхом уди^{ра}ни*; а як буольш дурнюов в одноом мі^єсці збралось – то колісь моране (тиї, ш^{то} в Мори живут) сказалі, ш^{то} на їх всі^х *по^{ла}п упав*.

Як відно, нерозумних називалі і називають у нас усяк. І ще до сіх пуор, коли штотраз менч люди говорит по-свойому, можна записаті буольш як 30 синонімув слова *ду^рень* і ще до того всякі цікави фразеологізми. Дур^{ня} знайдемо теже в нашум сі^єльськум фольклорові – пригадується, як колісь говори^{лі}, ш^{то} колі дві^є особи скажут разом тоє саме – то *дурень до ха^{ти} приде*. Дур^{нь}ом звється теже ігра в карти. Но про карти буде наступним разом.

Людмила ЛАБОВИЧ

Авторка дотримується у записі орфоєпічних особливостей говірки села Збуч в іміні Чижі (Гайнівський повіт).

Десакралізація російської культури, або чи стане Росія лімітрофом України (Деякі спостереження історика)

Продовження з попереднього числа

Парадигмальні зміни у інтерпретації таких історичних подій, як Друга світова війна/Велика Вітчизняна та Голодомор 1933 р.

Якщо проблеми визвольних змагань 1917-1921 років в цілому стали панівними в українському історичному дискурсі ще у 1990-х роках, а питання Голодомору 1933 р. викликали суперечку в суспільстві лише в кількісних характеристиках, то оцінка Другої світової аж до часів Революції Гідності зберігала суперечливий статус. Останній міф советської історіографії подавався у підручниках в трактуваннях сучасної російської історіографії. Звісно, що національний рух Опору – ОУН-УПА подавався інакше та між німецьким фашизмом і сталінським тоталітаризмом ставився знак рівності. Але самі військові дії оцінювалися під кутом зору абсолютної корисності перемоги однієї деспотії – російської, над другою – німецькою. Підручники педалювали і насолоджувалися «великими перемогами» російсько-советських військ під Сталінградом, Курськом, при форсуванні Дніпра. Перемелювання понад здоровий глузд живої сили Червоної армії, яка на величезний відсоток складалася з українців, подавалося як чудеса військової стратегії російських головнокомандувачів – Жукова та інших, які більше мільйона життів поклали для захоплення плацдармів на Правобережній Україні.

Представники неоліберальної громадської самоуправи продовжували негласно сприйматися колаборантами. В кращому разі їх намагалися не помічати. Хоч якраз ці прояви неоліберального ставлення до подій Другої світової мають для України ключове значення. Частина інтелігенції, яка залишилася на окупаційних землях українцями, намагалася відновити в тих тяжких умовах національну культуру, освіту, літературу, театр, політичне життя. Вони для нас являють значно більший інтерес, ніж успіхи «сталінських ударів» на російсько-німецьких фронтах. Для національної культури надзвичайно важливо, що на Захід потрапили такі видатні наші вчені і письменники, як Юрій Шевельов, Олександр Оглоблин, Наталя Полонська-Василенко, Володимир Міяковський, Марко Антонович, Іван Лисяк-Рудницький, Омелян Пріцак, Іван Багряний, Улас Самчук, Юрій Косач та багато інших, які створили у вільному світі цілу мережу українських культурних закладів: Українську Вільну Академію Наук, Наукове Товариство імені Шевченка в США і Канаді, Український Інститут при Гарвардському університеті, Канадський Інститут Українознавчих Студій в Едмонтоні, створили громадську організацію Світовий Конгрес Вільних Українців тощо.

Факт окупації червоною Росією країн Східної і Південної Європи в цілому оцінювався в дусі російсько-більшовицької пропаганди, як акт звільнення цих народів від «коричневої чуми», а не поновної окупації цих країн і насадження антинародних комуністичних режимів, які не тільки не були кра-

щими за режими міжвоєнного часу, а були за останні значно страшнішими. Які застосовували терористичні методи боротьби і жахливе людовбивство проти чужих народів. Наша історіографія ніби перебувала під чаром старої схеми советської історіографії, яка писала про режими «народної демократії» і «свободу вибору» громадян поневолених Росією країн і народів.

Говоримо радше не так про наукові, як про навчальні матеріали, бо в напрямі до переосмислення історії Другої світової багато було зроблено Олександром Лисенком, Владиславом Гріневичем, Володимиром В'ятровичем та іншими дослідниками цієї епохи. І дійсно ми підійшли нарешті до розуміння українського виміру Другої світової. Почали розглядати його другим актом боротьби за незалежність після державотворення 1917-1921 років. Остання російсько-українська війна розкриває нам очі на те, а чим була ця війна 1939-1945 років. Вона була нічим іншим, як спробою чергового розширення російської червоної імперії. Бо ж не секрет, що Путін, обґрунтовуючи свій напад на Україну, згадував якраз ту «Велику вітчизняну», яка створила країни Варшавського договору. І тепер новий м'ясник світу знову хоче вийти на кордони «руського миру» 1945 р. – з Польщею, Чехією, Словаччиною, Румунією, країнами Балтії, а може і з контролем Фінляндії, не добитої Сталіним у тому 1945-му році.

Паралелі цих двох воєн лиховісно-пророчисті для українців. Харків, попри окупацію німцями, не був так зруйнований, як нинішній Харків від дій російських «асвабадітелів». Советська мілітаристська пропаганда торочила про Хатинь, але ніщо не спинило московські війська перед цілковитим знищенням російськомовного «братнього» Маріуполя. В Чернігові постраждало більше житлових будинків, ніж від німців у 1941-1942 роках. У Бучі у Другу світову загинуло 8 чоловік. Зараз до пів тисячі. Від новітніх ординців довелося ховати музейні експонати, бо вони виявилися більшими руйнівниками за німецьких нацистів.

Ця війна для українців стала вже справжньою Великою вітчизняною війною, але так ми її вже не будемо називати – є дуже сумний прецедент. Це, як для всього світу – Друга світова, де Україна ставила перед собою зовсім інші, не загарбницькі, як Росія, цілі. Вона шукала визволення, соборності, незалежності. Нехай навіть цього, через терор і орвелівську більшовицьку пропаганду, більшість її населення і не усвідомлювала.

Сьогодні ми ще живемо в атмосфері «великовітчизнянської» мілітаризації суспільного простору. Сотні вулиць названо іменами людей, які загинули у війні проти німців, але во славу зброї іншого, не менш цинічного, зате більш брехливого загарбника. І гадаю, що після війни вже не виникне у харківців бажання повертати ім'я іншого м'ясника українського народу – Жукова, а так само, як і в Києві, постануть вулиці лідерів українського життя, які загинули за те, щоб не настав цей жах російської окупації 2022-го. Які про нього попереджали.

Ця війна виопустила і сприйняття Голодомору 33-го. Державний тероризм Росії опосередковано продемонстрував, що заради досягнення поставлених ідеологічних цілей Москва цілком готова вдатися до масового терору. У 1708 р. в Батурині вирізано 6 тисяч мешканців, у 2022-му в Бучі, Гостомелі, Ірпені загинула майже тисяча безборонних людей. Хіба можуть бути сумніви тепер, що і наше селянство бандитська московська влада могла свідомо приректи на голодну смерть у 1933-му. Так, прецедент ніби і не доказ. Але психологічну паралель тяжко заперечити. Тоталітаризм тим і відрізняється від демократичного суспільства – тотальністю і всеосяжністю смерті. Вмерти мусять усі вороги – якщо групи людей, або й цілий клас призначені владою бути ворогами.

Десакралізація російської культури, деконструкція «величі» російської культури

Російська війна проти України закінчила етап десакралізації російської культури на нашій землі. Випаде нарешті мабуть найважливіший камінчик з фундаменту добровільної ментальної меншовартості українців. 1991 рік лише поставив і означив цю проблему, але не вирішив. Українська еліта і широкий загал перебували під облудним чаром імперської культури, яку «старший брат» диспонував як явище без політики, як річ загальноцивілізаційного сенсу, що існує поза історичним часом і простором. Насправді мало який діяч російської культури не виконував імперські завдання. Мало хто з великих літераторів «усього людства» не виховував з малоросів правовірних московських патріотів, які не за страх, а за совість працювали для втілення в життя російської національної ідеї: приєднання Польщі, знищення «мазепинців» в австро-угорській Галичині, захоплення турецьких Босфора і Дарданелів і перенесення до Костянтинополя російських столиць, за відвоювання Гробу Господнього в Єрусалимі. І за те, що українці брали свідому і несвідому участь в усіх російських загарбницьких війнах, несе відповідальність «велика російська література», не говоримо вже про історіографію, філософію та інші гуманітарні дисципліни.

Пушкін закликав усі слов'янські ріки злитися в одному російському морі, потім на замовлення влади славив «подвиг» Петра I під Полтавою і ганив та морально знищував «себялюбця» і «авантюриста» Івана Мазепу. Лермонтов воював у завойовницькій армії на Північному Кавказі і придушував місцевий національно-визвольний рух. Достоевський ненавидів «полячишек» і готовий був із шаблею в руках захищати царя і вітчизну – мабуть, синдром недавнього зрадника (предки були уніатськими українськими священниками на Східному Поділлі) давали про себе знати. Тургенєв насміхався над українською поезією, твердячи, що серед малоросів достатньо написати кілька рядків: «Граю-граю во ропаю...» українською, щоб стати генієм.

Немає української культури поза політичним контекстом. І навіть нашого Миколу Гоголя Микола I «підгодовував» гонорами, щоб той у другому виданні «Тараса Бульби» поміняв усюди українське козацтво на «русский народ». В результаті чого українські козаки стали якимсь дивоглядним російським народом, який дивом опинився на українському Правобережжі у XVII-XVIII ст. І не випадково, що новітній малорос Бортко вивів саме цей зіпсутий цензурою варіант, коли козаки вмирають за «землю русскую» у його фільмі «Тарас Бульба».

На жаль, і XX ст. дало багато таких прикладів зоологічного російського шовінізму, висловленого устами талановитих представників російської культури. Талановиті художні речі затрують душу більше, ніж бездарні підробки, від чого нам лише гірше. Це і кияни-росіяни Михайло Булгаков і Георгій Паустовський зі своїми «Білими гвардіями» і «Повістями про життя». І нехай нас не вводять в оману їхнє примарне ніби українське походження (принаймні відносно Паустовського). Про україножерство нобелівського лауреата і чудового поета Йосифа Бродського лише згадаємо одним рядком принагідно.

Дмитро Донцов одним з перших намагався демістифікувати метафору про велич імперської російської культури. Він писав про російську культуру як культуру примітивізму. Звісно, по-дурному заперечувати досягнення наднаціональної культури Росії, яка спочатку постала як лімітроф французької культури серед численного російського європеїзованого дворянства. Проте слов'янофільство: різні Хом'якови, Аксакови і Кириєвські, перенесли цю культуру на російський ґрунт і постаралися позбавити усесвітнього культурного значення. Почалася праця над протиставленням культури Європи – особливій культурі Росії за лекалами культуролога-малороса Ніколая Данилевського. Заклики європейця Владіміра Соловйова до конвергенції з Заходом були голосом волаючого в пустелі. Вже тоді Росія обрала конфронтацію з Заходом, у якому Путін є лише одним з мастодонтів російського національного світу.

Звісно, російська література мала значний гуманістичний потенціал. Його рупорами були Анна Ахматова, Марина Цветаєва, Микола Гумільов, Осип Мандельштам, Андрій Платонов. Проте доля усіх тих поетів і письменників з недержавної обойми більш ніж сумна. Вони ніколи не були мейнстрімом російського суспільного життя, їхніми творами не послуговувалися пролетарські вожді. Принаймні ті вбивці простих українців у Бучі, Харкові, Маріуполі, напевно, що не читали Льва Толстого (хоч і Толстой був імперцем, достатньо подивитися його «Кримські оповідання»). Та і навіщо читати, коли це ж просто лише маркер культурної присутності Росії у світі, не більше. Взагалі, після 2022 року сумнівається в наявності культури серед росіян. Хоч безперечного респекту заслуговують справжні герої садистичної імперії – Лія Ахеджакова та Андрій Макаревич.

Написане вище знайшло свій вираз в подіях лютого – квітня 2022 року і стало аксіоматичним фактом для кожного неупередженого українця сьогодні.

В історичній науці чар російської культури у стосунку до історіографії був подоланий ще за 1990-ті. Проте поле для дії є ще значним. І найбільше це відчувається у навчально-педагогічній літературі. У деяких підручниках, приміром, можна зустріти засудження окупації російськими більшовиками України в 1921-му році, але потім «відбулося» якесь волевиявлення народу по створенню СРСР (ніби після завоювання воно росіянам було потрібне) і почалося хоч і не безпроблемне, але будівництво соціалістичного ладу, яке мало свої позитиви. Стереотипи «совєтської» людини не дають авторам підручників і викладачам розуміння простої речі: що один неправильний вчинок за собою тягне другий. Що насильство, раз освячене владою, призводить до низки інших жакливих насильств (голодомору, репресій, тотального нищення природної культури). А виною часто-густо є ментальна підпорядкованість української людини культурним пріоритетам російської культури: тоталітарної, агресивної і автократичної за своїм духом.

19 вересня 2022 року в приміщенні Українського історичного клубу (Київ) відбулася презентація картини Артура Орльонова «Україна Нескорена», яка створена в рамках діяльності громадського об'єднання «Славетна Україна» в період найбільшого напруження війни українського народу в боротьбі за своє існування із жорстоким агресором. Сюжет картини покликаний увічнити пам'ять українців, що ціною свого життя захистили Україну від посягань загарбника. Із височини віків на них споглядають ви-

датні історичні постаті, що зробили непересічний і винятковий внесок у розбудову країни, завдяки яким Україна відбулась як держава. В центрі картини зображена сім'я (представляє весь багатомільйонний народ України), яка, під захистом сучасних героїв, йде благословенним шляхом до омріяного майбутнього і найвищих духовних цінностей, які на картині символізує Богоматір Оранта (мозаїчний образ в соборі Софії Київської), свята покровителька Києва.

ФБ «Славетна Україна»

Російська мова – мова смерті і регресу, українська – європейського світу та цивілізації, або російський поступ як лімітроф українського світу

Взагалі лише зараз ми по справжньому стоїмо на порозі масової культурної українізації нашого населення. Мова «селюків», мова «кар'єрних невдах» мало кого може надихати до наслідування. І скільки б не казали по телевізору про благовзвучну солов'їну мову, про потребу українцеві спілкуватися нею, у повсякденному житті перемоги української так просто не відбудеться. Можна казати про рівність культур, але ця рівність має сприйматися кожним на підсвідомості. От якщо зупинимо збройно росіян, переможемо, тоді все заграє для пересічної людини іншими фарбами. «Та ж собою, нацією та її визначальним чинником – мовою – варто пишатися!» – відразу висновкуватиме будь-яка людина, зовсім далека від філологічних тонкощів. Ми маємо себе зовні розрізнати від окупанта. А мова – найпитоміше розрізнення. Не даремно ж Михайло Грушевський на початку XX ст. казав про якнайскоріше відкинення хибного стереотипу про «Мову панську – російську, та мужицьку – українську». Тільки тяжка колоніальна спадщина не дозволяла українцям йти природним шляхом і послуговуватися на культурному рівні своєю національною мовою.

Сьогодні перейдено рубікон, який продемонстрував кожному у світі, що російська мова в Україні стала мовою смерті і суспільного регресу. Натомість – українська є свідченням належності до спільноти з вселюдськими цивілізаційними вартостями.

Відбувається реальне звільнення з-під російського суспільно-політичного впливу. Буде ліквідовано політичні партії проросійського спрямування. Вони просто не матимуть підтримки населення. Має остаточно відійти на другий план Російська православна церква в Україні (РПЦ МП). Ще рік тому здавалося, що проросійські партії в Одесі чи Харкові будуть і надалі здобувати по 50-70% голосів. Сьогодні завдяки «радикальному українізатору» Путіну таких буде зовсім не багато: лише кінчені шовіністи і маргінали.

Україну російські імперські сили в питомій Росії та в Україні сприймали як такий собі лімітроф Росії, таку собі в силу несприятливих обставин Недоросію. Ї їм здавалося, що необхідний лише невеликий поштовх зовні, щоб відбулася нова Переяславська Рада і «возз'єднання двох братніх народів». Проте вже сьогодні відчуваються риси нової якості. Україна стає провідною силою, лідером на всьому обширі Східної Європи. І тепер поступова Росія буде сприйматися таким своєрідним лімітрофом України. Бо саме Україна спроможна ще врятувати Росію від остаточного культурного і духовного занепаду. А отже, відбуватиметься і українізація самої Росії. Думаю, інтерес до української культури в Москві і Петербурзі зростатиме в геометричній прогресії. І зростатиме інтерес до нашої історіографії та історії у національному написанні.

Ігор ГИРИЧ

Київ, квітень 2022 р.

Gród kamieniecki — rekonstrukcja według najnowszych badań

Kamieniecka wieża – jak już wiemy z publikacji w trzecim tegorocznym numerze „Над Бугом і Нарвою”, wcale nie biała – jest na terenie Środkowego Nadbuża, nazwanego później Podlaszem, unikatowym zabytkiem budownictwa z ruskiego okresu państwowości ukraińskiej. Wprawdzie obecnie znajduje się w granicach Republiki Białoruś, nie zmienia to jednak faktu, że tereny Nadbuża nie tylko były częścią organizmów państwowych z ośrodkami na terenie współczesnej Ukrainy (Kijów, wołyński Włodzimierz), ale też są zamieszkane przez ludność etnograficznie ukraińską, chociaż w chwili obecnej pozbawioną przez postsowiecką dyktaturę wszelkich ukraińskich praw narodowych. Warto więc przypominać o nim ukraińskim czytelnikom, tym bardziej że niebawem będziemy mieli jubileusz 750-lecia budowy „grodu na ziemi kamienistej”.

Ruski latopisarz dość obszernie przedstawił okoliczności budowy nad Leśną grodu Kamieńca, z murowaną wieżą i cerkwią Zwiastowania Bogurodzicy, co w latach 70. XIII w. zostało dokonane z nakazu księcia Włodzimierza Wasylkowicza, który władał włodzimiersko-brzeską (z Bielskiem) częścią Rusi Halicko-Wołyńskiej. Przy opisie wydarzeń po śmierci Włodzimierza wspominał też o istnieniu w Kamieńcu, Brześciu i Bielsku „domów” tego władcy. Niestety,

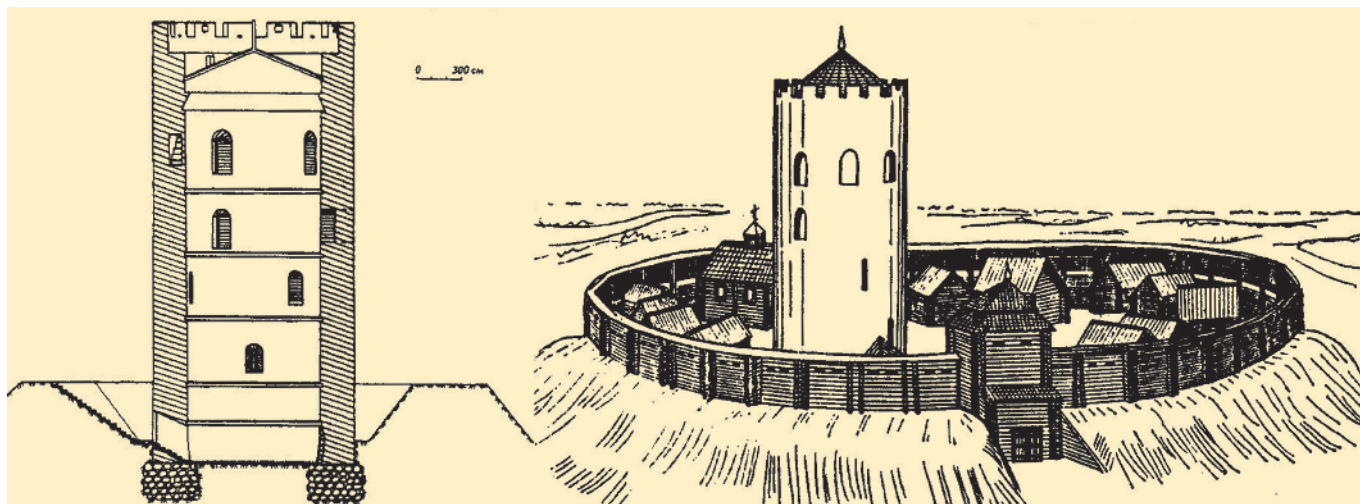

Centrum Kamieńca z pomnikiem księcia Włodzimierza Wasylkowicza (fot. Ju. Hawryluka). U dołu – „tradycyjnie” upowszechniana w publikacjach rekonstrukcja wieży i grodu kamienieckiego autorstwa M. Tkaczowa i Je. Kulika.

nie ma tu dostatecznej informacji o całym zespole umocnień, do niedawna nie prowadzono też badań archeologicznych, stąd nasze wyobrażenie o średniowiecznym Kamieńcu kształtował rysunek Jewgienija Kulika, na którym wieża stoi w środku pierścienia drewniano-ziemnych umocnień, stanowiących książęcy gród. Jednak tej rekonstrukcji graficznej, wykonanej wg wskazówek historyka Michała Tkaczowa, przeczą wyniki badań terenowych, przeprowadzonych w latach 1998-2004 z udziałem studentów wydziału historii Brzeskiego Uni-

wersytetu Państwowego. Ich wyniki uwzględniono w encyklopedii „Археологія Беларусі” (t. I, Mińsk 2009), szczegółowo zaś zostały przedstawione przez kierujących pracami badawczymi pracowników Instytutu Historii Aleksandra Baszkowa i zmarłego w ub. roku Olega Iowa w artykułach na łamach periodyku kijowskiego „Археологія і давня історія України” (2013, випуск 11; 2017, вип. 22).

Kierowanej przez nich Zachodniopoleskiej Grupie Archeologicznej udało się odnaleźć i przebadать warstwy kulturowe z końca XIII – XVIII wie-

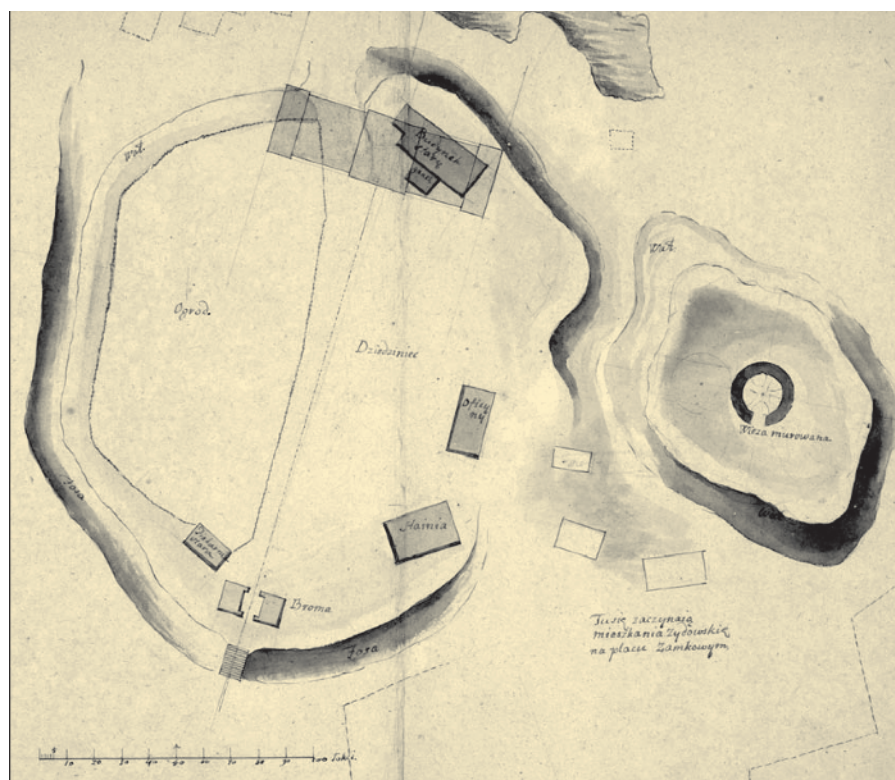
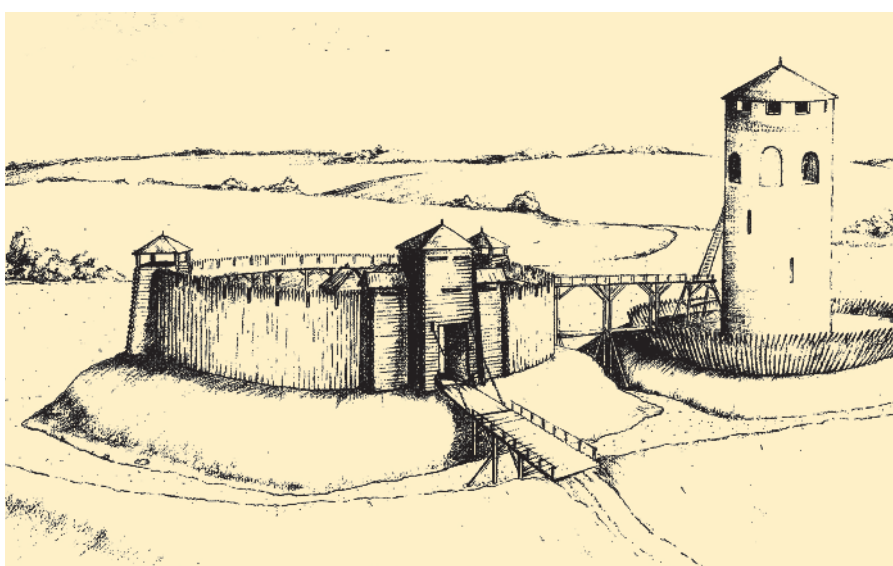
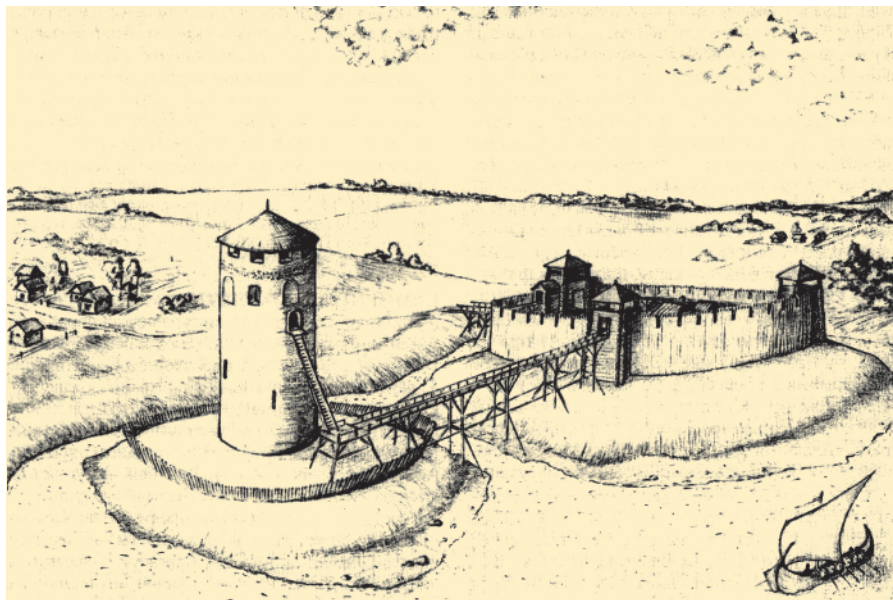

ku. Na zachód od wieży (teren dzisiejszego gimnazjum) zlokalizowano starożytny gród o owalnym kształcie i wymiarach około 40×40 m. Badacze uznali więc, że system budowli obronnych składał się z dwóch oddzielnych członów na podwyższeniach tworzących wówczas wyspy, które najprawdopodobniej łączył drewniany most – pierwotny gród był umiejscowiony na wyspie zachodniej, zaś wieża na wschodniej.

Co do samego grodu, nazywanego przez Baszkowa i Iowę zamkiem, to analizując materiał archeologiczny oraz posługując się logiką i analogiami, uznali oni, że brama wjazdowa była umiejscowiona po stronie południowej. Zabudowa mieszkalna znajdowała się naprzeciw bramy, a więc po północnej stronie założenia, budynki gospodarcze usytuowano po obu stronach bramy, pośrodku zaś znajdował się niezabudowany dziedziniec.

W 2008 roku w Bibliotece Rosyjskiej Akademii Nauk w Petersburgu znaleziony został plan zamku kamienieckiego z końca XVIII wieku. Wg badaczy ich rekonstrukcja rozmiesz-

Plan zamku kamienieckiego z końca XVIII wieku oraz najnowsza rekonstrukcja średniowiecznego grodu kamienieckiego autorstwa A. Baszkowa i O. Iowę oraz plan zamku kamienieckiego z końca XVIII wieku.

czenia poszczególnych części składowych założenia obronnego, zrobiona w 2004 roku, niemal dokładnie pokrywa się z elementami zaznaczonymi na planie: wielkością i kształtem budowli obronnych, usytuowaniem bramy wjazdowej, zespołami mieszkalno-gospodarczymi. Tutaj oczywiście rodzi się pytanie, czy owa tożsamość sięga drugiej połowy XIII w., czy też może ów swoisty dipol obronny powstał w okresie późniejszym. Na razie pozostaje nam zaufać przekonaniu obu badaczy, że przedstawiony przez nich obraz starodawnego Kamieńca i reprodukowany także na naszych łamach jak najbardziej wiernie odtwarza obraz grodu za panowania fundatora i jego ruskich następców – potomków koronowanego w Drohiczynie króla Daniela Romanowicza.

JH

„Рідне Слово” — początki prasy ukraińskiej na terenie Podlasia

Pierwsze próby wydawania czasopism w języku ukraińskim na obszarze lewobrzeża Bugu wiążą się z rewolucją 1905 r. i złagodzeniem polityki caratu wobec ludności ukraińskiej. W 1907 r. podjęto próbę wydania gazety „Byr” (pol. „Bug”), której redaktorem był Konstanty Spolitak. Próba ta zakończyła się jednak niepowodzeniem, jak podaje Mykoła Martyniuk: *w nocy z 28 na 29 czerwca chełmska policja przyszła do drukarni, gdzie składano pierwszy numer ukraińskiej gazety „Bug”, rozsypano czcionki, zabrano rękopisy i materiały do wydania*. Natomiast Spolitak, który w trakcie rewizji nie był obecny, przypłacił tę próbę zesłaniem na Syberię. To spowodowało, iż do końca panowania Rosji na tych obszarach nie podjęto więcej prób wydawania ukraińskojęzycznej prasy. Jak podaje Grzegorz Kuprianowicz, pewną próbą utworzenia płaszczyzny językowej było wydawanie przez Ludowo-Oświatowe Towarzystwo Rusi Chełmskiej tygodnika „Братская Бесѣда” („Bratskaja Biesieda”), gdzie drukowano materiały „na russkom i miestnom małoruskom jazykie”, dotyczące przeszłości i kultury Chełmszczyzny i Podlasia oraz wiele utworów literatury ukraińskiej, również autorów z Chełmszczyzny.

Sytuację zmieniły wydarzenia związane z I wojną światową. Po uzyskaniu zgody państw centralnych Związek Wyzwolenia Ukrainy przystąpił do organizowania działalności na obszarach zaboru rosyjskiego zajętych przez wojska austro-węgierskie i niemieckie. W tym celu wysłano na te tereny grupy działaczy kulturalnych i oświatowych, których zadaniem było rozbudzenie ukraińskiego ducha wśród społeczności. Początkiem działalności tych *siczowników* lub *zaporozców* był wyjazd 27-osobowej grupy w dniu 21 stycznia 1917 r. do Kowla w celu rozpoczęcia działalności kulturalno-oświatowej. Jednak wybór Kowla nie był najszcześniejszy, gdyż miasto znajdowało się pod administracją austriacką, nieprzychylną działaniom ZWU. Wobec problemów z rozwojem aktywności pod koniec marca *zaporozcy* przenieśli się do Białej, znajdującej się w niemieckiej strefie okupacyjnej. Władze niemieckie, licząc na korzystny dla siebie rozwój sytuacji, wspierały działania ukraińskie. W połowie kwietnia przybyła do Białej kolejna grupa ukraińska, zwiększając liczbę przebywających tu aktywistów do 50 osób. W początkach maja na terenie Białej znajdowała się już cała sotnia, zaś w połowie lipca na

Podlasie dotarła następna. Dzięki ciągłemu dopływowi kadr w kwietniu 1917 r. powstała w Białej Podlaskiej Ukraińska Hromada – organizacja założona z inicjatywy Związku Wyzwolenia Ukrainy, jednak tworząca odrębną strukturę. Miała ona charakter wojskowy. Na jej czele stał naczelnik – płk Mykoła Szapował. Jego zastępcą i zarazem sekretarzem był Jakub Tarasowski. Pozostałe funkcje pełnili: por. Andrzej Sawczuk (skarbnik) i P. Swatun (kontroler). Dość szybko, dzięki zaangażowaniu ok. 300 *siczowników*, Hromada utworzyła sieć podległych placówek terenowych w Brześciu, Drohiczynie, Kobryniu, Parczewie, Pińsku, Radzyniu Podlaskim i Włodawie. Obszar działalności Ukraińskiej Hromady wyglądał następująco: na lewym brzegu Bugu były to powiaty: bialski, włodawski i radzyński oraz większość konstantynowskiego, natomiast na wschodnim: południowa część ziemi brzeskiej z Brześciem, większość powiatu włodzińskiego i kowelskiego, cały kobryński oraz skrawki prużańskiego, a także południowo-zachodnia część pińskiego z Pińskiem. Łącznie było to ok. 25 000 km², zamieszkałych przez ok. 420 tys. ludzi, w tym jak podawali autorzy ukraińscy ok. 65% Ukraińców.

W związku z rozpoczęciem działalności Hromady zapoczątkowano również wydawanie własnego organu prasowego, jakim był tygodnik „Рідне Слово” („Ridne Slovo”). Pierwszy numer ukazał się w sobotę 23 czerwca 1917 r. Jak deklarowała redakcja, najważniejszym zadaniem gazety było „niesienie oświaty i świadomości narodowej wśród szerokich mas ludu ukraińskiego”. Periodyk wychodził raz w tygodniu, jego redakcja mieściła się w Białej przy ulicy Długiej 11, redaktorem naczelnym był Mykoła Sołowijczuk. Gazeta ukazywała się w każdą sobotę w nakładzie 2 tys. egzemplarzy. Osoby, które chciały reklamować swoje towary i usługi, mogły pisać na adres redakcji Ukrainischen Zeitung „Ridne Slovo”, Deutsche Feldpost 192. Przez cały okres ukazywania się gazeta drukowana była na czterech kolumnach (stronach).

Redakcja, stosująca ortografię ukraińską, zdawała sobie sprawę z tego, że czytelnicy mogliby mieć problemy z właściwym czytaniem niektórych liter. Dlatego też na ostatniej stronie w pierwszych 4 numerach ukazywała się informacja o odpowiednim czytaniu liter: ‘и’ jak rosyjskie ‘ы’, ‘е’ jak ‘э’, ‘е’ jak ‘е’ lub ‘ё’, ‘і’ jak ‘і’, ‘ї’ jak ‘їи’, ‘ав’ jak rosyjskie ‘ay’. Informacje te podkreślone były jako ważne. Proszono o zapamiętanie tych zasad, aby przez nieprawidłowe czytanie nie używać złego znaczenia wyrazów.

Jak wcześniej wspomniano, periodyk miał za zadanie niesienie oświaty wśród ludności ukraińskiej obszarów objętych działalnością Ukraińskiej Hromady, stąd też dużo miejsca poświęcono na przybliżanie i propagowanie działalności oświatowej. Jak donosi prasa, jednym z pierwszych posunięć hromadowskich działaczy było powołanie Ukraińskiej Rady Szkolnej, w skład której wchodził: Domet Oljanczyn jako przewodniczący i J. Marczuk – sekretarz. W jednym z pierwszych artykułów w „Ridnym Slowie” (z 4 sierpnia) zamieszczono apel Rady do mieszkańców Podlasia, Chełmszczyzny, Polesia i Wołynia, w którym nawoływano do zgłaszania chęci otworzenia szkoły ukraińskiej w każdej miejscowości zamieszkałej przez ludność ukraińską. Jednocześnie w tygodniku starano się mieszkańcom wspomina-

Budynek w Białej Podlaskiej, w którym w latach 1917-1918 znajdowała się siedziba Ukraińskiej Hromady. Fot. Ju. Hawryluka

nich terenów przybliżać informacje z życia ukraińskiego w kijowskim centrum, stąd też choćby w pierwszym numerze czytelnicy mogli się dowiedzieć o wszechukraińskim zjeździe w Kijowie, czy też pierwszym wolnym zjeździe nauczycieli ukraińskich.

W 1918 r., od numeru drugiego Iwan Newesel'j publikował historię Podlasia w odcinkach. W pierwszej części napisał on, że: „Historia każdego narodu powinna pisać się bez fałszywości i jednostronności. ...niestety historia Podlasia do tej pory nie była dla jego własnych mieszkańców takim prawdziwym lustrem”. Historia ta drukowana była w siedmiu kolejnych częściach (do numeru ósmego) i doprowadzona do przyłączenia na unijnym sejmie lubelskim Podlasia do Korony i „poddania chłopu ukraińskiego władzy polskiego pana”.

Oprócz wydawania „Ridnego Slowa” Ukraińska Hromada otworzyła również księgarnię, gdzie jesienią 1917 r. można było nabyć publikacje w języku ukraińskim, m.in. „Kobzar” Tarasa Szewczenki w dwóch tomach (także w wersji dla dzieci) oraz opowiadania Iwana Franki: „Pantałacha”, „Dobryj zarobok”, „Małyj Myron”, „Z burchływych lit”, „Łys Mykyta”.

Ważnym etapem w działalności Ukraińskiej Hromady i ogólnie w rozwoju ukraińskich inicjatyw stało się podpisanie pokoju brzeskiego 9 lutego 1918 r. Wydarzenie to było bez wątpienia sukcesem działaczy ukraińskich, którzy utworzyli własne państwo i mo-

cą umów międzynarodowych otrzymali uznanie jego władzy nad Podlasie i Chełmszczyzną. Podpisanie pokoju opisano w numerze 7 z 16 lutego 1918 r., poświęcając mu ponad połowę czasopisma. W kolejnym numerze przedrukowano postanowienia traktatów, a redakcja dzieliła się z czytelnikami radością z faktu, iż po wielu latach bytności pod obcym panowaniem w końcu Chełmszczyzna i Podlasie łączą się z niepodległą Ukrainą.

Jednak w przypadku Podlasia miało to negatywne skutki, gdyż „siczownicy” po włączeniu tego obszaru do Ukrainy wyrazili chęć powrotu do swoich rodzinnych stron. Z chwilą wyjazdu wiosną 1918 r. większości działaczy, którzy przebywali na Podlasiu od lata 1917 r., Ukraińska Hromada w Białej faktycznie przestała istnieć, chociaż oficjalnie zlikwidowano ją dopiero 18 sierpnia 1918 r. Podobnie wyglądała sytuacja z gazetą. Aby ratować wydawnictwo, władze ukraińskie 10 maja 1918 r. odkomenderowały do Białej sekretarzy z kancelarii krajowego komisariatu Chełmszczyzny, Podlasia i Polesia Wiktora Usenkę, Wasyla Bachora i Andrija Sawczuka. Jednocześnie wobec problemów z funkcjonowaniem Ukraińskiej Hromady powołano Oświatowo-Wydawnicze Towarzystwo „Ridne Slovo”, którego głównym zadaniem było prowadzenie działalności wydawniczej. Statut nowo powstałego towarzystwa wydawniczego został zatwierdzony przez starostę gubernialnego 26 czerwca 1918 r.

Pomimo trudności z funkcjonowaniem, „Ridne Slovo” nadal informowało ludność ukraińską o działalności rządu i z numeru 19 z 11 maja 1918 r. dowiadujemy się, iż rada ministrów URL podjęła decyzję o przekazaniu 58 tys. karbowanów na organizację seminarium dla nauczycieli szkół początkowych na Chełmszczyźnie. W kolejnym artykule znajdujemy więcej szczegółów. Ze względu na politykę austriackich władz okupacyjnych kursy miały mieć miejsce w Brześciu i trwać dwa miesiące, a nacisk był stawiany głównie na ukraiноznawstwo, czyli język ukraiński, geografię i historię Ukrainy. Natomiast w numerze 23 z 8 czerwca pojawiło się oficjalne ogłoszenie podpisane przez komisarza oświaty na Chełmszczyźnie, Podlasie i Polesie Karpa Dmytrijuka. Kursy zapowiedziano na miesiące letnie. Jako zachęta dla zgłaszających się do nauki pojawiła się informacja, że osoby, które ukończą kurs i pozostaną do dyspozycji Komisariatu Oświaty, do czasu skierowania w konkretne miejsce pracy będą otrzymywać wypłaty w wysokości 150-180 karbowanów. Kursy miały trwać półtora miesiąca, lecz z powodu opóźnień zostały skrócone do dwóch tygodni. Opóźnienia nastąpiły z powodów administracyjnych i technicznych. Jednak pomimo tego na kursy nie dotarło wielu nauczycieli szkół należących do Chełmskiej Dyrekcji Szkolnej, gdyż byli porzucani po różnych zakątkach Ukrainy.

O roli pisma świadczy list redaktorów opublikowany 7 września 1918 r., który podkreślał znaczenie „Ridnego Slova” w kształtowaniu ukraińskiej opinii publicznej i namawiał wszystkich świadomych Ukraińców do zaprenumerowania gazety, dzięki czemu będzie mogła ona w niedalekiej przyszłości wychodzić dwa razy w tygodniu, a w dalszej perspektywie przekształcić się w dziennik.

Odradzanie się państwa polskiego i przejmowanie przez nie władzy na terenach Podlasia i Polesia spowodowało, że w listopadzie 1918 r. Oświatowo-Wydawnicze Towarzystwo „Ridne Slovo” przerwało wydawanie gazety na numerze 45 (73) z dnia 9 listopada 1918 r. Z powodu rozmów polsko-niemieckich podjęto decyzję o przeniesieniu siedziby z Białej do Brześcia. Tam też w styczniu ukazał się nowy numer. Jednak okazało się, że przenosiny odbiły się na możliwościach finansowych stowarzyszenia, stąd też zakończono jego działalność. W takim świetle sytuację przedstawia artykuł w ostatnim zachowanym „Ridnym Slowie” z 4 stycznia 1919 r., gdzie można przeczytać, że „Podlasie (po rzekę Bug) na skutek dogadania się Niemców z Polakami przeszło już pod kontrolę władz polskich, które wprowadzały tam swe porządki”. Przejęcie jesienią 1918 r. terenów południowego Podlasia przez administrację polską zakończyło krótki okres istnienia prasy ukraińskiej na tym obszarze.

Rafał DYDYCZ

Biała Podlaska na niemieckich pocztówkach z okresu jej okupacji podczas I wojny światowej – doskonały materiał dla badaczy kultury ludowej „ruśsińskich” autochtonów. Wyładowany wóz na dolnym zdjęciu wskazuje, że mogą to być bieżący, którzy zawrócili z drogi lub wysiedleńcy ze strefy przyfrontowej w okolicach Pińska (zbiory Miejskiej Biblioteki Publicznej w Białej Podlaskiej i Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Lublinie)

З історичної перспективи про видання Оскара Кольберга «Chełmskie» (Холмське)

У Кракові в 1890 та 1891 рр. вийшли друком дві монографічні книги етнографа та фольклориста Оскара Генрика Кольберга (1814-1890) «Chełmskie» (Холмське), у 1964 році перевидані у фотоофсетному оформленні, як 33 та 34 томи зібрання творів. Треба сказати, що хоча сплинуло багато часу від першодруку (та й перевидання має вже 50-тилітню історію), наукова функція твору в умовах бурхливого розвитку фольклористики, мовознавства та антропології культури у XX ст. не змінилася – історична перспектива надала вагомості виданням польського етнографа. Попри плин часу, зміни кордонів і адміністративних одиниць, біженства та переселення українців з Холмщини і Південного Підляшшя, накопичення різного історичного наративу – записаний етнографічний матеріал не підлягає термінові давності. Навпаки, цей термін давності вписується у антропологічне русло етнографічної тотожності Холмщини, і стає важливим для української етнокультури.

Оскар Кольберг, коли приїхав на Холмщину, був свідомий того, що порине в дослідження українського фольклору. Українська тема його досліджень знайшла продовження у подальших працях про Волинь, Полісся, Поділля, Галичину, Покуття і Перемищину. України, як держави, в період досліджень Оскара Кольберга на карті Європи не було. Отже, нереальною була наукова позначка, що це досліджується український фольклор та етнографія. Найчастіше вживаними термінами були «малоросійський» і «руський». Проте етнографія українських земель притягала багатьох вчених. Наукові дослідження кінця XIX ст. зливалися в три течії вивчення тодішньої української етнографії та фольклору. Одну створено в Австро-Угорщині, другу в Російській Імперії і третю в Польському Королівстві. Перша течія народжувалася в українських середовищах Галичини, де відбувалися спроби назвати український фольклор «українським». Серед галицьких львівських українських вчених під кінець XIX ст. почала наростати національна потреба, щоб свої наукові дослідження записувати кирилицею. Так вийшла у Львові п'ятичастинна праця Володимира Шухевича «Гуцульщина» (1899-1908), яка відкрила світло на гірський карпатський фольклор українських гуцулів. Друга мала російський наратив та досліджуваний український фольклор називали «малоросійським». Проте тут було зроблено дуже багато для вивчення етнокультури українців. Третя, це дослідження польських фольклористів, сперті на давній історичній назві «руський», але запис зібраного матеріалу здійснювався не кирилицею, а латинкою. Рівно ж свій етнографічний матеріал Кольберг вирішив видавати латинкою та позначував фольклор як «руський», щоб, можливо, заперечити російський етнонім «малоросійський». Проте історичний етнонім «руський» залишився надовго на тій території і вживався за цією схемою навіть у другій половині XX ст. польським мовознавцем Владиславом Курашкевичем (1905-1997), народженим у Володаві. Курашкевич, зрештою, був співредактором рукописів Оскара Кольберга, які увійшли до 56 тому зібрання його творів під назвою «Ruś Czerwona» (1976). Тобто, вчений не лише підтримав етнонім «руський», але і давню назву «Ruś Czerwona» (Червона Русь), яка в XIX ст. мала лише історичну конотацію.

Оскар Кольберг. Графіка Александра Регульського (1867 р.)

Важливою залишається мовознавча думка про «Chełmskie» (Холмське), висловлена проф. Михайлом Лесівом. Люблинський вчений у праці «Українські говірки у Польщі» (Варшава, 1997) сказав, що «деяку вартість для пізнання українського народного мовлення на Холмщині XIX ст. можуть мати тексти народної творчості зібрані в інших виданнях, як наприклад О. Kolberg Chełmskie, Kraków 1890» (с. 352). Професор мав тут на увазі також те, що різні дослідники українських говорів (В. Курашкевич, С. Кімак, П. Смочинський, Ф. Жилка) покликувалися частково на дослідження Оскара Кольберга. Лесів казав, що етнографічна територія описувана Кольбергом перестала існувати після Другої світової війни. Він твердив також, що на підставі мови пісень, оповідань та живих текстів, які записав Кольберг у Тарнові, можна виділити холмську говірку. Тут, за словами вченого, слід порівнювати дві праці Кольберга «Chełmskie» (Холмське) і «Wołyń» (Волинь). Вчений писав: «Йдеться про те, що вони лежать у загальному на Холмщині, а назви (Холмщина, холмські говірки) існують донині в етнографічних, діалектологічних, а навіть в політичних працях і міркуваннях. Наприклад І. Зілинський у своєму фонетичному описі української мови (Краків, 1932) виділяє в багатьох місцях холмську, волинську та підляську групи» (с. 240-241). Це була наукова перспектива, яку поділяли також луцький мовознавець проф. Григорій Аркушин і зокрема відомий вчений НАНУ проф. Павло Гриценко. Обидва вони брали участь в польових дослідженнях на Південному Підляшші в 1990-х рр., якраз там, де український фольклор записував також Кольберг.

Однаке нині у виданні Оскара Кольберга ховається антропологічна пастка. Оскільки записані в XIX ст. етнографічні та фольклорні матеріали мають живий характер, наукова методологія дискурсу Кольберга застаріла. Тому народжується питання, як повинно бути перекладеним «Chelmskie» на сучасну українську мову. Чи сучасними засобами української мови, чи якоюсь стилізацією на польський оригінал. Адже авторський науковий текст вченого поданий застарілою нині польською мовою, має суто історичну перспективу. Натомість українські приклади говірки в авторському тексті Кольберга подані латинкою, зливаються з текстом дослідника і створюють у читача враження, що український фольклор Холмщини дуже уподібнений до польського. Мабуть вчений розумів це, маючи свідомість існування наприкінці XIX ст. нормативного правопису української мови, тому українські речення чи слова, вплетені у свій науковий дискурс, подавав в пробільній фіксації.

З сучасної перспективи, над дослідженнями Оскара Кольберга, як вченого з XIX ст. нависає ще інша небезпека. Свої дослідження, зокрема записи оригінальних текстів (пісні, оповідання, прислів'я, приказки) Кольберг здійснював латинкою. Тому, для польського дослідника, який не знає української мови, цей етнографічний матеріал може здатися чужомовним, і в умовах сучасної Польщі він дійсно є матеріалом доступним тільки для українців. Натомість для читача в Україні, записані латинкою українські етнографічні тексти – незрозумілі. Отже, й фотоофсетні видання Кольберга з 1964 року залишаються нішевыми. Втім Оскар Кольберг подавав свій матеріал передумано та дуже ретельно. В піснях він запропонував навіть ноти, отже пісні легко можна сьогодні відтворити і знову покласти на музику. Скажімо, відома писанкарка з Сокаля Ольга Назар Ровецька відтворила писанки з Тарнова, Савина та інших сіл Холмщини, яких замальовки знаходяться в першому з томів.

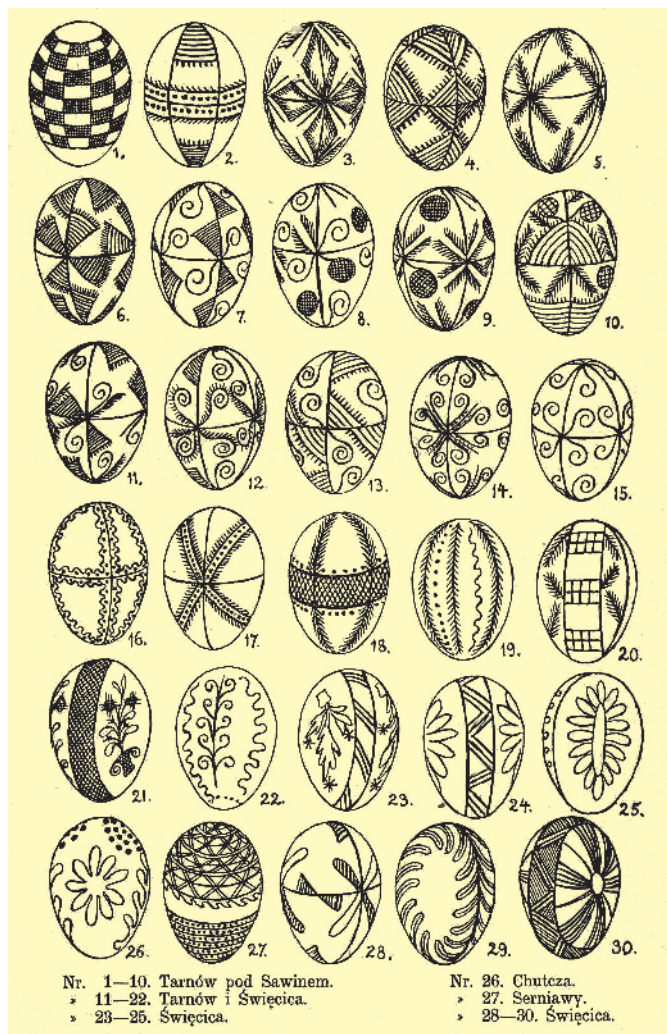
Пам'ятник на могилі Марії Гемпель. Жечиця.
Фото Премислав Столяж. 2017

Українські селяни з околиці містечка Савина.
Ілюстрація з 2-го тому «Холмського»

Ми сьогодні можемо говорити лишень про історичний контекст українських досліджень вченого. Хоча існує на мапі реальне село Тарнів під Холмом, де він перебував в маєтку Олександра і Марії Гемпель, але немає тут нащадків людей, в середовищі яких проводив свої дослідження. Перебуваючи у здружених людей, Кольберг здійснював польові дослідження по цілому холмському регіоні. Можна тільки уявити, що він їздив по селах кінями дворян з Тарнова. Місце його досліджень – смуга польсько-українського пограниччя, що тягнулася на західному боці річки Буг, від Томашова-Люблинського на півдні до Дорогичина на півночі. Вона охоплювала такі польові пункти для досліджень (поза Тарновом), як Старий Брус, де записано обряд весілля, Володаву чи Кодень.

В цих дослідженнях допомагала Марія Гемпель (1834–1904), дочка власників маєтку в Тарнові. Вона займалася ботанікою, її цікавили рідкісні рослини холмського краю. Справжнім її відкриттям була описана нею – зі Ставської гори під Холмом – рослина з родини айстрових, а саме дев'ятисил татарниколистий, інша назва відкастик (*Carlina onopordifolia* або *Carlina acanthifolia*). Справжньою цінністю в контексті досліджень Оскара Кольберга було те, що Марія Гемпель вважається співавторкою другого тому праці вченого. Том цей був підготовлений з посмертних матеріалів і вийшов у 1891 році — якраз в першу річницю від смерті дослідника. Його основу становлять невиключені до попереднього тому оповідання, прислів'я і приказки, зібрані Марією Гемпель серед мешканців Тарнова і околиці. Респонденти знали дідицю та відкривалися на її прохання заспівати пісню, розказати повір'я чи приказку. Крім того, судячи з записів, Марія Гемпель знала українську мову, і фонетичні записи українського фольклору ла-

Замальовки писанок з Тарнова, Савина та інших сіл Холмщини (Холмської єпархії) в першому з томів Кольбергового збірника

тинкою не справляли для неї труднощів. Оскар Кольберг, як кропіткий етнограф і фольклорист, який мав музичну освіту, чинно не знав української мови, тому підмога в польових дослідженнях Марії Гемпель і її родини була для нього дуже важливою.

Варто зупинитися на характеристиці Оскара Кольберга «Chełmskie». Як було мовлено, перший з томів є авторською книгою вченого, другий вже це книга зредагована на підставі його архівних матеріалів. Крім того том, що у перевиданні означений як 33-й, це остання книга Оскара Кольберга опублікована за його життя. Вона складається з історико-географічного опису Холмщини, характеристики населення, його одягу, житла, їжі, занять, вірувань, знарядь праці, з багатими діалектними прикладами, вплетеними в авторський текст (лексика, номенклатура, фразеологічні словосполучення), а також з опису річних звичаїв у календарному циклі та обрядах подій у житті людини (хрещення, весілля та похорони). Цей багатий на зміст матеріал походить з власних польових досліджень вченого на Холмщині здійснених в 1859 і 1867-1870 роках, а частково з записів прихильних йому людей. Однак найбільше джерело в монографії, зокрема в другому томі, належить Марії Гемпель, у якій вчений перебував, знайшовши в її особі відданого помічника у збиранні української етнографії та фольклору Холмщини і Південного Підляшшя. Тому найбільше матеріалу походить саме з Тарнова та з околиць Холма, засвідчуючи про великий духовний світ

холмських українців. Цікаво відмітити факт, що у своїй праці про Холмщину Оскар Кольберг згадує про контакти з парафією в Тарнові, яка за часів його досліджень перебувала ще в складі уніатської Холмської єпархії. А втім у маєтності Гемпель, віддаленій від центру Тарнова, який мав структуру кількох вулиць і хутірців, вчений зустрів повну підтримку та опіку. Варто згадати, що в Тарнові знаходиться озеро, яке було для селян джерелом різних вірувань в сили природи.

Доля склалася так, що Марія Гемпель перебувала в дорослому віці поза маєткою і є похована на цвинтарі в Жечиці-Земянській біля Красніка Люблинського воєводства. Її батьки натовість є поховані на панській частині римокатолицького цвинтаря у Верещині. Українці Холмщини, нащадки інформаторів для етнографічно-фольклорних досліджень Кольберга, були у 1945 році виселені в Україну або в 1947 році депортовані в акції «Вісла» на західні і північні землі Польщі. Село Тарнів, де вчений збирав та записував етнографічну та мовну інформацію і фольклорні тексти, залишається обезлюдненим і забутим. Кілька років тому поет Юрій Гаврилюк, головний редактор Українського часопису Підляшшя «Над Бугом і Нарвою», виконав світлина з покинутого православного цвинтаря в Тарнові. Це живий слід від поховань респондентів Оскара Кольберга та свідчення, що він дійсно тут записував український фольклорно-етнографічний матеріал.

Травень 2022

Тадей КАРАБОВИЧ

Григорій Косюр народився 1 грудня 1934 року у підляському селі Ганську Володавського повіту. Рівненська обласна ветеранська організація депортованих українців Холмщини та Підляшшя «Забужани» та Рівненська міська ветеранська організація «Холмщина» вітають Григорія Михайловича з 88 річницею з Дня народження.

Зичимо щастя, здоров'я, натхнення, злагоди, взаємопорозуміння та довгих, довгих років життя!

З організованого життя над Бугом і Нарвою

Союз українців Підляшшя

Новий ансамбль у Більську

З ініціативи Союзу українців Підляшшя організується український фольклорний ансамбль для дорослих. Його керівником є Юлія Панасюк з Рівного, яка в перших днях війни виїхала з малою донькою з України та поселилася у Більську. У Рівному вона вела зразковий фольклорний ансамбль «Соловешки».

Перші репетиції нової групи відбулися **2 жовтня** в осідку Союзу українців Підляшшя у Більську. Свій дебют колектив мав на Фестивалі української культури на Підляшші «Підляська осінь». Зараз зустрічі учасників відбуваються щотижня в четвер. До ансамблю запрошуються всі бажаючі.

Заняття у рамках програми «До джерел»

У **жовтні** відбулося декілька цікавих занять, майстер-класів та екскурсій для дітей, які вивчають українську мову на Підляшші. **4 жовтня** діти з класу VIA Початкової школи № 4 ім. А. Міцкевича в Більську відвідали Музей Обоих Націй у Більську, де взяли участь у майстер-класах виконання крайки, тобто пояса до традиційного одягу (на фото). **11 жовтня** учні II і III класів, також з більської «чет-

вірки», виїжджали на екскурсію до Музею хліборобства о. К. Ключа в Цехановці, де брали участь у музейних уроках на тему архітектури Підляшшя та майстер-класах з бджільництва.

12 жовтня учні українських класів VA і VIA Початкової школи № 4 ім. А. Міцкевича в Більську побували в Супраслі. Там вони відвідали один із цікавіших музеїв на Підляшші – Музей ікон, що знаходиться на території Супрасльського Благовіщенського монастиря та поміщує одну з найбільших у Польщі колекцій ікон. Після ознайомлення з цікавою музейною експозицією діти взяли участь у майстер-класах з написання ікон, під час яких вони як збагатили теоретичні знання про ікони, так і поглибили практичні уміння використання технік, характерних для іконопису. Черговою точкою програми був візит у Музей мистецтва друку та виготовлення паперу в Супраслі.

Того самого дня, **12 жовтня**, учні класів I-IV Шкільно-дошкільного комплексу в Черемсі, які вивчають українську мову як рідну, відвідали Підляський музей народної культури у Василькові. Там вони взяли участь у ткацьких майстер-класах та оглядали музей, у тому числі відвідали виставку народних ткацьких виробів.

Заняття та екскурсії пройшли в рамках проекту Союзу українців Підляшшя «Майстер-класи української культури для дітей і молоді «До джерел»» дякуючи

дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП, а також при фінансовій підтримці з бюджету Підляського воєводства.

«Підляська осінь»

20-23 жовтня відбувся XXXI Фестиваль української культури на Підляшші «Підляська осінь», найбільша культурна подія в житті української громади регіону. У програмі заходу були музичні концерти та лялькові вистави для дітей у Вуорлі, Нарві, Білостоці, Більську, Черемсі, Гайнівці і Сім'яти-

чах. Під час заходу виступали колективи з Підляшшя, у тому числі лауреати XVIII Конкурсу української пісні «З Підляської криниці», а також запрошені колективи і солісти з України, яким попри війну вдалося приїхати на фестиваль – з Хмельницького, Славути, Рівного та Сарн.

20 жовтня в Гмінному осередку культури у Вуорлі та в Початковій школі № 9

у Білостоці актори Волинського академічного обласного театру ляльок з Луцька показали театральну виставу для дітей «Підкова на щастя». Того дня в Гмінній публічній бібліотеці в Нарві пройшов концерт ансамблів з Польщі та України.

21 жовтня в Більському будинку культури в Більську відбувся «День української культури», у рамках якого виступили дитя-

чі ансамблі та гості фестивалю з України. Луцькі актори показали більським дітям лялькову виставу «Підкова на щастя». Того дня театральну виставу дивилися також діти в Гмінному осередку культури в Черемсі. Окрім того 21 жовтня в «Сподках» у Білостоці пройшов концерт ансамблів з Польщі та України.

22 жовтня в Більському будинку культури в Більську відбувся головний фестивальний концерт, на якому виступили виконавці з Польщі та України.

Останнього дня «Підляської осені», **23 жовтня**, пройшли ще два великі концерти з участю головних фестивальних виконавців та місцевих колективів – у Гайнівському будинку культури та Сім'ятицькому осередку культури.

Організатором події був Союз українців Підляшшя. Співорганізаторами стали: Більський будинок культури, Сім'ятицький осередок культури, Гайнівський будинок культури, Нарвянський осередок культури, Гмінний осередок культури в Черемсі, Гмінний осередок культури в Вуорлі, Початкова школа ім. А. Міцкевича в Більську, Початкова школа № 9 в Білостоці, Громадська початкова школа свв. Кирила і Мефодія в Білостоці, Садочок № 9 Лісова поляна в Більську та Підляський науковий інститут.

Проект реалізовано завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП, а також при фінансовій підтримці Президента

міста Білосток, Бургомістра міста Більськ, Війта гміни Більськ, Бургомістра міста Сім'ятичі, Бургомістра міста Гайнівка, Війта гміни Нарва та Війта гміни Черемха.

«Український освітній конгрес»

21-22 жовтня у Бартошицях та Гурові Ілавецькому проходив «Український освітній конгрес» (на фото). Його організатором був Фонд Просвіта, який провів захід разом з Початковою школою № 8 ім. Лесі Українки з українською мовою навчання у Бартошицях та Комплексом шкіл з українською мовою навчання в Гурові Ілавецькому. Співорганізаторами події стали: Українське вчительське товариство в Польщі, Об'єднання українців у Польщі, Союз українців Підляшшя, Підляський науковий інститут та Українське Товариство.

Перший день заходу відбувся у Початковій школі № 8 ім. Лесі Українки з українською мовою навчання у Бартошицях. Того дня з артистичною програмою виступили діти зі школи. Лекцію «Історичний контекст навчання української мови в Польщі після 1947 року» зачитав проф. Роман Дрозд. З черги Марко Сирник, голова Фонду Просвіта, представив рапорт про актуальний стан навчання української мови у Польщі. Показував він значуще зменшення кількості дітей, що вивчають як рідну українську мову в цілій Польщі, за винятком Підляшшя, де ситуація навчання – попри свої проблеми – все таки є стабільною та не помічається різкого зменшення кількості дітей на уроках української мови.

Першого дня конгресу відбулися три панельні дискусії: директорів шкіл з українською мовою навчання, вчителів та лідерів українських громадських організацій у Польщі, утім Союзу українців Підляшшя.

Другий день пройшов у Комплексі шкіл з українською мовою навчання в Гурові Ілавецькому. Того дня можна було послухати лекцій про роль батьків у формуванні почуття ідентичності в дітей та про навчання мов національних меншин в Україні. Відбулася також остання з чотирьох панелей – батьків. Згодом конгрес прийняв чотири звернення до влад, які мають покращити ситуацію нацменшинного навчання. Це потреба законодавчих змін, зокрема коли йдеться про функціонування міжшкільних пунктів навчання; звернення до Міністерства освіти і науки, щоб викупило від WSiP авторські права на підручники української мови, які були публіковані до 2011 р.; потреба заснування публічної установи – Центру розвитку освіти національних меншин у Польщі, яке було б підпорядковане міністерству та комплексно організувало шкільне життя; надання дітям мігрантів з України можливості вивчати українську мову в Польщі на тих самих

правах, які мають представники національної меншини в Польщі.

Другого дня конгресу делегати мали нагоду взяти участь у презентації школи в Гурові Ілавецькому, яка є найбільшим навчальним закладом з українською мовою навчання для представників української меншини у Польщі. Під час художньої частини виступили учні школи (на фото вгорі).

Запусти в Кноридах

25 листопада Союз українців Підляшшя та Сільська рада в Кноридах провели запуски перед Пилиповим постом. З концертом українських пісень виступили ансамбль «Думка» з Більська та солісти Юлія і Лідія Панасюк з Рівного, Евеліна Шеретука, а також дуєт Дарій Пташинський і Євгеній Шеретука.

Концерт пройшов у рамках проєкту Союзу українців Підляшшя «Фестивалі української культури і традиції на Підляшші» за кошти Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП.

Підляський науковий інститут

Бібліотека Підляського наукового інституту збагатилася численними науковими виданнями

Протягом літа та осені 2022 р. бібліотека Підляського наукового інституту збагатилася численними науковими виданнями. Були вони безплатно передані різними установами у Польщі.

Бібліотека ПНІ поповнилася виданнями переданими, зокрема, Університетом в Білостоці, Університетом Марії Кюрі-Склодовської в Любліні, Університетом Миколая Коперника в Торуні, Інститутом національної пам'яті, Південно-східним науковим інститутом в Перемишлі. Ще раніше численні наукові видання передав для ПНІ Центр Східної Європи Університету Марії Кюрі-Склодовської в Любліні.

Завдяки цим щедрим дарам з останніх місяців бібліотека ПНІ збільшилася на кількості нових книжок.

Бібліотека Підляського наукового інституту створюється від початку його діяльності. Її існування фінансується завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації.

Перші літературні майстер-класи «Як писати по-своєму?»: Анета Примака-Онішк, Людмила Лабович

1 жовтня в приміщенні Союзу українців Підляшшя у Більську відбулися літературні майстер-класи в рамках Підляського літературного конкурсу «Пішемо по-своєму», який має заохотити людей, котрі знають і використовують українські підляські говірки, до літературної твор-

чості власною мовою. Метою майстер-класів було заохочення і підготовка до участі в конкурсі його потенційних учасників – осіб, які пишуть літературні твори або планують започаткувати літературну творчість.

Першу частину майстер-класів провела Анета Примака-Онішк – журналістка та публіцистка, авторка книги «Bieżeństwo 1915. Zapomniani uchodźcy». Вона ознайомила учасників із процесом творення літературних творів, відкриття тем чи історій, які можуть стати чудовим початком нового твору. Ведуча поділилася власним досвідом як у літературній творчості, так і в пошуках історій, що можуть стати основою літературного твору. У другій частині майстер-класів журналістка, філолог і дослідник підляських говірок Людмила Лабович охарактеризувала українські говірки Підляшшя, звернувши увагу на їх специфіку та різноманітність. Вона також ознайомила з питаннями використання підляських говірок в літературі та різними способами їхнього запису.

Конкурс відбувається як одна із трьох дій публічного завдання «Промоція української мови та культури Підляшшя», що фінансується з коштів Національного інституту свободи – Центру розвитку громадянського суспільства в рамках Урядової програми Фонд громадських ініціатив NOWE-FIO на 2021-2030 роки.

Директор ПНІ зустрівся з Послом України в Польщі

7 жовтня директор Підляського наукового інституту д-р Григорій Купріянович

був прийнятий Надзвичайним і Повноважним Послом України в Республіці Польща Василем Зваричем. В ході зустрічі порушено ряд питань, що стосувалися життя автохтонних українців у Польщі, збереження української культурної спадщини, розвитку української культури та підтримки України, яка захищається перед російською агресією. Директор Інституту, зокрема, представив Послу діяльність Підляського наукового інституту, наближуючи різні сфери активності науково-дослідного закладу українського середовища Підляшшя, метою яких є дослідження, документація, популяризація і розвиток української культурної та мовної спадщини регіону. Директор ПНІ запросив Посла на Підляшшя для участі в заходах, організованих Інститутом.

Підляські дослідники про акцію «Вісла»

9 жовтня в Люблині відбулися відзначення 75-ї роковин акції «Вісла». Почалися вони молитвою за жертви акції «Вісла» у парафіяльній церкві Православної парафії свт. Петра (Могили) в Люблині, згодом відбулася Скорботна зустріч у 75-ї роковини акції «Вісла».

Під час зустрічі виступали дослідники родом з Підляшшя. Директор Підляського наукового інституту д-р Григорій Купріянович виголосив лекцію «Акція „Вісла“ (1947) та Православна Церква». Д-р Андрій Єскатеринчук, працівник Інституту соціології Університету Марії Кюрі-Скłodовської в Люблині та член управи Товариства «Підляський науковий інститут» провів презентацію зву-

козаписів спогадів очевидців акції «Вісла». Підляський дослідник підкреслив вагомість спогадів та наблизив історію записів, які були зроблені десять років тому для Православного Інтернет-радіо Люблинсько-Холмської єпархії Orthodox.fm.

Організаторами заходів були: Українське Товариство, Православна Парафія свт. Петра (Могили) в Люблині, Люблинський інститут православної культури. Зустріч у 75-у річницю акції «Вісла» відбулася завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП.

Відбувся Український освітній конгрес

21-22 жовтня в Бартошицях та Гурові Ілавецькому відбувся Український освітній конгрес, організований Фондом Просвіта (на фото). Підляський науковий інститут був одним із партнерів події. Метою конгресу було розроблення спільної стратегії розвитку української освіти в Польщі,

методів протидії некорисним тенденціям у навчанні української мови, а також інтеграція українських вчителів у Польщі. Відбувся він завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації.

У конгресі взяли участь д-р Григорій Купріянович, директор Підляського наукового інституту, який представляв також Українське Товариство, та Людмила Лабович, секретар Підляського наукового інституту, водночас репрезентантка Союзу українців Підляшшя.

Ювілей 80-річчя д-ра Миколи Рощенка

27 жовтня ювілей 80-річчя відзначав український історик та філолог родом з Підляшшя, почесний член То-

вариства «Підляський науковий інститут» д-р Микола Рощенко, який народився **27 жовтня 1942 р.** в Кліщелях.

Представник ПНІ на 25-му Міжнародному книжковому ярмарку в Кракові

Наприкінці **жовтня** директор ПНІ д-р Григорій Купріянович взяв участь у 25-му Міжнародному книжковому ярмарку в Кракові. Візит був нагодою для ознайомлення з найновішими науковими виданнями, розмов з польсь-

кими і українськими видавцями та письменниками про співпрацю з ПНІ.

Книжка про дослідження проф. Міхала Сасевича збагатила бібліотеку Інституту

Бібліотека Підляського наукового інституту збагатилася цінним виданням про науковий доробок одного із найвишніших дослідників говірок Підляшшя – проф. Міхала Сасевича. Видання авторства Агнешки Гораль «Polsko-wschodniosłowiańskie pogranicze językowe w badaniach profesora Michała Sajewicza» містить широкий аналіз досліджень професора Університету Марії Кюрі-Скłodовської в Люблині, у цьому числі також про українські го-

вірки Підляшшя та їх зв'язки і розмежування з іншими мовами.

Другі літературні майстер-класи «Як писати по-сво-йому?»: Юрій Гаврилук, Людмила Лабович

5 листопада у Більську на Підляшші в приміщенні Союзу українців Підляшшя відбулися другі літературні майстер-класи в рамках Підляського літературного конкурсу «Пішемо по-сво-йому». Під час першої частини заходу, яка мала мовознавчий характер, Людмила Лабович говорила про українські говірки Підляшшя, особливу увагу присвятила цього разу різним способам їхнього запису. Другу частину повів український письменник та публіцист Юрій Гаврилук, який говорив про початки літературної творчості українськими підляськими говірками на фоні літературного процесу на Північному Підляшші. Вказав він також на проблеми, перед якими стають літератори та журналісти, що пишуть твори говірками.

Організатором події було Товариство «Підляський науковий інститут», партнером – Союз українців Підляшшя, а співорганізатором Міська публічна бібліотека в Більську на Підляшші. Конкурс відбувається як одна із трьох дій публічного завдання «Промоція української мови та культури Підляшшя», що фінансується з коштів Національного інституту свободи – Центру розвитку громадянського суспільства в рамках Урядової програми Фонд громадських ініціатив NO-WEFIO на 2021-2030 роки.

Урочисте вручення Підляської науково- літературної нагороди

6 листопада в Міській публічній бібліотеці в Більську на Підляшші відбулося урочисте вручення Підляської науково-літературної нагороди за 2022 рік.

Метою Нагороди є популяризація української мови та культури Підляшшя шляхом вшанування та нагородження людей, які відіграють важливу роль у функціонуванні, дослідженні, творенні та розвитку української культури та мови Підляшшя. Засновано її **весною 2022 р.** рішенням управ Товариства «Підляський науковий інститут» та Союзу українців Підляшшя.

В урочистому врученні Підляської науково-літературної нагороди взяли участь лавреати: д-р Микола Рощенко, Юрій Плева, Євген Рижик, Ірина Киризок, дружина бл. пам. Івана Киризука, члени капітули, близькі лавреатів, офіційні гості, журналісти та члени української громадськості Підляшшя. Українську державу представляв на урочистості в.о. Генерального консула України в Люблині Артем Валах – представник Надзвичайного і Повноважного Посла України в Республіці Польща В. Зварича, а також секретар міста Більська Тамара Корицька, яка передала вітання від бургомістра міста Ярослава Боровського та вручила лавреатам подарунки від міста. Згодом голова Товариства «Підляський науковий інститут» висловив подяку всім, хто був причетний до встановлення і присудження Нагороди та доклав зусиль у всіх організаційних питаннях і підготовці урочистості вручення.

На завершення врочисто-го вечора з музичною програмою виступила вокальна група Українського ансамблю пісні і танцю «Ранок» під керівництвом Єлизавети Томчук, яка виконала віночок українських підляських пісень. Згодом учасники події мали нагоду поспілкуватися у товариському колі.

Організатором заходу було Товариство «Підляський науковий інститут», партнером – Союз українців Підляшшя, підтримку для проведення події дала Міська публічна бібліотека в Більську. Заснування та присуджування Нагороди є однією із трьох дій пу-

бличного завдання «Промоція української мови та культури Підляшшя», що фінансується з коштів Національного інституту свободи – Центру розвитку громадянського суспільства в рамках Урядової програми Фонд громадських ініціатив NOWEFIO на 2021-2030 роки.

Директор ПНІ взяв участь у засіданні комісії меншин Сейму

14 листопада директор Підляського наукового інституту д-р Григорій Купріянович взяв участь у засіданні Комісії національних та етнічних меншин Сейму РП. Засідання було присвячене зокрема розгляду двох інформацій Міністра освіти і науки: про фінансування освітніх завдань для підтримання почуття національної, етнічної та мовної ідентичності учнів, які належать до національних та етнічних меншин, та про хід матуральних іспитів з мов національних меншин та регіональною мовою у 2022 році.

Д-р Григорій Купріянович, як співголова Спільної комісії уряду та національних та етнічних меншин, взяв слово, звернувши увагу на проблеми, пов'язані зі способом фінансування виконання освітніх завдань для підтримання почуття ідентичності учнів, які належать до меншин. Він також торкнувся питання матурального іспиту, зазначивши, що переважна більшість учнів, які вивчають мови меншин, не завершують навчання матуральним іспитом, що свідчить про те, що система працює не так, як мала б.

Відбулася VI Підляська українська наукова конференція

18-19 листопада в Більську і Білій на Підляшші проходила VI Підляська українська наукова конференція «Міграції, депортації, переселення в історії Підляшшя» (до 75-х роковин акції «Вісла»). Перший день заходу відбувся в Міській публічній бібліотеці в Більську, другий – у Підляському центрі православної культури в Білій на Підляшші. Доповіді 26 дослідників були представлені під

час п'яти сесій, в час конференції відбулося також кілька інших подій. Захід проходив у гібридному форматі, конференція була трансльована на профілі Підляського наукового інституту у Фейсбукі, де можна подивитися її запис.

Директор ПНІ на засіданні комісії Польської академії наук

25 листопада директор Підляського наукового інституту д-р Григорій Купріянович взяв участь у спеціальному засіданні Комісії польсько-українських культурних зв'язків Польської академії наук у Люблині з нагоди 30-річчя створення люблінської україністики в Університеті Марії Кюрі-Склодовської. Під час зустрічі були виголошені лекції багаторічного завідувача кафедри української філології УМКС проф. Фелікса Чижевського та одного із перших викладачів люблінської україністики проф. Василя Івашківа зі Львова, а також промови запрошених гостей.

Зі словом виступив також директор ПНІ д-р Григорій Купріянович, який підкреслив значення люблінської україністики в УМКС у різних вимірах: дослідницькому, освітньому та громадському. Він підкреслив, зокрема, що існування україністики в УМКС дало також можливість освіти на університетському рівні в галузі української мови українцям, які проживають у Польщі та належать до української національної меншини, а також має велике значення для дослідження української культурної спадщини в РП, в тому числі української мови та культури Підляшшя.

Заступник директора ПНІ на I Фестивалі говірки по- граниччя – По своєму

27 листопада заступник директора Підляського наукового інституту та головний редактор Українського часопису Підляшшя «Над Бугом і Нарвою» Юрій Гаврилюк взяв участь у I Фестивалі говірки пограниччя – По своєму у Гайнівці. Як зазначили організатори, «Фестиваль

має на меті представити початкову мовну ситуацію в прикордонному регіоні та останні тенденції». У програмі фестивалю була лекція проф. Дороти Рембішевської з Інституту славістики Польської

академії наук «Підляська говірка має не одне ім'я», майстер-класи, виступи співаючих *по-своєму* ансамблів «Жемерва» (на фото) та «Черемшина», конкурс на смс-ку говіркою.

Товариство Спадщина Підляшшя

Плетіння з соломи в Поличній

1 жовтня в сільській світлиці в селі Полична в гміні Кліщелі відбулися рукодільні майстер-класи, присвячені плетінню з соломи. Провів їх Миколай Петручук з Гайнівки.

Організатором події було Товариство Спадщина Підляшшя у співпраці з Гуртком сільських господинь «Кладочка» у Поличній. Профінансовано її за кошти Міністерства культури і національної спадщини в рамках програми Національного центру культури: ЕтноПольща. Едиція 2022 та за кошти Підляського воєводства.

Коровай у Малинниках

12 жовтня у хаті народної співачки Віри Ничипорук у Малинниках – Баранувцях відбулися майстер-класи, присвячені народним весільним традиціям. Їх учасники разом з малиницькою співачкою та ансамблем «Малинки» випікали обрядовий весільний коровай та вчилися місцевих весільних пісень і приспівок.

Подію zorganizувало Товариство Спадщина Підляшшя за кошти Міністерства культури і національної спадщини в рамках програми Національного центру культури: ЕтноПольща. Едиція 2022 та за кошти Підляського воєводства.

Забава на Покрову

14 жовтня в сільській світлиці в Доброводі відбулася заба-

ва на Покрову. Були концерт і танці при музиці ансамблю «Biele». Це музичний проект трьох музикантів – Улити Харитонюк, Ульки Муравко та Пйотра Федоровича. Група виконує, в основному, музику з Суващини. Було також спільне співання, у тому числі й місцевих добровідських пісень.

Організаторами заходу були Товариство Спадщина Підляшшя та Гурток сільських господинь у Доброводі. Як і попередні події, відбувся він за кошти Міністерства культури і національної спадщини в рамках програми Національного центру культури: ЕтноПольща. Едиція 2022 та за кошти Підляського воєводства.

Майстер-класи в Малинниках

11 листопада в Малинниках відбулася відкрита співоча зустріч в рамках проєкту «Малиницька музична традиція – пісні Віри Ничипорук». Була вона спрямована до всіх, які хотіли в безпосередньому контакті з народною співачкою навчитися народних пісень з Підляшшя, співаних українською говіркою. Були це вже четверті відкриті майстер-класи, які від травня до середини грудня 2022 р. проводить Товариство Спадщина Підляшшя дякуючи коштам Міністерства культури і національної спадщини з Фонду промоції культури. Окрім того в рамках проєкту про-

водяться закриті постійні зустрічі з Вірою Ничипорук для кількоособової групи. Відбулися також майстер-класи для учасників Українського фольклорного колективу «Гілочка» з Черемхи, які провела народна співачка з Малинник.

«Добровідський гербарій»

20 листопада в сільській світлиці в Доброводі відбулася зустріч «Добровідський гербарій» – для малих і великих» (на фото). У рамках події проведено «Сімейне рослинне малювання», спрямоване, в першу чергу, до дітей дошкільного та ранньошкільного віку. Майстер-класи поведла Ольга Груберне-Бук. Згодом відбулася промоційна зустріч «Добровідський гербарій», який документує використання корисних трав у побуті та їхню присутність в культурі та мові. Матеріали до збірки готувалися три роки під час зустрічей з мешканцями села. Загалом вда-

лося описати аж 50 рослин. При кожній подано місцеву назву українською говіркою, малюнок та опис. При гербарію працювали: Ніна Явдосюк, бл. п. Варвара Яким'юк, Валентина Климович, Тетяна Маркевич, Марія Артем'юк, які розповідали про рослини, а також Ірина Явдосюк, яка ці розповіді записувала. Етнobotанічні записи здійснив Кароль Шурдак, малюнки виконала Ольга Груберне-Бук. Ініціаторкою видання була Улита Харитонюк.

Під час промоційної зустрічі представлено «Добровідський гербарій». Прозвучали також пісні у виконанні місцевих співачок.

Організатором події була Пушанська школа традиції, ведена Товариством Спадщина Підляшшя у співпраці з Національним інститутом музики і танцю в рамках Програми Академії Кольберга 2022, що його веде Форум традиційної музики та Майстерня

традиційної музики і танцю. Партнером події був Міський осередок культури, спорту та рекреації у Кліщелях. Гербарій профінансовано за кошти Міністерства культури і національної спадщини в рамках програми Національного центру культури: ЕтноПольща. Едиція 2022 та за кошти Підляського воєводства.

Народні пісні з Добриводи

27 листопада в сільській світлиці в Добриводі відбулася чергова подія – тим разом пов'язана зі співом. Майстриня співу Ніна Явдосюк та її учениця Улита Харитонюк, збирачка фольклору з Товариства Спадщина Підляшшя, яка багато років співпрацює з місцевими співаками, виступили з концертом добривідських народних пісень. Виконали вони одно- та двоголосні твори, починаючи від «рогульок», тобто весняних пісень, почерез сінокосні, жнивні, весільні та лі-

ричні твори, аж по колядки. Учасники зустрічі навчилися деяких із них.

Подія відбулася в рамках стипендії «Майстер – учень» Національного інституту культури та спадщини села, реалізованого з липня по грудень 2022 р. У рамках стипендії Улита Харитонюк регулярно відвідує народну співачку з Добриводи Ніну Явдосюк (на фото), від якої переймає традиційний обрядовий і ліричний репертуар.

Товариство друзів скансену в Козликах

Чоловіки вчилися співати

14-16 жовтня в Загороді в Козликах над Нарвою відбулися традиційні вже «Меандри – майстер-класи традиційного чоловічого співу». Провів їх Юрій Ковальчук з Рівного, який учив українських традиційних пісень з Полісся. Учасниками зустрічі були не лише підляшани, але й гості з-поза регіону. Це була нагода не лише повчитися пісень, але й відпочити в мальовничому скансені, в якому можна поспівати при розпаленому вогнищі та попаритися в бані.

Нові інвестиції в Козликах

У Загороді в Козликах над Нарвою проходять праці, пов'язані з розбудовою та відновленням об'єктів, які знаходяться на території музею під відкритим небом. Між іншими в жов-

тні відбулася реконструкція крил на вітряку, що був перенесений до скансену з села Тростянка та від якого почалася історія музею традиційної архітектури українського населення Підляшшя. Також у жовтні з'явилися фундаменти під водяний млин з 1908 р. з села Шерні. Млин цей, після демонтажу в 1999 р., початково був перенесений на урочище Бахмати коло Дубич Церковних та згодом до села Пухли над Нарвою. Остаточно він буде реконструйований в Загороді в рамках проекту Товариства друзів скансену в Козликах під назвою «Підвищення туристичної привабливості Скансену в Козликах шляхом відбудови пам'яткових об'єктів, пов'язаних з помелом зерна».

(ред.)

Фото Юрія Гаврилюка, Агнешки Гізи, Людмили Лабович, Улити Харитонюк

KOLPORTER

Na Podlasiu nasze pismo można kupować w kioskach i innych punktach sprzedaży prasy firmy „Kolporter” na terenie powiatu bielskiego, hajnowskiego, siemiatyckiego oraz miasta Białegostoku (np. w sklepach Arhelan, PSS Społem), a także w Centrum Kultury Prawosławnej w Białymstoku.

W innych województwach: w Białej Podlaskiej, Chełmie, Gdańsku, Gorlicach, Górowie Iławeckim, Krakowie, Legnicy, Lublinie, Łodzi, Olsztynie, Przemyślu, Rzeszowie, Sanoku, Szczecinie, Warszawie, Włodawie, Wrocławiu. Najpewniejszy sposób to oczywiście prenumerata.

Український часопис Підляшшя «Над Бугом і Нарвою» Ukraińskie Pismo Podlasia „Nad Buhom i Narwoju”

Виходить шість разів у рік ❖ Ukazuje się sześć razy w roku
PL ISSN 1230-2759

ul. Kryniczna 14, 17-100 Bielsk Podlaski, skr. poczt. 77
nadbuhom.pl nadbuhom@nadbuhom.pl (+48) 502 565 547

Редакція: Юрій Гаврилюк (головний редактор), Вікторія Гаць, Андрій Єкатеринчук, Людмила Лабович (секретар), Анна Паб'ян, Юрій Плева.

Редакція: Wiktorja Gać, Jurij Hawryluk (Jerzy Gawryluk – red. nacz.), Andrzej Jekaterynczuk, Ludmiła Łabowicz (sekretarz), Anna Pabjan, Jerzy Plewa.

Видавець/Вydawca: Союз українців Підляшшя / Związek Ukraińców Podlasia, ul. Kryniczna 14, 17-100 Bielsk Podlaski, skr. poczt. 77 E-mail: biuro@zup.org.pl WWW: zup.org.pl

Zrealizowano dzięki dotacji z budżetu państwa ❖ Зреалізовано завдяки дотації з державного бюджету РП.

Publikacja wyraża jedynie poglądy autora/ów i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji ❖ Публікація виражає лише погляди автора/ів і не може ототожнюватися з офіційною позицією Міністра внутрішніх справ і адміністрації.

Не всі думки висловлені на сторінках нашого часопису віддзеркалюють погляди редакції. ❖ Nie wszystkie opinie wyrażone na łamach naszego czasopisma wyrażają poglądy redakcji.

Не замовлених матеріалів не повертаємо. Редакція залишає за собою право редагувати, скорочувати тексти та змінювати заголовки. За зміст поміщених реклам та оголошень редакція не відповідає. ❖ Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania oraz zmiany tytułów. Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za treść zamieszczonych reklam i ogłoszeń.

Andare Studio Grafiki i Reklamy, ul. Senatorska 40/91, 00-095 Warszawa. Nakład: 1200 egz.

Пудляський літературний конкурс «Пишемо по-своєму» все ще триває — приєднуйтеся й за перо хватайте!

Кожний, кому своя мова дорога, може по-своєму не оно говорить, але й писати — коб на літературний конкурс своє писане надсилати:

— твори з поетичним духом, з римом або й без риму (тоє вже саміє вирішуйте)

— прозою писане: оповідання, новелі, повісті

— спогади: з життя свого або може й чийогось, бо każde житє цікаве й великої історії частина

— байкі й розповіді: з власної голови згадане або й од інших зачуте — репортажне

— публіцистичне (колі думки важни хочеться світові розказати)

— всякє інше, аби літературний характер хоч троху показувало і коб було написане мовою батькувського порога — якою говорат од Буга на полудньові до парафії Риболі над Нарвою, що на пувночі і до Біловізької пущи на сході.

Хтось може запитати: — А чи я зумію, бо ж в школах по-нашому — почижувському, по-милійчицькому, чи по-ставищуцькому — не учився? Признаюся, що ні я, ні інши люде, які в «Над Бугом і Нарвою» чи

деінде по-своєму друкуються, тоже мовою свого села чи містечка в школах не училися, алє за писане все ж такі взялися й некєпсько нам справа йде. То хто як вміє, хай так і пише — бо ми ж не фільольогі, тому й помилки наші не гріх, а тоє, що в серці і душі найліпш вискажеться мовою свого роду — коб і тії покоління, що на нас з Небес вже дивляться — добре понімали.

Од думки до слова, од слова — до діла! А ділом — нехай слово буде!

Сідайте, пишіте, надсилайте!

(юг)

Podlaski Konkurs Literacki „Piszemo po swojemu”

Celem Podlaskiego Konkursu Literackiego „Piszemo po swojemu” jest zachęcenie osób znających i używających ukraińskiego gwaru Podlasia do twórczości literackiej we własnym języku. Warunkiem uczestnictwa jest nadesłanie jako pracy konkursowej co najmniej jednego oryginalnego utworu literackiego napisanego ukraińską gwara Podlasia.

Do konkursu można zgłaszać różnego rodzaju utwory, np. utwory poetyckie, utwory prozatorskie (opowiadania, nowele, powieści), wspomnienia (własne lub spisane wspomnienia innej osoby), bajki, opowieści (własne lub spisane opowieści innej osoby), utwory reportażowe, utwory publicystyczne, a także inne utwory mające charakter literacki w szerokim tego znaczeniu. Wybór gatunku literackiego zostanie pozostawiony uczestnikom, aby pobudzić ich kreatywność w poszukiwaniu formy wyrazu

literackiego. Nie ma ograniczeń związanych z objętością utworu literackiego. Można przysłać prace pisane zarówno cyrylicą, jak i alfabetem łacińskim.

Prace z dopiskiem „Konkurs literacki” można przysłać na adres:

Stowarzyszenie „Podlaski Instytut Naukowy”
skr. poczt. 26
17-100 Bielsk Podlaski

lub na adres mailowy konkursu:

poswojemu@gmail.com

Każdy uczestnik ma prawo nadesłać na konkurs nie więcej niż trzy utwory literackie (w tym stanowiące całość cykle wierszy, poematy, cykle opowiadań itp.). Każdy z utworów (cykli) będzie oceniany oddzielnie.

Elementem łączącym się ściśle z promocją konkursu, zachęcającym i przygotowującym do udziału w nim, będą warsztaty literackie dla potencjalnych uczestników konkursu — osób piszących utwory li-

terackie gwarami języka ukraińskiego oraz ukraińskim językiem literackim. Warsztaty prowadzić będą uznani pisarze oraz filologowie, specjalizujący się w problematyce ukraińskiego gwaru Podlasia. Odbędą się warsztaty o różnorodnej problematyce, ich tematyka obejmować będzie w szczególności zagadnienia związane z ukraińskimi gwarami Podlasia oraz techniką pisania utworów literackich.

Organizatorem Podlaskiego Konkursu Literackiego „Piszemo po swojemu” jest Stowarzyszenie „Podlaski Instytut Naukowy” z siedzibą w Bielsku Podlaskim. Partnerem przy organizacji konkursu jest Związek Ukraińców Podlasia.

Konkurs odbywa się jako jedno z trzech działań zadania publicznego „Promocja języka i kultury ukraińskiej Podlasia”, finansowanego przez Narodowy Instytut Wolności — Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego ze środków Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.

Sfinansowano ze środków Narodowego Instytutu Wolności — Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego w ramach Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030

KOMITET
DO SPRAW
POŻYTKU
PUBLICZNEGO

Rządowy Program
Fundusz Inicjatyw
Obywatelskich
NOWEFIO

КАЛЕНДАР УКРАЇНСЬКОГО ЧАСОПИСУ ПІДЛЯШШЯ
«НАД БУТОМ І НАРВОЮ»

2023

www.nadbuhom.pl

1. **Нд.** Боніфатія, Іллі Муромця Печерського
2. Пн. Ігнатія Богоносця, Ігнатія Печерського
3. Вт. Юліянії, Петра митрополита Київського
4. Ср. Анастасії, Хрисогона, Євтихія
5. Чт. Феодула, Саторніна, Геласія
6. **Пт.** ●**Навечір'я Різдва**, Євгенії, Клавдії **Коляда**
7. **Сб.** **РІЗДВО ХРИСТОВЕ**
8. **Нд.** **Собор Пресвятої Богородиці**, Євфімія
9. **Пн.** **Ап. архидиякона Стефана**, Феодора
10. Вт. Мучеників Нікомедійських, Никанора
11. Ср. Марка, Феофілаї і Іоана Печерських
12. Чт. Онисії, Ап. Тимона, Феодори
13. **Пт.** Меланії **Гоготуха**
14. **Сб.** **ОБРИЗАННЯ ГОСПОДНЄ**, Василя Великого, Емілії, Новий Рік
15. **Нд.** Серафима Саровськ, Сильвестра Печерського
16. Пн. Малахії, Гордія
17. Вт. Феоктиста, Ахили Печерського
18. **Ср.** **Навечір'я Богоявлення**. **Водяная Коляда**
19. **Чт.** **БОГОЯВЛЕННЯ, ХРЕЩЕННЯ ГОСПОДНЄ**
Йордан
20. **Пт.** **Собор Предтечі і Хрестителя Господн. Іоана**
21. **Сб.** Георгія, Григорія Печерського, Еміліяна
22. **Нд.** **Полієвкта Проголошення незалежності**
Української Народної Республіки (1918 р.)
23. Пн. Григорія, Маркіяна
24. Вт. Феодосія Великого, Михаїла
25. Ср. Сави Сербського, Тетяни
26. Чт. Єрмила і Стратоника, Петра
27. **Пт.** Ніни, Стефана,
28. **Сб.** Павла, Іоана, Гавриїла
29. **Нд.** **Ап. Петра, Максима, Леонілі**
30. Пн. Антонія Великого, Феодосія
31. Вт. Афанасія і Кирила

● **Дні вільні від праці за державним законом**

01. Ср. Макарія Великого, Макарія Печерськ., Марка
02. Чт. Євфимія Велик., Євфимія і Лаврентія Печерськ.
03. Пт. Максима, Євгенія, Агнії
04. **Сб.** Ап. Тимофія, Анастасія Перса, Анастасія Печер.
05. **Нд.** **Климентя, Агафангела**
06. Пн. Ксенії (Оксани), Вавили, Тімофія
07. **Вт.** **Григорія Богослова**, Володимира митр. Київськ.
Берестейської ікони Богородиці
08. Ср. Ксенофонта, Марії, Аркадія, Іоана
09. **Чт.** **Перенесення мощів Іоана Золотоустого**
10. Пт. Єфрема Сирійця, Єфрема Печерського
11. **Сб.** Ігнатія Богоносця, Лаврентія Печерського
12. **Нд.** **Трьох святителів: Василя Велик., Григорія**
Богослова, Іоана Золотоустого, Зинона Печер.
13. Пн. Кира і Іоана, Никити Печерського
14. Вт. Трифона, Петра
15. **Ср.** **СТРІТЕННЯ ГОСПОДНЄ** **Грумниці**
Мороховської ікони Богородиці
16. Чт. Симеона, Анни, Азарії
17. Пт. Ісидора, Георгія, Ніколая, Антонія Супраського
18. **Сб.** Агафії, Феодосія Чернігівського,
Єлецької (Чернігівської) ікони Богородиці
19. **Нд.** **М'ясопуща. Дорофеї, Варсонофія Великого**
20. Пн. Парфенія, Луки
21. Вт. Феодора Стратилата, Захарія
22. Ср. Никифора, Панкратія Печерського
23. Чт. Харлампія, Прохора Печерського
24. Пт. Власія, Феодори
25. **Сб.** Мелетія, Антонія, Іверської ікони Богородиці
26. **Нд.** **Сиропуща. Мартиніяна, Зої, Світлани (Фотинії)**
27. Пн. Рівноапостольн. Кирила, учителя Слов'янського,
Авксентія, Ісаакія Печерського
28. **Вт.** **Початок Великого Посту**
28. **Вт.** Ап. Онисима, Пафнутія Печерського

1. Ср. Памфила, Валента, Павла,
2. Чт. Феодора Тирона, Феодора Печерського
3. Пт. Льва, Агапіта, Косми, Флавіяна
4. Сб. Федора Тирона. Архипа, Филимона, Євгенія
- 5. Нд. Перемоги Православ'я. Льва, Агафона Печер.**
- 6. Пн. Тимофія, Євстахія, Георгія**
7. Вт. Маврикія, Афанасія
8. Ср. Полікарпа, Іоана. Олександра
- 9. Чт. Іоана Предтечи, Еразма Печерського**
10. Пт. Льва, Тарасія, архієп. Константинопольського
11. Сб. Порфирія, Севастіяна, Мирослава
- 12. Нд. Григорія Палами. Прокопія, Тита Печерського**
13. Пн. Василя, Арсенія, Касіяна
14. Вт. Євдокії, Нестора, Антоніни, Ольги
15. Ср. Феодота, Арсенія, Євфалії, Агафона
16. Чт. Євтропія, Клеоніка, Зинона
17. Пт. Герасима, Павла і Юліянії
18. Сб. Конона, Євлогія, Онисія, Іраїди
- 19. Нд. Хрестопоклонна. Мучеників з Амореї**
20. Пн. Павла, Еміліяна
21. Вт. Феофілакта, Феодорита, Дометія
- 22. Ср. 40 мчч. Севастійських**
23. Чт. Кодрата, Кіпріяна, Анастасії
24. Пт. Софронія Єрусалимськ., Софронія Печерськ.
25. Сб. Феофана, Григорія Двоєслова
- 26. Нд. Іоана Ліствичника. Никифора, Савина, Христини**
27. Пн. Феогноста митрополита Київського,
28. Вт. Агапія, Олександра, Никандра
29. Ср. Савина, Юліяна, Трофима
30. Чт. Олексія, Макарія, Марина
31. Пт. Кирила, Трофима і Євкарпія

1. Сб. Хрисанфа і Дарії, Клавдія, Софії
- 2. Нд. Марії Єгипетської. Сергія, Клавдії**
3. Пн. Якова, Кирила, Фоми
4. Вт. Василя, Дросіди, Ісаакія
5. Ср. Никона єп., Никона Печерського, Лідії
6. Чт. Захарія, Артемія, Захарія Печерського
- 7. Пт. БЛАГОВІЩЕННЯ БОГОРОДИЦІ**
- 8. Сб. Собор Арх. Гавриїла. Іринія, Алли, Лариси**
- 9. Нд. Вербна. ВХІД ГОСПОДНІЙ В ЄРУСАЛИМ.**
Матрони, Мануїла, Феодосія
- 10. Пн. Страстний тиждень.** Петра, Іларіона
11. Вт. Марка, Кирила, Іоана, Євстафія
12. Ср. Зосими, Софронія, Кесарія
13. Чт. Спомин Тайної Вечері. Іпатія, Іпатія Печерськ.
14. Пт. Спомин Страстей Госп. Нашого Ісуса Христа
15. Сб. Велика. Тита, Амфіана, Полікарпа
- 16. Нд. СВІТЛЕ ВОСКРЕСІННЯ ХРИСТОВЕ. ВЕЛИКДЕНЬ**
- 17. Пн. Світлий тиждень.** Георгія, Йосифа Печерськ.
18. Вт. Платона, Марка, Феодори
- 19. Ср. Євтихія, Мефодія архієп. Моравського, Єремії**
- 20. Чт. Георгія, Акилини, Даниїла Переяславського**
- 21. Пт. Ап. Іродіона, Руфа Печерського**
- 22. Сб. Євпсихія, Дисана, Вадима**
- 23. Нд. Апостола Фоми. Максима, Якова Проводи**
24. Пн. Антипи, Петра, Якова
25. Вт. Радониця. Василя, Афанасії
26. Ср. Артемона, Крискента, Фомаїди
27. Чт. Мартина, Антонія, Іоанна, Євстафія
28. Пт. Аристарха, Пуда і Трофима
29. Сб. Леоніда, Агапії, Ірини, Галини
- 30. Нд. Жон Мироносиць. Симеона, Зосими, Адріяна**

www.nadbuhom.pl

БЕРЕЗЕНЬ

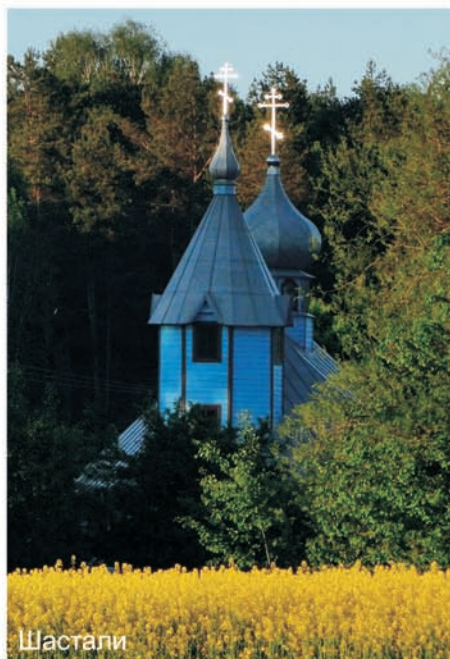
КВІТЕНЬ

ТРАВЕНЬ

1. Пн. ●Іоана, Віктора, Зинона
2. Вт. Трифона, Христофора
3. Ср. ●Гавриїла Заблудовського, Феодора
4. Чт. Януарія, Дезидерія, Євтихія
5. Пт. Феодора, Віталія, Всеволода
6. Сб. **Юрія Переможця, Олександри**
7. Нд. **Йосипа і Нікодима**
8. Пн. Апостола і євангеліста Марка
9. Вт. Василія, Глафіри
10. Ср. Симеона, Стефана Печер. єп. Володимира-Вол.
11. Чт. Ясона, Кирила Туровського
12. Пт. Амфілохія Почаївського, Мемнона, Діодора
13. Сб. Ап. Якова Заведєєва, Доната, Максима
14. Нд. **Єремії, Пафнутія, Макарія, Тамари**
15. Пн. Афанасія Великого, Бориса і Гліба кн. руських
16. Вт. Тимофія і Маври, Феодосія Печерського,
Печерських ікон Богородиці
17. Ср. Пелагії, Микити, Кирила
18. Чт. Ірини, Якова
19. Пт. Іова Багатостраждального, Іова Почаївського
20. Сб. Ніла, Акакія, Зенона
21. Нд. **Іоана Богослова, Арсенія Великого**
22. Пн. **Миколая Чудотворця, Ісаї, Христофора**
23. Вт. Симона Зилота. Симона Печерського, Таїсії
24. Ср. **Рівноап. Кирила і Методія учит. Слов'янськ.**
25. Чт. **ВОЗНЕСІННЯ ГОСПОДНЄ. Єпифанія,**
Германа, Діонізія
26. Пт. Глікерії, Макарія Канівського
27. Сб. Ісидора, Микити Печерського, Максима
28. Нд. **Пахомія Великого, Ісаї Печерського**
29. Пн. Феодора Освященного, Віта, Модеста,
Олександра
30. Вт. Андроніка, Юнії, Стефана
31. Ср. Отців семи Вселенських Соборів,
Феодота, Олександри, Клавдії

Дубини

Шастали

ЧЕРВЕНЬ

1. Чт. Патрикія, Димитрія
2. Пт. Фалалея, Олександра, Астерія
3. Сб. **Рівноапостольних Константина і Єлени,**
Вододимирської ікони Богородиці
4. Нд. **ДЕНЬ СВЯТОЇ ТРИЦІ.**
5. Пн. **ДЕНЬ СВЯТОГО ДУХА.** Михаїла, Євфросинії
6. Вт. Симеона Стовпника, Микити Стовпника
7. Ср. **Іоана Хрестителя, Ферапонта**
8. Чт. ●Карпа і Алфея, Георгія Нового
9. Пт. Ферапонта, Іоана, Феодори
10. Сб. Микити, Ігнатія, Євтихія
11. Нд. **Собор Мучеників Холмських і Підляських**
Феодосії
12. Пн. Ісаакія Далматського, Василія
13. Вт. Єрма, Єрмія, Філософа, Бориса, Миколи
14. Ср. Юстина, Агапіта Печерського
15. Чт. Никифора, Іоана
16. Пт. Лукіліана, Клавдія, Іпатія, Павли
17. Сб. Марти і Марії, Митрофана, Зосими
18. Нд. **Всіх Святих, що в землі Руській прославлені**
Дорофея, Ігоря, Костянтина
19. Пн. Віссаріона, Іларіона Нового
20. Вт. Феодота (Богдана), Валерії
21. Ср. Феодора Стратилата, Єфрема
22. Чт. Кирила, Олександра, Теклі
23. Пт. Тимофія, Силуана Печерського
24. Сб. Апп. Варфоломея і Варнави
25. Нд. **Онуфрія Великого, Петра Афонського**
26. Пн. Акилини, Антоніни, Анни
27. Вт. Єлизея, Мефодія, Мстислава
28. Ср. Амоса, Модеста, Августина
29. Чт. Тихона, Тигрія, Євтропія
30. Пт. Мануїла, Савела й Ісмаїла, Никандра

1. Сб. Леонтія, Іпатія і Феодула
- 2. Нд. Ап. Юди, Паїсія Великого**
3. Пн. Мефодія Патарського, Левкія, Інни
4. Вт. Юліяна, Максима, Терентія, Юлія
5. Ср. Євсевія, Зинона, Зинаїди
6. Чт. Агрипини, Артемія, Германа
- 7. Пт. Різдво Іоана Хрестителя**
8. Сб. Февронії, Петра і Єфросинії
- 9. Нд. Давида, Бранської, Жерчицької, Тихвинської ікон Богородиці**
10. Пн. Юрія, Самсона, Іоанни
11. Вт. Кира і Іоана
- 12. Ср. Свв. апп. Петра і Павла**
- 13. Чт. Собор 12 апп., Софронія**
14. Пт. Безсрібників Косми та Даміяна
15. Сб. Покладення ризи Пресв. Богород.,
Турковицької, Риболовської ікон Богородиці
Фотія митроп. Київського
- 16. Нд. Якифа, Анатолія Печерського**
17. Пн. Андрія Критського, Марфи
18. Вт. Афанасія Афонського, Сергія
19. Ср. Сисоя Великого, Валентина, Юліянії Гольш.
20. Чт. Фоми з Малєї, Акакія, Євдокії
21. Пт. Прокопія
22. Сб. Панкратія, Кирила Гортинського
- 23. Нд. Антонія Печерського**
24. Пн. Рівноапостольної княгині Ольги, Євфимії
25. Вт. Прокла й Іларія, Федора й Іоана муч. Київських
- 26. Ср. Собор арх. Гавриїла, Стефана**
27. Чт. Ап. Акили, Юста
- 28. Пт. Рівноап. князя Володимира Великого. Юліти**
29. Сб. Афіногена, Юлії
- 30. Нд. Марини (Маргарити), Святогірськ. ікони Богород.**
31. Пн. Еміліяна, Іоана й Памви Печерських

www.nadbuhom.pl

1. Вт. Макрини, Серафима, Паїсія Печерського
- 2. Ср. Прор. Іллі, Афанасія Берестейського**
3. Чт. Прор. Єзекиїля, Симеона
- 4. Пт. Рівноапостольної Марії Магдалини. Фоки**
- 5. Сб. Почаївської ікони БМ. Трофима, Феофіла**
- 6. Нд. Христини, Бориса і Гліба кн. руських, Полікарпа Печерського**
7. Пн. Успіння праведної Анни, Олімпіяди
8. Вт. Єрмолая, Параскеви, Мойсея Угрина Печерськ.
- 9. Ср. Пантелеймона цілителя, Анфісі**
- 10. Чт. Апп. Прохора, Никанора, Тимона, Супрасльської ікони Богородиці**
11. Пт. Калиника, Константина, Серафими
12. Сб. Ап. Сили, Іоана Воїна, Анатолія
- 13. Нд. Євдокима, Юліти**
14. Пн. мчч. Маккавеїв, початок Успенського посту
15. Вт. ● Перенесення мощів архидиякона Стефана
16. Ср. Ісаакія, Далмата, Фавста
17. Чт. 7 мчч. у Ефесі, Євдокії
18. Пт. Євсигнія, Нонни
- 19. Сб. ПРЕОБРАЖЕННЯ ГОСПОДНЄ (Спас)**
- 20. Нд. Дометія, Пимена і Меркурія Печерських**
21. Пн. Еміліяна, Григорія Печерського, Мирона
22. Вт. Ап. Матвія, Юліяна, Маркіяна
23. Ср. Лаврентія, Сикста
24. Чт. Феодора і Василя Печерських,
День Незалежності України
25. Пт. Фотія, Аникити, Олександра
26. Сб. Максима, Іполіта, Іриней
- 27. Нд. Михея, Феодосія Печерського**
- 28. Пн. УСПІННЯ БОГОРОДИЦІ (Спліне)**
- 29. Вт. Перенесен. Нерукотворного образу, Діомида**
30. Ср. Мирона, Аліпія Печерського
31. Чт. 11-а. Флора і Лавра, Серапіона

ЛИПЕНЬ

СЕРПЕНЬ

ВЕРЕСЕНЬ

1. Пт. Андрія Стратилата, Тимофія
2. Сб. Прор. Самуїла, Володимира, Севира, Мемнона
3. **Нд. Ап. Фадея, Васси, Авраамія Печерського**
Старокорнинської Ікони Богородиці
4. Пн. Агафоника, Зотика, Афанасія
5. Вт. Луппа, Іриней Ліонського
6. **Ср. Євтихія, Петра, Максима Горлицького**
7. Чт. Ап. Варфоломея, ап. Тита
8. Пт. Адріана і Наталії
9. Сб. Пимена Великого, Кукші і Пимена Печерських
10. **Нд. Іова Почаївського. Мойсея**
11. **Пн. Усічення голови прор. Іоана Предтечі**
12. Вт. Олександра, Іоана і Павла Нового
13. Ср. Покл. пояса Пресв. Богород., Кипріяна, Геннадія
14. **Чт. Початок Церковного Року, Симеона Стовпика**
15. Пт. Іоана Постника, Антонія і Феодосія Печерських
16. Сб. Анфима, Феоктиста
17. **Нд. Бавили, прор. Мойсея Боговидця**
18. **Пн. Афанасія Берестейського.**
Захарії і Єлизавети, Раїси
19. Вт. Спомин чуда Архистратига Михаїла в Хонех
20. Ср. Созонта, Макарія Канівського
21. **Чт. РІЗДВО ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ**
Більської, Холмської, Сяніцької,
Дорогичинської, Мельницької ікон БМ
22. Пт. Йоакима і Анни, Гавриїла Заблудовського
23. Сб. Минодори, Митродори, Павла Печерського
24. **Нд. Силуана, Феодори Олександрійської**
25. Пн. Автонома, Феодора, Юліяна
26. Вт. Корнилія, Кронида, Леонтія
27. **Ср. ВОЗДВИЖЕННЯ ЧЕСНОГО ХРЕСТА.**
Ліснянської ікони БМ
28. Чт. Микити, Максима
29. Пт. Євфимії, Віктора, Людмили ,
30. Сб. Віри, Надії, Любові і матері їх Софії

ЖОВТЕНЬ

1. **Нд. Євменія, Іларіона, Аріядни**
2. Пн. Трофима, князя Ігоря Чернігівського і Київського
3. Вт. Євстафія (Остапа), Михаїла Чернігів. і Олега
4. Ср. Ап. Кондрата, Димитрія Ростовського
5. Чт. Йони, Фоки, Феофана
6. Пт. Зачаття Іоана Хрестителя, Андрія
7. Сб. Фекли, Копрія, Владислава
8. **Нд. Євфросинії, Сергія Радонезького**
9. **Пн. Ап. і Єв. Іоана Богослова**
10. Вт. Калістрата, Апп. Марка, Аристарха. Зенаса
11. Ср. Харитона, Собор Отців Печерськ. в Ближн. печ.
12. Чт. Киріяка, Феофана
13. Пт. Григорія, Михаїла Першого митроп. Київського
14. **Сб. ПОКРОВА ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ**
Пухловської, Люблинської, Мельницької
Ікони Богородиці, Романа
15. **Нд. Кипріяна, Юстини і Феоктиста.**
Гайнівської ікони БМ
16. Пн. Діонісія Ареопігита, Іоана, Діонісія Печерськ.
17. Вт. Елладія, Онисима і Аммона Печер., Вероніки
18. Ср. Харитини, Даміана, Єремії і Матвія Печерськ.
19. **Чт. Ап. Фоми, Іоана**
20. Пт. Сергія і Вакха, Юліяна, Сергія Печерського
21. Сб. Пелагії, Таїсії, Досифея
22. **Нд. Пам'ять св. Отців VII Вселенського Собору.**
Ап. Якова Алфеевого, Авраама
23. **Пн. Євлампія, Собор Волинських святих**
24. Вт. Ап. Филипа, Феофана, Феофана Печ., Зинаїди
25. Ср. Прова, Косми, Мартина
26. Чт. Іверської ікони БМ, Карпа, Веніаміна Печерськ.
27. Пт. Назарія, Параскеви Сербської, Миколи Печер.
28. Сб. Серафима Курашевського, Лукіяна Печерськ.
29. **Нд. Лонгіна Сотника, Лонгіна Печерського**
30. Пн. Прор. Осії, Андрія Критського
31. **Вт. Ап. і єв. Луки, Марина, Юліяна**

1. Ср. ●Йоїля, Іоана Рильського
2. Чт. Артемія
3. Пт. Іларіона Великого
4. Сб. Дмитрівська. Казанської ікони БМ
5. Нд. Ап. Якова брата Господнього, Ігнатія
6. Пн. Ікони БМ «Всіх Скорбящих Радость».
Арефи, Сисоя і Феофила Печерських
7. Вт. Маркіяна і Мартирія, Мартирія Печерського
8. Ср. Димитрія Солунськ., Луппа, Феофила Печер.
9. Чт. Нестора Солунськ., Нестора Літописця Печер.
10. Пт. Іова Почаївського. Параскеви Терентія
11. Сб. ●Тарногородської Ікони БМ. Анастасії,
Аврамія, Клавдія
12. Нд. Терція, Марка, Юста, Артема
13. Пн. Ап. Стахія, Спиридона і Нікодима Печерських
14. Вт. Безсрібників і чудотворців Косми і Даміяна
15. Ср. Акиндина, Пігасія, Маркіяна
16. Чт. Акепсима і Йосифа
17. Пт. Йоаникія Великого, Никандра
18. Сб. Галактіона і Єпістимії
19. Нд. Павла Константиноп., Клавдії, Луки Печерськ.
20. Пн. Мчч. у Мелітині: Ієрона, Ісихія, Валерія
21. Вт. Собор Архистратига Михаїла
22. Ср. Онисифора, Матрони, Онисифора Печерськ.
23. Чт. Ап. Родіона, Ореста
24. Пт. Мینی, Віктора, Феодора
25. Сб. Ахії, Іоана Милостивого
26. Нд. Іоана Золотоустого, Антоніна
27. Пн. Ап. Филипа, заговини Різдвяного посту
28. Вт. Гурія, Самона, Паїсія Величковського
Початок Різдвяного посту (Пилипівки)
29. Ср. Ап. і св. Матвія, Фулвіяна
30. Чт. Григорія Чудотворця

1. Пт. Платона, Романа і Варула
2. Сб. Авдія, Варлаама, Варлаама Печерського
3. Нд. Володимира, Григорія Декаполіта, Прокла
4. Пн. **ВВЕДЕННЯ В ХРАМ БОГОРОДИЦІ**
5. Вт. Апп. Филимона і Архипа,
Ярополка князя Володимира-Волин.нського
6. Ср. Амфілохія, Архімандрита Григорія (Перадзе)
7. Чт. Катерини, Меркурія, Меркурія Печерського
8. Пт. Ярослава, Серафима, Климента, Петра
9. Сб. Аліпія Стовпника, Якова
10. Нд. Якова, Всеволода, Романа
11. Пн. Стефана Нового, Іринарха, Стефана
12. Вт. Парамона, Філумена, Акакія, Авіва, Нектарія Печер.
13. Ср. Ап. Андрія Первозваного, Фрументія
14. Чт. Наума, Філарета, Ананії
15. Пт. Авакума, Афанасія Печерського
16. Сб. Софонії, Сави, Феодула
17. Нд. Великомучениці Варвари, Юліанії, Іоана
18. Пн. Сави Освященого, Анастасія, Каріона
19. Вт. **Миколая Чудотворця Мир Ликійських**
20. Ср. Амвросія, Іоана Печерського
21. Чт. Потапія, ап. Сосфена
22. Пт. Анни, Софронія, Стефана
23. Сб. Мینی, Ермогена і Євграфа
24. Нд. **Святих праотців. Даниїла Стовпника**
25. Пн. Спиридона, Олександра
26. Вт. Євстратія, Авксентія, Євгенія, Мардарія Печерськ.
27. Ср. Фирса, Левкія і Калиника
28. Чт. Єлевферія, Собор Кримських святих
29. Пт. Прор. Аггея, Марина, Феофанії
30. Сб. Прор. Даниїла і трьох юнаків
31. Нд. **Святих Отців. Севастіяна, Зої, Модеста**

www.nadbuhom.pl

ЛИСТОПАД

ГРУДЕНЬ

Kalendarz na rok 2023 jest specjalnym dodatkiem do Ukraińskiego Pisma Podlasia
«Nad Buhom i Narwoju». Wydawanie pisma jest realizowane dzięki dotacji
Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji Rzeczypospolitej Polskiej

*Фотографії Юрія Гаврилюка
Писанки Олександри Гаврилюк*

